

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο ρόλος του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών
στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία**

ΑΓΑΠΗ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΙΩΑΝΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΒΟΛΟΣ 2021

Υπεύθυνη δήλωση λογοκλοπής

Η Αγάπη Ξανθοπούλου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Ο ρόλος του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή / και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η ΔΗΛΟΥΣΑ

Ξανθοπούλου Αγάπη

Περίληψη

Οι σύγχρονοι ερευνητές στρέφονται πλέον στη μελέτη των προσωπικών θεωριών και ιστοριών των εκπαιδευτικών, προκειμένου να εντοπίσουν τους παράγοντες που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του σχολείου και της εκπαίδευσης. Ανάμεσα σε αυτούς τους παράγοντες, το οικογενειακό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών είναι σημαντικό να διερευνάται, καθώς επιδρά στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους ανάπτυξη, συμβάλλει στη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας και επηρεάζει την επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη. Ωστόσο, δεδομένης της μοναδικότητας της κάθε οικογένειας, η ανάδειξη των προσωπικών ιστοριών των εκπαιδευτικών σε σχέση με την οικογένεια καταγωγής τους και τη σημερινή τους οικογένεια, ως τα πλαίσια στα οποία οι εκπαιδευτικοί λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με το επάγγελμα τους, το διδακτικό τους έργο και τα μελλοντικά τους σχέδια, μπορεί να συμβάλλει στην ανάδυση των παραγόντων που καθορίζουν την ποιότητα των εκπαιδευτικών και του έργου τους. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η εις βάθος διερεύνηση του ρόλου του οικογενειακού υποβάθρου των εκπαιδευτικών στις διαδικασίες επιλογής επαγγέλματος και επαγγελματικής ανάπτυξης και πορείας. Στην έρευνα συμμετείχαν 15 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι, μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων, είχαν τη δυνατότητα να αφηγηθούν τις προσωπικές τους ιστορίες. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών αναλύθηκαν και ερμηνεύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης, μέσω της οποίας αναδύθηκαν τέσσερα κυρίαρχα θέματα, η επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος, η επίδρασή της στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών, η επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική πορεία και εξέλιξη των εκπαιδευτικών και η επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους. Πιο αναλυτικά, αναφορικά με την πρώτη θεματική κατηγορία, επιβεβαιώθηκε πως το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο της οικογένειας και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η στάση της οικογένειας προς τη μόρφωση και το διδασκαλικό επάγγελμα, οι αξίες και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις που κυριαρχούσαν στην οικογένεια, τα εξωτερικά ερεθίσματα και πρότυπα, οι σχέσεις στην οικογένεια και το μοντέλο ανατροφής, όπως και η στήριξη των προσωπικών επιλογών των εκπαιδευτικών από τους γονείς τους βρέθηκαν πως επηρέασαν τη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος. Σε σχέση με τη δεύτερη θεματική κατηγορία,

βρέθηκε πως η επίδραση της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους πορεία συνίσταται στη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας και την οικονομική στήριξη των σπουδών τους. Σχετικά με την τρίτη θεματική κατηγορία, διαπιστώθηκε ότι η σύγχρονη οικογένεια επηρεάζει την επαγγελματική τους εξέλιξη, καθώς οι αρνητικές επιπτώσεις που προκύπτουν από τα οικονομικά εμπόδια, τις οικογενειακές υποχρεώσεις και το εργασιακό άγχος μετριάζονται χάρη στο νόημα και την αξία που αποδίδουν οι ίδιοι στο επάγγελμά τους, τη στήριξη από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον, τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου, την ικανοποίηση από την απόφασή τους να επιλέξουν το συγκεκριμένο επάγγελμα και την ανάγκη τους για επαγγελματική εξέλιξη, παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην ευημερία των εκπαιδευτικών και την ποιότητα του διδακτικού τους έργου. Αναφορικά με την τετάρτη θεματική κατηγορία, προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί μεταβιβάζουν τις αξίες με τις οποίες ανατράφηκαν οι ίδιοι στα παιδιά τους και τους εμφυσούν την αγάπη για το διδασκαλικό επάγγελμα, επηρεάζοντας τις διαδικασίες επαγγελματική ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει μια γραμμική συνέχεια της επίδρασης της οικογένειας στην επαγγελματική ανάπτυξη και πορεία των παιδιών.

Λέξεις- κλειδιά: εκπαιδευτικοί, επιλογή επαγγέλματος, επαγγελματική ανάπτυξη, οικογενειακό υπόβαθρο

Abstract

Modern researchers have shifted their focus to the study of teachers' personal theories and stories, in order to identify the factors that determine the effectiveness of school and education. Among these factors, teachers' family background should be explored, as it affects their career choice and career development, contributes to their professional identity formation and influences their career trajectory and professional development. However, provided that each family is unique, revealing teachers' personal stories about their family of origin and their current family, as the contexts in which teachers make decisions regarding their profession, their teaching and their future plans, can bring to light the factors that determine the quality of the teachers and their work. The aim of the present study was the in-depth exploration of the role of teachers' family background in the processes of career choice and career development and trajectory. Fifteen primary education teachers participated in the research and they had the opportunity to narrate their personal stories through semi-structured interviews. The teachers' answers were analysed and interpreted with the method of thematic analysis, through which four main themes emerged, namely the impact of the family of origin on choosing the teaching profession, its impact on teachers' career trajectory, the impact of their current family on their career trajectory and development and the impact of their current family on the processes of their children's career choice and career development. More specifically, regarding the first thematic category, it was confirmed that the socioeconomic context of the family and parents' educational level, parents' attitude towards education and the teaching profession, the values and stereotypes that prevailed in the family, external stimuli and models, relationships within the family and parenting styles, and teachers' parents supporting their personal choices were found to influence the process of career choice. With respect to the second thematic category, it was found that the impact of teachers' family of origin on their professional trajectory lies in the development of their professional identity and the financial support of their studies. In relation to the third thematic category, it was revealed that teachers' current family influences their professional development, as the negative consequences that emerge due to financial barriers, family obligations and occupational stress are mitigated thanks to the meaning and value they add to their profession, the support they receive from their family and the wider environment, maintaining work- family balance, satisfaction

from their career choice and their need for professional development, all of which contribute to teachers' well-being and the quality of their work. Regarding the fourth thematic category, it was found that teachers pass on the values they were raised with to their children and instil their love for the teaching profession in them, thus, influencing the processes of their children's career choice and career development. This finding suggests that there is a linear continuity of family influence on children's professional development and progress.

Keywords: teachers, career choice, career development, family background

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Ιωάννα Γιαννακοπούλου, επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας, που με δέχθηκε στην ομάδα της και μου έδωσε την ευκαιρία να διερευνήσω το θέμα μου. Οφείλω να εκφράσω τον σεβασμό και την εκτίμησή μου για τις πολύτιμες συμβουλές της, την ευγένεια, τη στήριξή της κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας, που διακόπηκε λόγω της πανδημίας του covid-19, και την άμεση ανατροφοδότηση, που με βοήθησαν να ολοκληρώσω αυτό το έργο.

Επίσης, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους τους εκπαιδευτικούς που με προθυμία δέχθηκαν να συμμετέχουν στην έρευνά μου και να με εμπιστευτούν, μιλώντας για τα προσωπικά τους βιώματα που σχετίζονταν με την οικογένεια καταγωγής τους και τη σημερινή τους οικογένεια.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου και την κόρη μου για την αμέριστη συμπαράσταση που μου προσέφεραν.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	ii
Abstract	iv
Ευχαριστίες	vi
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση	6
2.1 Επαγγελματική ανάπτυξη και επιλογή επαγγέλματος	6
2.2 Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την επιλογή επαγγέλματος	7
2.3 Επίδραση της δομής της οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος	11
2.4 Επίδραση των διεργασιών της οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος	14
2.5 Η επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος	19
2.6 Η σύγχρονη οικογένεια	27
2.7 Συμπεράσματα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση	34
Κεφάλαιο 3: Μέθοδος της έρευνας	36
3.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας	36
3.2 Μεθοδολογική προσέγγιση	36
3.3 Διαδικασία επιλογής και χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων	38
3.4 Διαδικασία και εργαλείο συλλογής δεδομένων	43
3.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων	46
3.6 Ζητήματα δεοντολογίας	47
Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα ανάλυσης και συζήτηση	49
4.1 Επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος	51
4.2 Επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών	64

4.3 Επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών	67
4.4 Επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους	78
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα	84
5.1 Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες	93
5.2 Αναστοχασμός	94
Βιβλιογραφικές αναφορές	98
Παραρτήματα	104
Παράρτημα Α: Οδηγός συνέντευξης	104
Παράρτημα Β: Θεματικές κατηγορίες, θεματικές υπο-κατηγορίες και αποσπάσματα συνεντεύξεων	105

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Ο ρόλος και η ποιότητα του εκπαιδευτικού αναδεικνύονται καθοριστικοί για την αποτελεσματικότητα του σχολείου και της εκπαίδευσης (Balyer & Özcan, 2014· Liakoroulou, 2013). Για τον λόγο αυτό, οι σύγχρονες έρευνες στρέφονται στη μελέτη των προσωπικών ιστοριών των εκπαιδευτικών, που επηρεάζουν τη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος και την επαγγελματική πορεία τους, γενικότερα (Πάντου, 2017).

Σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες επιλογής επαγγέλματος και επαγγελματικής ανάπτυξης των ατόμων διαδραματίζει η οικογένεια, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο. Η οικογένεια καθορίζει την ανάπτυξη των ατόμων σε όλα τα επίπεδα, διαμορφώνει τον χαρακτήρα και καλλιεργεί αξίες, κανόνες συμπεριφοράς και πρότυπα ζωής. Η επιρροή της οικογένειας στην ακαδημαϊκή και επαγγελματική πορεία των ατόμων, είτε είναι συνειδητή είτε ασυνείδητη, είναι πολύ ισχυρή (Chore, 2005· Πετικοπούλου, 2018). Η οικονομική και κοινωνική κατάσταση της οικογένειας, η νοοτροπία, οι αξίες και τα πρότυπα των γονέων και των παιδιών, οι προκαταλήψεις και οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες (Καραμπατζάκη, 2011), η σύνθεση των οποίων επιδρά στη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος των εκπαιδευτικών, τον τρόπο που αξιοποιούν τις σπουδές τους και τον τρόπο που ασκούν το εκπαιδευτικό τους έργο (Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017).

Επομένως, οι στάσεις, οι αξίες και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών επηρεάζουν τον τρόπο σκέψης και την πρακτική τους και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας, η οποία καθορίζει την επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη (Furlong, 2013). Γενικότερα, οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών επηρεάζονται από τα προσωπικά τους βιώματα, τους σημαντικούς άλλους και το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο ανατρέφονται και ζουν (Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017). Έχει διαπιστωθεί ότι οι αντιλήψεις τους παραμένουν σχετικά σταθερές, καθώς έχει αποδειχθεί ότι μεταβάλλονται ελάχιστα μετά το πέρας της εκπαίδευσής τους και ότι οι πρακτικές τους πηγάζουν από τις προϋπάρχουσες αντιλήψεις, παρά από τις γνώσεις που έλαβαν κατά την εκπαίδευση. Συνεπώς, η ταυτότητα του εκπαιδευτικού διαμορφώνεται με βάση τις προϋπάρχουσες αντιλήψεις και εμπειρίες, καθώς και τις αξίες, στάσεις και παραδοχές που έχουν ήδη συγκροτηθεί από πολύ νωρίς (Γιαννακοπούλου, 2008· Liakoroulou, 2013).

Παλαιότερα, το πολιτισμικό, μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας των εκπαιδευτικών ήταν μεσαίο ή χαμηλό (Balyer & Özcan, 2014· Οικονομίδης

& Ελευθεράκης, 2013) και η επιλογή του επαγγέλματος ήταν απλώς ένα μέσο κοινωνικής ανόδου (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013). Ωστόσο, τη σημερινή εποχή, θεωρείται πως οι εκπαιδευτικοί ανήκουν σε ένα αυτόνομο επιστημονικό επάγγελμα που επιτελεί κοινωνικό έργο και, επομένως, το επαγγελματικό κύρος τους έχει αναβαθμιστεί, ενώ και οι συνθήκες εργασίας έχουν βελτιωθεί (Ματσαγγούρας, 2004 όπ. αναφ. στο Κωστόπουλος, 2012), σε σύγκριση με το παρελθόν (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013). Η διαπίστωση αυτή, ταυτόχρονα, υποδηλώνει ότι απαιτείται βελτίωση της ποιότητας του έργου και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης (Κωστόπουλος, 2012).

Αν και ο εκπαιδευτικός κλάδος χαρακτηρίζεται από ευελιξία, εν τούτοις, ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει γίνει εξαιρετικά απαιτητικός (Irfan & Azmi, 2015). Οι απαιτήσεις του ρόλου του εκπαιδευτικού έχουν διευρυνθεί, και, ταυτόχρονα, έχουν αυξηθεί οι προσδοκίες της κοινωνίας από την παρεχόμενη εκπαίδευση (Κωστόπουλος, 2012). Δεδομένων των μεταβολών των συνθηκών παγκοσμίως και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, είναι σημαντικό να διερευνηθεί ο ρόλος της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στην επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική πορεία τους, ώστε να αναδειχθούν σημαντικά στοιχεία που καθορίζουν την ποιότητα των σύγχρονων εκπαιδευτικών. Ταυτόχρονα, απαιτείται η διερεύνηση της επίδρασης της σύγχρονης οικογένειας των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους εξέλιξη, καθώς αποτελεί το πλαίσιο στο οποίο οι εκπαιδευτικοί λαμβάνουν τις αποφάσεις τους σχετικά με το διδακτικό έργο τους και τα επαγγελματικά τους σχέδια (Lankard, 1995).

Μάλιστα, δεδομένης της διαπίστωσης ότι οι προσωπικές ιστορίες και τα βιώματα των εκπαιδευτικών επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους, τη φιλοσοφία τους και, επομένως, το έργο τους, σε μεγαλύτερο βαθμό, συγκριτικά με την εκπαίδευση και τις γνώσεις που λαμβάνουν (Γιαννακοπούλου, 2008· Πάντου, 2017), απαιτείται να διερευνάνται το υπόβαθρο των εκπαιδευτικών, ώστε να εξάγονται συμπεράσματα για την επαγγελματική τους ταυτότητα και εξέλιξη. Οι εμπειρίες των εκπαιδευτικών στην οικογένεια καταγωγής τους και οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματός τους αποτελούν μέρος της προσωπικής θεωρίας και ιστορίας τους, που θα πρέπει να διερευνώνται (Πάντου, 2017).

Ταυτόχρονα, δεδομένου ότι το οικογενειακό υπόβαθρο έχει κινήσει το ενδιαφέρον διαφόρων ερευνητών, οι οποίοι επιβεβαιώνουν την επίδρασή του στις προτιμήσεις και τις φιλοδοξίες των παιδιών και στην επιλογή επαγγέλματος των νέων (Roach, 2010), είναι σημαντικό να διερευνηθεί η επιρροή των γονέων στην τελική απόφαση αυτών που επιλέγουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού στη σύγχρονη εποχή, καθώς οι αξίες και οι στόχοι των

νεαρών εργαζομένων διαφοροποιούνται από εκείνες των προηγούμενων γενεών. Σήμερα, τα άτομα δεν θέτουν ως προτεραιότητα την εργασία τους, καθώς εργάζονται για να ζουν, παρά το αντίθετο, αν και γενικότερα, προτεραιότητα των εργαζομένων στη σύγχρονη εποχή είναι η ισορροπία μεταξύ της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής (Beauregard, 2007).

Οι αξίες και οι στάσεις που σχετίζονται με την ισορροπία επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της οικογένειας καταγωγής, καθώς οι επαγγελματικές επιλογές των γονέων επηρεάζουν άμεσα τις επιλογές των παιδιών τους. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι οι μητέρες των νέων εργαζομένων είναι και οι ίδιες εργαζόμενες, επηρεάζει την επιλογή του επαγγέλματος, ενώ εικάζεται ότι οι νέοι που έχουν θετική στάση προς την παραδοσιακή δομή της οικογένειας, στην οποία η μητέρα φροντίζει για την οικογένεια και ο πατέρας εργάζεται, είναι πιο πιθανό να έχουν ανατραφεί σε μια τέτοια οικογένεια. Παρομοίως, τα κορίτσια, των οποίων οι μητέρες είχαν επιλέξει ένα παραδοσιακά γυναικείο επάγγελμα, επιλέγουν αντίστοιχο επάγγελμα (Beauregard, 2007).

Δεδομένου ότι από τη βιβλιογραφική επισκόπηση δεν προέκυψε παρόμοια μελέτη, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να εστιάσει στον ρόλο που διαδραματίζει η οικογένεια καταγωγής των εκπαιδευτικών στην επιλογή του επαγγέλματός τους και την πορεία τους στο επάγγελμα, γενικότερα, καθώς και στην επίδραση της σύγχρονης οικογένειάς τους στις αποφάσεις που αφορούν την επαγγελματική πορεία τους, όπως τις αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες. Επομένως, επιδιώκεται να αναδυθεί η προσωπική ιστορία κάθε συμμετέχοντα και, ταυτόχρονα, να εντοπιστούν οι διαφορές και ομοιότητες μεταξύ εκπαιδευτικών που ανήκουν σε διαφορετικές γενιές. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκεται να διερευνηθεί και η επίδραση των ίδιων των εκπαιδευτικών στις διαδικασίες επιλογής επαγγέλματος και επαγγελματικής ανάπτυξης των παιδιών τους.

Παράλληλα, η παρούσα έρευνα στοχεύει στην παραγωγή νέας γνώσης και τη βαθύτερη κατανόηση του θέματος που διερευνάται, καθώς η ερευνήτρια επιδιώκει να αναδείξει την προσωπική ιστορία κάθε συμμετέχοντα. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται να εμπλουτιστεί η υπάρχουσα βιβλιογραφία, δεδομένης της περιορισμένης έρευνας που εστιάζει στην επίδραση του οικογενειακού υπόβαθρου στην επιλογή του επαγγέλματος σε πληθυσμούς εκπαιδευτικών (Πάντου, 2017), την επαγγελματική τους ανάπτυξη (Chore, 2005) και την ισορροπία μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου τους (Depolo & Bruni, 2015).

Δεδομένου ότι η οικογένεια δεν είναι ένα στατικό σύστημα, αλλά μια σύνθετη και δυναμική οντότητα (Καραμπατζάκη, 2011), η μέτρηση της οικογενειακής επίδρασης στην επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική πορεία με ποσοτικές μεθόδους είναι απαιτητική και περίπλοκη (Chore, 2005), κάτι που υποδηλώνει την ανάγκη διερεύνησης του θέματος μέσω ποιοτικών εργαλείων. Επιπλέον, οι περισσότερες μελέτες που εξετάζουν την επίδραση του οικογενειακού υπόβαθρου στην επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού αφορούν υποψηφίους, παρά εν ενεργεία, εκπαιδευτικούς (Balyer & Özcan, 2014· Han & Yin, 2016· Liakoroulou, 2013· Παπάνης, Βίκυ & Μπαλάσα, 2011· Roach, 2010· Richardson & Watt, 2005· Schutz, Crowder & White, 2001· Thomson, Turner & Nietfeld, 2012· Tillman, 2015· Tomšik, 2016· Τσιαπαρίκου, 2014· Watt & Richardson, 2008). Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι περισσότερες από τις έρευνες περιλαμβάνουν ποσοτικές μεθόδους (Καραμπατζάκη, 2011· Παπάνης και συν., 2011· Schutz, et al., 2001· Thomson et al., 2012· Tomšik, 2016· Τσιαπαρίκου, 2014· Watt & Richardson, 2008· Wyatt-Smith et al., 2017) και ότι όλες οι έρευνες, ανεξαρτήτως μεθόδου, εξετάζουν την επίδραση της οικογένειας σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, προέκυψε επιτακτική ανάγκη για τη διερεύνηση του θέματος στους εκπαιδευτικούς, εξετάζοντας και ερμηνεύοντας, μέσω της ποιοτικής μεθόδου, τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες τους.

Επομένως, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί ο ρόλος της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής του επαγγέλματος, καθώς και ο ρόλος της σημερινής τους οικογένειας στην επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη και ο ρόλος των ίδιων στην επαγγελματική ανάπτυξη και επιλογή επαγγέλματος των παιδιών τους. Με τη συγκεκριμένη έρευνα επιδιώκεται να αναδειχθούν οι προσωπικές ιστορίες των εκπαιδευτικών, μέσα από τις περιγραφές της οικογένειας καταγωγής τους και της σημερινής τους οικογένειας. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται να διερευνηθεί η δική τους επίδραση στην επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους και εάν οι παράγοντες που επηρέασαν τις δικές τους αποφάσεις συνεχίζουν να επιδρούν στις επιλογές των απογόνων τους.

Στο επόμενο κεφάλαιο, αυτό της βιβλιογραφικής επισκόπησης, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας και παρέχονται τα βασικά ευρήματα σχετικών ερευνών. Αρχικά παρέχονται οι ορισμοί και οι θεωρίες που έχουν αναπτυχθεί για την επαγγελματική ανάπτυξη και τη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος και, στη συνέχεια, συζητώνται ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την επιλογή του επαγγέλματος, καθώς και οι παράγοντες που επιδρούν σε αυτή διαδικασία. Ακολούθως,

παρουσιάζονται τα κίνητρα και οι επιρροές που ασκούνται στα άτομα που επιλέγουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Το επόμενο μέρος της επισκόπησης αφορά τη σύγχρονη οικογένεια, με έμφαση στις μεταβολές που έχουν προκύψει στην οικογένεια και την επαγγελματική ανάπτυξη σήμερα. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τη διατύπωση των κυριότερων συμπερασμάτων που εξήχθησαν από τη βιβλιογραφία και τον εντοπισμό του βιβλιογραφικού κενού που επιδιώκεται να καλύψει η παρούσα έρευνα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η μέθοδος με την οποία διεξήχθη η έρευνα. Αφού διατυπώνονται ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας, αιτιολογείται η επιλογή της ποιοτικής μεθόδου και αναλύεται η διαδικασία και τα κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων, καθώς και τα χαρακτηριστικά τους. Στη συνέχεια, περιγράφεται η διαδικασία και το εργαλείο συλλογής των δεδομένων και η μέθοδος ανάλυσής τους. Στο τελικό μέρος του κεφαλαίου, συζητώνται ζητήματα δεοντολογίας που προέκυψαν κατά την ερευνητική διαδικασία.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας που προέκυψαν από τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων. Οι θεματικές κατηγορίες και τα υποθέματα που αναδύθηκαν συνοδεύονται από αποσπάσματα των απαντήσεων των συμμετεχόντων, που επιβεβαιώνουν τη σημαντικότητα της κάθε ενότητας. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται και συνδέονται με τα ευρήματα της υπάρχουσας ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Στο τελικό κεφάλαιο των συμπερασμάτων, διατυπώνονται τα κυριότερα συμπεράσματα που εξήχθησαν από την έρευνα. Με αφορμή τους περιορισμούς της, παρουσιάζονται προτάσεις για μελλοντικές έρευνες, οι οποίες θα μπορούσαν να επεκτείνουν ή να εμπλουτίσουν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας. Η μελέτη ολοκληρώνεται με τον αναστοχασμό της ερευνήτριας, όπου αποτυπώνονται οι προσωπικές σκέψεις της σχετικά με το θέμα και τη διαδικασία της έρευνας και την αλληλεπίδρασή της με τους συμμετέχοντες και αξιολογούνται οι επιλογές της.

Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση

2.1 Επαγγελματική ανάπτυξη και επιλογή επαγγέλματος

Η επαγγελματική ανάπτυξη συνδέεται με την προσωπικότητα, τα ενδιαφέροντα, την ηλικία και το φύλο του ατόμου (Παπάνης και συν., 2011). Επειδή η επαγγελματική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία που εκκινείται πολύ πριν την ενηλικίωση, κατά την παιδική ηλικία (Naylor, 1986· Palos & Drobot, 2010· Παπάνης και συν., 2011), είναι σαφές ότι η οικογένεια διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο σε αυτή (Palos & Drobot, 2010). Παρομοίως, η επιλογή επαγγέλματος είναι μια μακροχρόνια διαδικασία, η οποία διαπερνά όλα τα αναπτυξιακά στάδια του ατόμου (Μουσιάδου, 2012) και, παρόλο που είναι ατομοκεντρική (Πάντου, 2017), επηρεάζεται από το οικογενειακό του υπόβαθρο σε σημαντικό βαθμό (Palos & Drobot, 2010).

Η επιλογή επαγγέλματος και η επαγγελματική σταδιοδρομία και ανάπτυξη αφορούν τους κλάδους της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της οικονομικής επιστήμης, για αυτό και έχουν αναπτυχθεί ποικίλες θεωρητικές προσεγγίσεις (Αλβανού, Μαργέλλου & Μόσχος, 2011· Chore, 2005· Τσιαπαρίκου, 2014). Η Τσιαπαρίκου (2014), μετά από επισκόπηση των σχετικών θεωριών, τις κατηγοριοποίησε ως εξής:

α) ψυχολογικές θεωρίες, οι οποίες εστιάζουν στο άτομο, παρά στο κοινωνικό πλαίσιο. Διαχωρίζονται σε θεωρίες αναγκών και ψυχοδυναμικές θεωρίες

β) θεωρίες χαρακτηριστικών και παραγόντων, οι οποίες αφορούν τα χαρακτηριστικά των ατόμων, συμπεριλαμβανόμενων των αξιών, της προσωπικότητας, των ενδιαφερόντων και των δεξιοτήτων, σε συνδυασμό με τα κατάλληλα επαγγέλματα και εργασιακά περιβάλλοντα

γ) εξελικτικές θεωρίες, οι οποίες στηρίζονται στην υπόθεση ότι η επιλογή επαγγέλματος συνδέεται άμεσα με τα στάδια προσωπικής και ψυχολογικής εξέλιξης του ατόμου

δ) θεωρίες κοινωνικής μάθησης, οι οποίες προσδιορίζουν τη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος και ανάπτυξης του ατόμου

ε) κοινωνικο-οικονομικές θεωρίες, οι οποίες εστιάζουν στην κοινωνική και οικονομική θέση του ατόμου και την επίδραση των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων

στ) νεότερες θεωρίες, οι οποίες διαχωρίζονται στη θεωρία του θετικισμού και σε αυτή του κονστρουκτιβισμού και εστιάζουν στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας

ζ) θεωρίες λήψης απόφασης, οι οποίες εστιάζουν στη διαμόρφωση του αξιολογικού προσανατολισμού του ατόμου, μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο

η) μετανεωτερικές θεωρίες, οι οποίες έχουν ενσωματώσει στοιχεία των παραδοσιακών προσεγγίσεων, προκειμένου να αναδείξουν την πολυπλοκότητα της επιλογής επαγγέλματος και της ανάπτυξης της σταδιοδρομίας στο σύγχρονο και πολυσύνθετο περιβάλλον.

Γενικότερα, οι σύγχρονες θεωρίες αναπτύχθηκαν, επειδή οι συνεχείς αλλαγές στη δυναμική της οικογένειας και στην αγορά εργασίας απαιτούν σύνθετες θεωρητικές προσεγγίσεις (Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002). Οι μετανεωτερικές θεωρίες επιχειρούν να ενσωματώσουν την πολυπλοκότητα της σύγχρονης πραγματικότητας, με βάση την πεποίθηση ότι τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα και οι φιλοδοξίες των ατόμων μεταβάλλονται ανάλογα με τις συνεχείς αλλαγές στους ρόλους που ο καθένας αναλαμβάνει στη ζωή του (Clutter, 2010).

2.2 Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την επιλογή επαγγέλματος

Η επιλογή του επαγγέλματος αναδεικνύει στοιχεία της ατομικής και κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου, καθώς και του κοινωνικού, οικονομικού, μορφωτικού και πολιτισμικού επιπέδου του (Πετικοπούλου, 2018). Είναι σαφές ότι η οικογένεια επηρεάζει τη διαμόρφωση του χαρακτήρα, των αντιλήψεων και των αξιών του άτομου και, επομένως, επιδρά στην επιλογή του επαγγέλματος.

Οι γονείς επηρεάζουν συνειδητά την ακαδημαϊκή πορεία του παιδιού τους, μέσω των ευκαιριών για σπουδές που του παρέχουν και των αρχών που του εμφυσούν, αλλά και ακούσια, μέσω του πολιτισμικού, μορφωτικού και κοινωνικοοικονομικού επιπέδου τους (Πετικοπούλου, 2018· Τσιαπαρίκου, 2014). Όπως αναδεικνύεται στη βιβλιογραφία, η επιλογή επαγγέλματος από τους εφήβους επηρεάζεται περισσότερο από τους γονείς και έπειτα από τους εκπαιδευτικούς ή τους συνομήλικους (Kniveton, 2004).

Κάθε οικογένεια διαθέτει το οικονομικό, ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο. Ο οικονομικός παράγοντας αφορά τις παροχές και τη στήριξη που προσφέρονται στο άτομο,

καθώς και τη δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικές με την εργασία και το επάγγελμα. Ο ανθρώπινος παράγοντας περιλαμβάνει τις ικανότητες και δεξιότητες των γονέων που επηρεάζουν την ανάπτυξη των επαγγελματικών δεξιοτήτων των παιδιών τους. Ο κοινωνικός παράγοντας αφορά τη σχέση μεταξύ γονέων και παιδιού, το δίκτυο κοινωνικής στήριξης της οικογένειας, τη δημιουργία ενός πλαισίου που ευνοεί την ακαδημαϊκή ανάπτυξη και τις επαγγελματικές φιλοδοξίες και εναλλακτικές επιλογές του παιδιού (Palos & Drobot, 2010).

Πέραν αυτών, το πολιτισμικό κεφάλαιο, όπως καλλιεργείται μέσα στην οικογένεια και κληρονομείται από αυτή, και η κοινωνική προέλευση συνδέονται με την επαγγελματική σταδιοδρομία. Είναι φυσικό, τα παιδιά να επηρεάζονται από την οικογένεια και να μιμούνται τους γονείς τους, έχοντας αφομοιώσει τις πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες και τα γονεϊκά πρότυπα (Πετικοπούλου, 2018).

Σύμφωνα με τη Μωυσιάδου (2012), τα οικογενειακά περιβάλλοντα μπορούν να συμπεριληφθούν σε τρεις ευρύτερες κατηγορίες: α) το περιβάλλον που εστιάζει στην οικογενειακή ζωή και την κοινωνική άνοδο, οπότε καλλιεργεί φιλοδοξίες στα παιδιά, β) το περιβάλλον της εργατικής τάξης, που συνήθως προορίζει τα παιδιά σε εργασίες παρόμοιες με αυτές των γονέων, καθώς έχουν περιορισμένες επιλογές, και γ) το περιβάλλον των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων που εστιάζουν στην εύρεση οποιασδήποτε εργασίας θα συμβάλλει στην ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος.

Γενικότερα, οι οικογενειακοί παράγοντες που επιδρούν στις αποφάσεις των παιδιών και νέων σχετικά με την εκπαίδευση και τη σταδιοδρομία τους, όπως αναδεικνύονται στη βιβλιογραφία, είναι η γεωγραφική τοποθεσία, η κληρονομικότητα, το οικογενειακό υπόβαθρο, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση, η σύνθεση της οικογένειας, το μοντέλο ανατροφής και οι συμπεριφορές των γονέων που σχετίζονται με την εργασία. Από αυτούς τους παράγοντες, οι τέσσερις πρώτοι επιδρούν σε σημαντικό βαθμό στις σωματικές και πνευματικές ικανότητες των παιδιών, τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και απασχόλησης και τους οικονομικούς πόρους που διατίθενται για τη μόρφωση και τη σταδιοδρομία των παιδιών. Οι τρεις τελευταίοι παράγοντες έχουν ουσιαστική επίδραση στην προσωπικότητα των παιδιών, τις προτιμήσεις τους για συγκεκριμένες διαπροσωπικές σχέσεις, τις συμπεριφορές που αφορούν την εργασία και την προθυμία τους να επιδιώξουν μια μη παραδοσιακή σταδιοδρομία (Splete & Freeman-George, 1985, όπ. αναφ. στο Naylor, 1986).

Σύμφωνα με την Τσιαπαρίκου (2014), στις περισσότερες θεωρίες, η οικογένεια αναδύεται ως σημαντικός παράγοντας επίδρασης στην επιλογή του επαγγέλματος και την ανάπτυξη της επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Για παράδειγμα, η ψυχολογική θεωρία αναγκών της Roe (1956) αναδεικνύει τη συμβολή της οικογένειας, του οικογενειακού περιβάλλοντος και των γενετικών παραγόντων στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του παιδιού, τα οποία επηρεάζουν στην συνέχεια τη μελλοντική επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική συμπεριφορά (Μωυσιάδου, 2012). Σύμφωνα με την αναθεωρημένη εκδοχή αυτής της θεωρίας, η ψυχολογική συμπεριφορά των γονέων και η ικανοποίηση των αναγκών του παιδιού διαμορφώνουν συγκεκριμένους τύπους προσωπικότητας, που αντανακλώνται στις μελλοντικές επιλογές και συμπεριφορές που αφορούν το επάγγελμα (Roe & Siegelman, 1964 στο Τσιαπαρίκου, 2014).

Υπό το πρίσμα των ψυχοδυναμικών θεωριών, η προσωπικότητα, οι ανάγκες του ατόμου και κατ' επέκταση και η επιλογή επαγγέλματος, διαμορφώνονται στα πρώτα έξι έτη της ζωής του, στα οποία οι γονείς έχουν καθοριστικό ρόλο. Επίσης, η εξελικτική θεωρία των Vondracek, Lerner και Schulenberg (1986) αναδεικνύει την αλληλεπίδραση μεταξύ της οικογένειας και των κοινωνικών δικτύων και η θεωρία κοινωνικής μάθησης του Krumboltz (1979) αναδεικνύει την επίδραση της οικογένειας και τα βιώματα μέσα στην οικογένεια ανάμεσα στους παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή επαγγέλματος (Τσιαπαρίκου, 2014).

Μεταξύ των κοινωνικο-οικονομικών θεωριών, αυτή των Blau και Duncan (1967) και εκείνη των Hotchkiss και Borgow (1996) υποστηρίζουν ότι το κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας επιδρά στην εκπαίδευση των ατόμων και, επομένως, στην επιλογή επαγγέλματος. Ακόμη σύμφωνα με το μοντέλο σταδιοδρομίας του Brown (1996), που ανήκει στις νεότερες θεωρίες, η επιλογή επαγγέλματος και η επαγγελματική επιτυχία επηρεάζεται από ένα σύνολο παραγόντων, ανάμεσα στους οποίους είναι και η οικογένεια (Τσιαπαρίκου, 2014).

Η κονστρουβιστική θεωρία του Holland (1997) υποστηρίζει ότι η επαγγελματική προσωπικότητα διαμορφώνεται στην οικογένεια και αναπτύσσεται στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Σύμφωνα με τη θεωρία λήψης αποφάσεων του Horrock (1976), η επιλογή επαγγέλματος ταυτίζεται με την επιλογή του τρόπου ζωής του ατόμου, καθώς το επάγγελμα που θα ακολουθήσει το άτομο θα καθορίσει τον τόπο διαμονής του, την οικονομική του δυνατότητα και την οικογένεια που θα δημιουργήσει (Τσιαπαρίκου, 2014).

Γενικότερα, η επαγγελματική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία που εκκινείται κατά την παιδική ηλικία και, επομένως, η οικογένεια έχει ισχυρή επίδραση σε αυτή. Παράμετροι όπως η δομή, οι ενδοοικογενειακοί ρόλοι, οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, καθώς και το αξιακό σύστημα και οι στάσεις που επηρεάζουν τις συμπεριφορές των μελών της οικογένειας επιδρούν στην επιλογή του επαγγέλματος (Palos & Drobot, 2010). Η οικογένεια αποτελεί τη βάση από την οποία εξελίσσονται ο σχεδιασμός της σταδιοδρομίας και η λήψη αποφάσεων για το επάγγελμα που θα ακολουθήσουν τα παιδιά (Lankard, 1995· Παπάνης και συν., 2011).

Είναι χαρακτηριστικό ότι η επίδραση των γονέων στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών συνεχίζεται και κατά τη φοίτησή τους στο πανεπιστήμιο. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι σημαντικότερες παράμετροι που επηρεάζουν την ανάπτυξη των φοιτητών είναι το στυλ ανατροφής, ο δεσμός με τους γονείς, ο βαθμός ελέγχου των παιδιών από τους γονείς και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες αυτοί επηρεάζουν την ακαδημαϊκή απόδοση των φοιτητών, τη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους, την αυτοεκτίμηση και την κοινωνική τους ικανότητα, την αυτονομία και την ικανοποίηση από τις εμπειρίες τους στο πανεπιστήμιο, αλλά και τα βιώματα εκτός του πανεπιστημιακού πλαισίου (Roach, 2010).

Σύμφωνα με τους Schulenberg, Vondracek και Crouter (1984, όπ. αναφ. στο Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002), η επίδραση της οικογένειας συνίσταται σε δύο διαστάσεις, την παροχή ευκαιριών, οι οποίες σχετίζονται με τις δυνατότητες για εκπαίδευση, τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους και την πρόσβαση σε σχετικές πληροφορίες, και την κοινωνικοποίηση, η οποία σχετίζεται με τις πρακτικές των γονέων και τις σχέσεις στην οικογένεια. Αναφορικά με την πρώτη διάσταση, οι γονείς παρέχουν δυνατότητες πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση και ενίσχυση των γνώσεων και δεξιοτήτων των παιδιών τους και διευκολύνουν τη μελέτη τους με ποικίλους τρόπους. Όσον αφορά τη δεύτερη διάσταση, οι κοινωνικοί ρόλοι που διαμορφώνονται στην οικογένεια επηρεάζουν και καθοδηγούν τις επιλογές των παιδιών (Clutter, 2010).

Σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση, αυτή των Whiston και Keller (2004 στο Καραμπατζάκη, 2011), η οικογενειακή επίδραση διακρίνεται σε δύο άξονες, αυτόν της δομής της οικογένειας και εκείνον των διεργασιών της οικογένειας. Αναφορικά με τη δομή της οικογένειας, διερευνώνται το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων και η μορφή της οικογένειας. Σε σχέση με τις διεργασίες, διερευνώνται οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ

των μελών της οικογένειας, οι οποίες σχετίζονται με το είδος του δεσμού, τα πρότυπα ανατροφής, τις φιλοδοξίες και προσδοκίες των γονέων και τα ερεθίσματα και την πληροφόρηση που παρέχουν οι γονείς στο παιδί. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, δεδομένου ότι η οικογένεια αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα, η δομή και οι διεργασίες της οικογένειας μεταβάλλονται με τον χρόνο. Ταυτόχρονα, οι δύο αυτοί άξονες δεν διαχωρίζονται στην πράξη, καθώς αλληλοπροσδιορίζονται και ασκούν ταυτόχρονη επίδραση στις επιλογές του ατόμου (Καραμπατζάκη, 2011).

2.3 Επίδραση της δομής της οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος

2.3.1 Βιολογικοί παράγοντες και μορφή οικογένειας

Κάποιοι ερευνητές θεωρούν ότι τα γενετικά χαρακτηριστικά και η κληρονομικότητα επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος (Gottfredson, 2002· Τσιαπαρικού, 2014). Οι Grotevant, Scarr, & Weinberg (1977, όπ. αναφ. στο Τσιαπαρικού, 2014) διαπίστωσαν ότι τα ενδιαφέροντα των παιδιών και των βιολογικών γονέων τους παρουσίαζαν περισσότερες ομοιότητες, σε σύγκριση με αυτά των θετών γονέων. Παρομοίως, μια σειρά ερευνών κατέδειξε ότι η πλειοψηφία των ενδιαφερόντων των παιδιών σχετίζεται με γενετικά χαρακτηριστικά (Bouchard et al., 1990a, 1990b· Lykken et al., 1993· Moloney et al., 1991, όπως αναφέρονται στο Τσιαπαρικού, 2014).

Τα δομικά στοιχεία της οικογένειας, όπως το μέγεθός της, η σειρά γέννησης και το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων επηρεάζουν την ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την επιλογή του επαγγέλματος (Καραμπατζάκη, 2011· Τσιαπαρικού, 2014). Για παράδειγμα, σε κάποιες μελέτες, το μέγεθος της οικογένειας συσχετίζεται αρνητικά με τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των παιδιών, ενώ σε άλλες έρευνες το μορφωτικό επίπεδο των γονέων λειτουργεί ως διαμεσολαβητικός παράγοντας (Zajonc, 1976, όπ. αναφ. στο Τσιαπαρικού, 2014).

Επίσης, τα παιδιά που προέρχονται από μονογονεϊκές ή πολύτεκνες οικογένειες έχουν χαμηλότερες επιδόσεις, λόγω της αδυναμίας των γονέων να επικοινωνούν συχνά με τους εκπαιδευτικούς ή λόγω των χαμηλών προσδοκιών από τα παιδιά τους (Καραμπατζάκη, 2011). Έχει, επίσης, παρατηρηθεί ότι τα πρωτότοκα παιδιά επιλέγουν επαγγέλματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση, επειδή εξοικειώνονται με τα παιδιά, καθώς ασχολούνται από νωρίς με τη φροντίδα των μικρότερων αδερφών τους (Τσιαπαρικού, 2014). Εξάλλου, είναι αυτονόητο

πως τα πρωτότοκα παιδιά ανατρέφονται διαφορετικά από τα μικρότερα αδέρφια τους (Chope, 2005).

Επιπλέον, φαίνεται πως τα αγόρια επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον πατέρα τους και τα κορίτσια από τη μητέρα τους, ενώ έχει αναδειχθεί ότι η επιρροή των μεγαλύτερων αδερφών είναι ισχυρότερη από αυτή των γονέων. Ακόμη, έχει διαπιστωθεί ότι τα μεγαλύτερα αδέρφια ζητούν συμβουλές από τον πατέρα, ενώ τα μικρότερα αδέρφια από τη μητέρα τους (Kniveton, 2004).

Στην έρευνα της Καραμπατζάκη (2011), η οποία διερεύνησε τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές προσδοκίες και προτιμήσεις τελειόφοιτων μαθητών του Λυκείου, η οικογένεια και το συγγενικό περιβάλλον αναδείχθηκαν ως πηγή πληροφόρησης και επιρροής, με τα αγόρια να είναι εκείνα που επηρεάζονται περισσότερο από τους γονείς και τους αδερφούς τους. Μάλιστα, για το ένα πέμπτο περίπου του δείγματος παρατηρήθηκε ταύτιση μεταξύ της επαγγελματικής επιλογής των παιδιών και του επαγγέλματος των γονέων.

2.3.2 Κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο γονέων

Στη βιβλιογραφία είναι σαφές ότι κυρίαρχος παράγοντας επίδρασης στην επαγγελματική ανάπτυξη είναι το μορφωτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο των γονέων (Lankard, 1995· Μουσιάδου, 2012). Το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της οικογένειας ορίζεται με βάση το οικογενειακό εισόδημα και τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους και την κοινωνική θέση και την κοινωνική ισχύ που σχετίζονται με το επάγγελμα και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων (Clutter, 2010· Καραμπατζάκη, 2011). Το κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας αποτελεί μια σημαντική παράμετρο, δεδομένου ότι η κάθε οικογένεια αναπτύσσει κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες, ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο ζει, οι οποίες μεταβιβάζονται στα παιδιά (Clutter, 2010).

Σύμφωνα με τους Taveira, Oliveira και Araújo (2016), η κοινωνική τάξη, η εργασιακή κατάσταση και το οικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος. Τα παιδιά, και ιδιαίτερα τα αγόρια, των οποίων οι γονείς είναι άνεργοι αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να έχουν περιορισμένες δυνατότητες επιλογής. Ακόμη, τα παιδιά που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές έχουν χαμηλές ακαδημαϊκές προσδοκίες και, αντίστοιχα, οι γονείς τους έχουν χαμηλές προσδοκίες για τα παιδιά τους. Επιπλέον, τα παιδιά που προέρχονται από πτωχές οικογένειες είναι περισσότερο πιθανό να μην συνεχίσουν τη μόρφωσή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, προκειμένου να βοηθήσουν τις οικογένειές

τους να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις, βρίσκοντας μια εργασία. Για τον λόγο αυτό, η σχολική διαρροή σχετίζεται με το χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο των γονέων.

Παρομοίως, η Τσιαπαρίκου (2014) διαπίστωσε ότι η κοινωνική τάξη και το κοινωνικό και οικογενειακό υπόβαθρο της οικογένειας επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική συμπεριφορά του ατόμου. Τα άτομα που προέρχονται από οικογένειες υψηλού κοινωνικού και οικονομικού επίπεδου έχουν υψηλότερες προσδοκίες και φιλοδοξίες, έρχονται σε επαφή με επαγγελματίες υψηλού κύρους, έχουν πρόσβαση σε υψηλότερης ποιότητας εκπαίδευση και τελικά επιλέγουν επαγγέλματα μεγαλύτερου κύρους, συγκριτικά με τα άτομα που η οικογένεια καταγωγής τους έχει χαμηλό κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο. Αντίστοιχα, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλή κοινωνική και οικονομική θέση έχουν χαμηλότερες ακαδημαϊκές επιδόσεις και, ως εκ τούτου, χαμηλότερες εκπαιδευτικές προσδοκίες και επιλέγουν επαγγέλματα μικρότερου κύρους.

Έχει παρατηρηθεί ότι, αν και οι γονείς της μεσαίας κοινωνικής τάξης προωθούν την αυτονομία και την ανάληψη πρωτοβουλίας, οι γονείς από χαμηλότερες τάξεις ενθαρρύνουν στα παιδιά τους τη συμμόρφωση και τον συμβιβασμό. Τα παιδιά των οποίων οι οικογένειες ανήκουν στη μεσαία τάξη εκτιμούν ότι το οικογενειακό εισόδημα θα τους βοηθήσει να ακολουθήσουν τα παιδιά τους το επάγγελμα που τους ενδιαφέρει, το οποίο μπορεί να είναι ίδιο ή παρόμοιο με αυτό των γονέων, τους οποίους έχουν ως πρότυπο. Αντίθετα, τα παιδιά που προέρχονται από την εργατική τάξη γνωρίζουν ότι το χαμηλό οικογενειακό εισόδημα δεν επιτρέπει τη χρηματοδότηση των σπουδών τους και δεν έχουν τους γονείς τους ως πρότυπο, με το οποίο μπορούν να ταυτιστούν (Clutter, 2010).

Η έρευνα της Τσιαπαρίκου (2014), στην οποία συμμετείχαν άτομα διαφορετικών ηλικιών, επαγγελμάτων και οικογενειακού υποβάθρου, έδειξε ότι η οικογένεια και το οικογενειακό εισόδημα αυξάνει τις πιθανότητες τα παιδιά να επιλέξουν το ίδιο επάγγελμα με τους γονείς τους. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι άτομα που προέρχονται από υψηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα επιτυγχάνουν υψηλότερα επίπεδα σπουδών και επαγγέλματα μεγαλύτερου κύρους, ενώ επιβεβαιώθηκε ότι το οικογενειακό εισόδημα και το επίπεδο σπουδών σχετίζονται θετικά. Τη σχέση αυτή η ερευνήτρια την απέδωσε στο γεγονός ότι τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με υψηλό εισόδημα έχουν πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και μπορούν να παρατείνουν τοις σπουδές τους, αντίθετα με τα παιδιά με χαμηλό οικογενειακό εισόδημα.

Επιπρόσθετα, όπως ισχυρίζεται η Lankard (1995), οι γονείς με περιορισμένη εκπαίδευση και χαμηλό εισόδημα αποτελούν συνήθως τροχοπέδη στην ανάπτυξη σταδιοδρομίας των παιδιών τους. Ειδικά το χαμηλό εισόδημα παλαιότερα επηρέαζε τα κορίτσια σε μεγαλύτερο βαθμό, καθώς οι γονείς κατεύθυναν και ενθάρρυναν τα αγόρια για σπουδές και περαιτέρω μόρφωση, παρά τα κορίτσια. Ταυτόχρονα, οι γονείς που ανήκαν στην εργατική τάξη ή τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα θεωρούσαν ότι τα κορίτσια προορίζονται για τη δημιουργία οικογένειας και, επομένως, οι σπουδές τους δεν αποτελούσαν προτεραιότητα.

Επιπλέον, το πολιτισμικό κεφάλαιο των ενηλίκων αποτελεί απόρροια των οικογενειακών τους καταβολών και καθορίζει τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις και την επαγγελματική τους πορεία. Το πολιτιστικό κεφάλαιο, δηλαδή οι στάσεις, οι γνώσεις και δεξιότητες που αποκτά ένα άτομο από το άμεσο οικογενειακό του περιβάλλον από την αρχή της ζωής του, διαφοροποιείται ανάλογα με την κοινωνική προέλευση της οικογένειας και, επομένως, φέρει μεγάλη βαρύτητα και στην επιλογή επαγγέλματος (Πετικοπούλου, 2018).

Τέλος, ο τόπος διαμονής επηρεάζει τις αποφάσεις και τις επιλογές των παιδιών, καθώς έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά που ζουν σε αστικά κέντρα έχουν υψηλότερες σχολικές επιδόσεις και φιλοδοξίες, γεγονός που αντανάκλαται στην επιλογή επαγγελμάτων μεγαλύτερου κύρους. Αντίθετα, τα παιδιά που ζουν σε αγροτικές περιοχές επιλέγουν κυρίως παιδαγωγικά τμήματα (Καραμπατζάκη, 2011).

2.4 Επίδραση των διεργασιών της οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος

2.4.1 Μοντέλο ανατροφής, επικοινωνία και σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας

Κάποια στοιχεία της οικογένειας, όπως το στυλ ανατροφής και διαπαιδαγώγησης, επηρεάζουν την ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την επιλογή του επαγγέλματος (Καραμπατζάκη, 2011· Palos & Drobot, 2010· Τσιαπαρίκου, 2014). Υποστηρίζεται ότι το στυλ ανατροφής και η συμπεριφορά και τα χαρακτηριστικά των παιδιών υπόκεινται σε μια σχέση αλληλεπίδρασης, καθώς υπάρχει αμοιβαία επιρροή. Οι γονείς μεταβάλλουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα με τις ατομικές διαφορές των παιδιών τους (Chore, 2005).

Το μοντέλο ανατροφής επηρεάζει τις επιλογές και τις συμπεριφορές των παιδιών. Οι γονείς που εκδηλώνουν αγάπη, στήριξη και σταθερότητα και παρέχουν ψυχοκοινωνική στήριξη διασφαλίζουν ένα οικογενειακό κλίμα που ευνοεί τη διαδικασία κοινωνικοποίησης.

Τα παιδιά αυτών των γονέων χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό συναισθηματικής σταθερότητας, αυτοπεποίθησης, εξωστρέφειας, κοινωνικότητας και ενσυναίσθησης και είναι πρόθυμα να εξερευνούν το περιβάλλον, αναπτύσσουν θετικές κοινωνικές σχέσεις και αναζητούν τη στήριξη των άλλων (Palos & Drobot, 2010).

Από την άλλη πλευρά, οι γονείς που ασκούν ισχυρό έλεγχο στα παιδιά τους δεν τα επιτρέπουν να επιλέξουν το επάγγελμα που επιθυμούν, αλλά τα καθοδηγούν να επιλέξουν τη σταδιοδρομία που επιθυμούν οι ίδιοι. Τα παιδιά τους, προκειμένου να μην απογοητεύσουν τους γονείς, συμμορφώνονται στις επιθυμίες τους και αισθάνονται δυσαρέσκεια και ενοχές όταν δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες τους. Τα συγκεκριμένα παιδιά αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο αποτυχίας στη σταδιοδρομία τους, καθώς δυσκολεύονται να διαχωρίσουν τις δικές τους φιλοδοξίες και επιδιώξεις από εκείνες των γονέων τους (Lankard, 1995).

Όταν τα παιδιά αισθάνονται πίεση από τους γονείς, οι οποίοι πιθανά θέλουν να εκπληρώσουν τις δικές τους επιθυμίες, εμφανίζονται λιγότερο πρόθυμα να ακολουθήσουν τις συμβουλές τους και είναι περισσότερο πιθανό να μην ακολουθήσουν τη σταδιοδρομία των γονέων τους (Tillman, 2015). Κάποιες φορές, οι προσδοκίες και επιθυμίες των γονέων είναι τόσο ισχυρές, που τα παιδιά μπορεί να συμμορφωθούν σε αυτές, καταλήγοντας σε μια μη συνειδητή επιλογή, που έχουν προαποφασίσει οι γονείς, ή, αντίθετα, μπορεί να εκδηλώσουν αντιδραστικές συμπεριφορές (Μωυσιάδου, 2012).

Οι αδιάφοροι γονείς έχουν εξίσου αρνητική επίδραση στα παιδιά τους, καθώς τα παιδιά στερούνται συμβουλών και συναισθηματικής υποστήριξης, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε απομόνωση, αναποφασιστικότητα ή και λανθασμένες επιλογές (Clutter, 2010· Lankard, 1995). Ταυτόχρονα, τα παιδιά αυτά έχουν μειωμένη αυτογνωσία, η οποία παρεμβαίνει στην υλοποίηση των εργασιακών τους καθηκόντων, επηρεάζοντας αρνητικά την επαγγελματική τους πορεία (Lankard, 1995).

Αντίθετα, οι νέοι που είναι ανεξάρτητοι έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναζητήσουν μια εργασία και να πειραματιστούν, σε σύγκριση με εκείνους που προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες, οι οποίοι έχουν δυσκολίες στην επιλογή επαγγέλματος και τη λήψη αποφάσεων. Για παράδειγμα, οι υπερπροστατευτικοί γονείς ανατρέφουν παιδιά που δυσκολεύονται να αποφασίσουν μόνα τους (Clutter, 2010). Επομένως, τα παιδιά που προέρχονται από υπερπροστατευτικό περιβάλλον καθυστερούν να ωριμάσουν επαγγελματικά, ενώ αντίθετα εκείνα που μεγαλώνουν με δημοκρατική διαπαιδαγώγηση είναι περισσότερο αυτοδύναμα (Τσιαπαρίκου, 2014).

Επομένως, η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των μελών της οικογένειας, η ανοικτή επικοινωνία, η στήριξη και η εμπιστοσύνη επηρεάζουν τη διερεύνηση, τις φιλοδοξίες, τα μελλοντικά σχέδια και τα πιθανά εμπόδια κατά τη διαδικασία επιλογής ενός επαγγέλματος (Μωυσιάδου, 2012· Palos & Drobot, 2010). Η Roach (2010), στην έρευνα της οποίας συμμετείχαν φοιτητές, διαπίστωσε ότι η γονεϊκή επίδραση είναι σημαντική και στην ανάπτυξη επαγγελματικής αυτοεπάρκειας. Η επαγγελματική αυτοεπάρκεια του ατόμου αφορά τις προσωπικές πεποιθήσεις και προσδοκίες του σχετικά με την ικανότητά του να επιτύχει επαγγελματικά και αντανακλά την πεποίθηση ότι διαθέτει τα απαραίτητα εφόδια για να επιτύχει στον εργασιακό του χώρο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας (Roach, 2010), η γενικότερη σχέση μεταξύ γονέων και φοιτητών και η στήριξη των φοιτητών από τους γονείς είχε σημαντική επιρροή στην επαγγελματική τους αυτοεπάρκεια, ενισχύοντας τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών, σύμφωνα με τις οποίες η ποιοτική σχέση μεταξύ παιδιών και γονέων επιδρά στην επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική ανάπτυξη σε σημαντικό βαθμό. Στην ίδια έρευνα διαπιστώθηκε ότι οι υψηλές προσδοκίες των γονέων επιδρούν στην αίσθηση επαγγελματικής αυτοεπάρκειας των φοιτητών, καθώς, όπως δήλωσαν, έχουν την ανάγκη να γνωρίζουν ότι οι γονείς τους έχουν πίστη στις ικανότητές τους, κάτι που συνεπάγεται ότι έχουν μεγαλύτερες προσδοκίες από αυτούς.

2.4.2 Αξίες και πρότυπα

Η επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή του επαγγέλματος είναι ισχυρή και αυτονόητη, επειδή αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης των παιδιών, μεταβιβάζοντας πρότυπα, αξίες και πρότυπα συμπεριφορών (Παπάνης και συν., 2011). Η κοινωνικοποίηση των παιδιών, η οποία στις μικρές ηλικίες διαμορφώνεται αποκλειστικά εντός του οικογενειακού πλαισίου, συμβάλλει στην επαγγελματική τους ανάπτυξη (Τσιαπαρίκου, 2014), καθώς τα παιδιά οικοδομούν ένα σύστημα επαγγελματικών προτύπων, μέσα από τις αντιλήψεις και τις αξίες της οικογένειας (Μωυσιάδου, 2012).

Συνειδητά ή ασυνειδητά οι γονείς καθορίζουν τις επιλογές των παιδιών τους, μεταφέροντας αξίες και στάσεις και συμβάλλοντας στη διαμόρφωση των επαγγελματικών φιλοδοξιών τους, ανάλογα με την κοινωνική και οικονομική τους θέση (Δημάκη κ.ά., 2004· Taveira et al., 2016). Οι γονείς και τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας αποτελούν πρότυπα

μίμησης, ενώ οι επαγγελματικές προσδοκίες και φιλοδοξίες των παιδιών διαμορφώνονται σύμφωνα με τις αρχές και τις αξίες των γονέων (Τσιαπαρικού, 2014).

Για παράδειγμα, το γεγονός ότι κάποιες μητέρες μπορεί να συμβουλεύουν τις κόρες τους να φροντίσουν πρώτα για την επαγγελματική τους αποκατάσταση και, στη συνέχεια, να δημιουργήσουν οικογένεια αναδεικνύει τις έμφυλες προκαταλήψεις και τα στερεότυπα που ενυπάρχουν στην οικογένεια και μπορεί να αποπροσανατολίσουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με τις επαγγελματικές επιλογές των παιδιών. Παρομοίως, άλλα στερεότυπα κοινωνικοποίησης που συνδέουν τις γυναίκες με την ανατροφή των παιδιών μπορούν να παραπλανήσουν τα κορίτσια, οδηγώντας τα να κάνουν λανθασμένες επιλογές, θεωρώντας ότι η εργασία αποτελεί δευτερεύοντα ρόλο (Clutter, 2010).

Αναφορικά με τα πρότυπα στην οικογένεια, κάποια παιδιά επιλέγουν ίδιο ή παρόμοιο επάγγελμα με αυτό του πατέρα ή της μητέρας τους (Μουσιάδου, 2012). Τα χαρακτηριστικά και οι εργασιακές συνθήκες του επαγγέλματος των γονέων επηρεάζουν τις αξίες και συμπεριφορές τους, οι οποίες με τη σειρά τους επιδρούν στην ανάπτυξη αξιών, ενδιαφερόντων και φιλοδοξιών των παιδιών τους (Τσιαπαρικού, 2014). Τα παιδιά που αντιλαμβάνονται με θετικό τρόπο το επάγγελμα των γονέων, και ιδιαίτερα εάν οι γονείς εκδηλώνουν ικανοποίηση από την εργασία τους, έχουν την τάση να συλλέγουν πληροφορίες για το επάγγελμα των γονέων και λαμβάνουν μεγαλύτερη στήριξη και ενθάρρυνση από τους γονείς τους (Watson & McMahon, 2005).

Στην έρευνα της Τσιαπαρικού (2014), διαπιστώθηκε ότι η πιθανότητα να επιλέξουν τα παιδιά ίδιο ή παρόμοιο επάγγελμα με τους γονείς τους αυξάνεται ανάλογα με το εισόδημα. Παρατηρήθηκε ότι όσο υψηλότερο είναι το οικογενειακό εισόδημα, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα τα παιδιά να ακολουθήσουν το επάγγελμα των γονέων τους.

Έχει διαπιστωθεί ότι η εργασία του πατέρα συνδέεται με τις φιλοδοξίες των αγοριών, τα οποία συνήθως επιθυμούν να ακολουθήσουν ένα παραδοσιακά ανδρικό επάγγελμα. Αντίστοιχα, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο της μητέρας και το υψηλό κύρος του επαγγέλματος και των δύο γονέων συνδέονται με τις υψηλές ακαδημαϊκές και επαγγελματικές φιλοδοξίες των παιδιών (Taveira et al., 2016).

Επίσης, κάποιες αξίες, όπως η αλληλεγγύη, η τιμιότητα και η εργατικότητα φαίνεται πως μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά και αποτελούν μέρος της ελληνικής κουλτούρας και παιδείας (Πετικοπούλου, 2018). Στην έρευνα της Πετικοπούλου (2018), οι συμμετέχοντες

δήλωσαν ότι τις αξίες αυτές, που διδάχθηκαν από την οικογένεια, το σχολείο και την ευρύτερη κοινωνία, τις μεταδίδουν οι ίδιοι στα παιδιά τους.

2.4.3 Στάση γονέων προς την εκπαίδευση και την εργασία

Οι διαδικασίες της οικογένειας, όπως αυτές της αλληλεπίδρασης, της επικοινωνίας και της συμπεριφοράς, σε συνδυασμό με τα πρότυπα που κυριαρχούν στην οικογένεια, επηρεάζουν τις γνώσεις των παιδιών σχετικά με την εργασία και τις μελλοντικές εργασιακές τους εμπειρίες. Οι στάσεις της οικογένειας προς την εκπαίδευση και το σχολείο, την εργασία, τις αξίες, τις φιλοδοξίες και τους στόχους που αφορούν τη σταδιοδρομία έχουν μακροχρόνια επίδραση στις επιλογές, τις αποφάσεις, τον προγραμματισμό και τα μελλοντικά σχέδια των παιδιών (Lankard, 1995).

Η στάση των γονέων προς την εκπαίδευση και την εργασία επηρεάζει τις αξίες και τις φιλοδοξίες των παιδιών. Οι συνειδητές συζητήσεις μεταξύ γονέων και παιδιών περί επαγγελματικού προσανατολισμού και εργασίας επηρεάζουν το νόημα που τα παιδιά αποδίδουν στην εργασία, τις προσδοκίες τους για το μέλλον και τα κίνητρά τους για εργασία (Taveira et al., 2016).

Οι γνώσεις, οι αξίες και οι πεποιθήσεις της οικογένειας σχετικά με την εργασία, γενικότερα, και σχετικά με συγκεκριμένα επαγγέλματα, ειδικότερα, σε συνδυασμό με τις διαπιστώσεις στις οποίες καταλήγει το παιδί μέσω της παρατήρησης, αποτελούν μια σημαντική πηγή επαγγελματικής γνώσης. Η μεταβίβαση αυτών των πεποιθήσεων, αξιών και γνώσεων εξαρτάται από την προθυμία των γονέων, τον διαθέσιμο χρόνο τους και τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες (Palos & Drobot, 2010).

Είναι σύνηθες οι γονείς με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο να εκτιμούν την αξία της εκπαίδευσης, όχι, ωστόσο ως αξία αυτή καθαυτή, αλλά ως μέσο κοινωνικής και οικονομικής ανόδου (Μουσιάδου, 2012). Στην έρευνα της Πετικοπούλου (2018), οι συμμετέχοντες, οι οποίοι είχαν διαφορετική επαγγελματική ταυτότητα, οι περισσότεροι από τους οποίους ανήκαν στα μεσαία κοινωνικά στρώματα και προέρχονταν από οικογένειες με χαμηλό οικονομικό υπόβαθρο, δήλωσαν πως οι γονείς τους ήταν υποστηρικτικοί και τους παρακίνησαν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους.

Στην έρευνα των Δημάκη κ.ά. (2004), στην οποία συμμετείχαν μαθητές Λυκείου, επιβεβαιώθηκε η επίδραση των γονέων στην επιλογή επαγγέλματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι

στη συγκεκριμένη έρευνα, παρατηρήθηκε σύνδεση μεταξύ των σχολικών επιδόσεων και της βαρύτητας που έχει η επίδραση της οικογένειας, καθώς διαπιστώθηκε ότι όσο καλύτερη ήταν η απόδοση και η βαθμολογία των μαθητών, τόσο ισχυρότερη ήταν η επίδραση της οικογένειας και του συγγενικού περιβάλλοντος και τόσο ασθενέστερη ήταν η προσωπική επιλογή.

2.5 Η επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος

Τα κίνητρα και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών διαμορφώνονται από ποικίλους παράγοντες και επηρεάζουν τις επιλογές τους, από την εισαγωγή τους στο επάγγελμα έως και την αφυπηρέτησή τους (Liakoroulou, 2013).

Τα σημαντικότερα κίνητρα επιλογής του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού που αναδεικνύονται στη βιβλιογραφία είναι η πεποίθηση των εκπαιδευτικών ότι διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια, η επιθυμία για συνεισφορά στην κοινωνία, το ενδιαφέρον για τα παιδιά, η επιθυμία για διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης, οι πρότερες θετικές εμπειρίες, η επαγγελματική ασφάλεια, το εργασιακό ωράριο και οι επιρροές που δέχονται από την οικογένεια και το σχολείο (Liakoroulou, 2013· Watt & Richardson, 2008).

Επιπλέον, ως κίνητρα για την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού αναφέρονται η μονιμότητα της θέσης, η ασφάλεια και η σταθερή καταβολή του μισθού, η καταξίωση, η κοινωνική αποδοχή και το κύρος και η προσφορά στο κοινωνικό σύνολο (Παπάνης και συν., 2011).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι παράγοντες που επιδρούν στη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού και οι προσωπικές αντιλήψεις για τη διδασκαλία επηρεάζουν τις διδακτικές επιλογές του, τον βαθμό δέσμευσης στο έργο του, τα έτη παραμονής στο επάγγελμα και, γενικότερα, τον τρόπο που ασκεί το εκπαιδευτικό του έργο (Liakoroulou, 2013).

Στην έρευνα της Πάντου (2017), διαπιστώθηκε ότι το πλαίσιο και οι συνθήκες στις οποίες μεγάλωσαν οι συμμετέχοντες, ο ρόλος τους στην οικογένεια και το ευρύτερο πλαίσιο της οικογένειάς τους και η θετική στάση της οικογένειας προς τη μόρφωση επηρέασαν τη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας.

Οι Richardson και Watt (2005, 2006), διερευνώντας τους λόγους επιλογής του διδασκαλικού επαγγέλματος, επιβεβαίωσαν την επίδραση της οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος και κατέληξαν ότι οι παράγοντες που επηρέασαν τις αποφάσεις των συμμετεχόντων φοιτητών ήταν οι πρότερες θετικές εμπειρίες που σχετίζονταν με τη διδασκαλία και τη μάθηση, η πίστη στις δεξιότητές τους και η κοινωνική συμβολή.

2.5.1 Επίδραση της οικογένειας στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος και πρώιμες εμπειρίες

Η επίδραση της οικογένειας στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος έχει αναδειχθεί στη βιβλιογραφία (Schutz, Crowder & White, 2001· Thomson et al., 2012· Τσιαπαρικού, 2014· Wyatt-Smith et al., 2017).

Στην έρευνα της Πάντου (2017), στην οποία διερευνήθηκε ο τρόπος με τον οποίο νοηματοδοτούν οι εκπαιδευτικοί τον ρόλο της οικογένειάς τους στην επιλογή του επαγγέλματός τους, αναδείχθηκε ότι η αλληλεπίδρασή τους με την οικογένεια επηρεάζει την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Αν και οι εκπαιδευτικοί θεωρούσαν πως η επιλογή του επαγγέλματος ήταν προσωπική επιλογή, εν τούτοις, διαφάνηκε ότι οι αξίες, οι συνθήκες, οι συναισθηματικοί δεσμοί και οι παραδόσεις των οικογενειών τους επηρέασαν την επιλογή αυτή.

Στην έρευνα των Αλβανού και συν. (2011), οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι η οικογένεια διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο για την επιλογή του επαγγέλματος. Παρομοίως, η έρευνα των Wyatt-Smith et al. (2017) επιβεβαίωσε ότι η επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού εξαρτάται από την επίδραση των άλλων στη διαδικασία λήψης απόφασης σχετικά με το επάγγελμα. Μάλιστα, η επίδραση της οικογένειας αποδείχθηκε ισχυρότερη σε μικρότερες ηλικίες, ενώ οι συμμετέχοντες ανέφεραν τη θετική αντίδραση και τη στήριξη των γονέων ως παράγοντα που ενίσχυσε την επιλογή τους.

Επιπλέον, υποστηρίζεται ότι τα βιώματα σε πρώιμη ηλικία και η οικογένεια αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση απόψεων και στάσεων σχετικά με τη διδασκαλία (Chong, Ling & Chuan, 2011· Strelakova-Hughes, Maarouf & Keskin, 2015). Οι Strelakova-Hughes et al. (2015), οι οποίοι διερεύνησαν την επίδραση των παιδικών βιωμάτων στην επιλογή επαγγέλματος σε φοιτητές προσχολικής εκπαίδευσης, διαπίστωσαν ότι οι πρώιμες εμπειρίες επηρεάζουν συνεχώς τις αποφάσεις των ατόμων, ανεξάρτητα από τις

διαφοροποιήσεις στην ερμηνεία αυτών των εμπειριών, λόγω της ανάπτυξης και ωρίμανσης των ατόμων.

Ειδικά οι εμπειρίες με την οικογένεια και το σχολείο, οι οποίες και αναφέρονταν συχνότερα από τους συμμετέχοντες, είχαν μεγαλύτερη επίδραση στην προσωπικότητα και τις προσωπικές αξίες των συμμετεχόντων, όπως και στην επιλογή επαγγέλματος, καθώς επηρέασαν τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον ρόλο του εκπαιδευτικού. Μάλιστα, οι συμμετέχοντες ισχυρίστηκαν πως οι οικογενειακές εμπειρίες είχαν επίδραση και στις διδακτικές πρακτικές τους, όπως στην προσέγγιση των παιδιών που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο διακρίσεων και στην προσέγγιση των γονέων, αλλά και στη γενικότερη φιλοσοφία τους ως εκπαιδευτικών (Strekalova-Hughes et al., 2015). Παρόμοια αποτελέσματα έδειξε και η έρευνα των Chang-Kredl και Kingsley (2014), στην οποία επιβεβαιώθηκε πως η επίδραση των εμπειριών των συμμετεχόντων υποψήφιων εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής επηρεάζουν τους λόγους επιλογής του επαγγέλματος.

Αναφορικά με τη δομή της οικογένειας, υποστηρίζεται ότι τα πρωτότοκα παιδιά έχουν την τάση να επιλέγουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, επειδή συνήθως αναλαμβάνουν τη φύλαξη των μικρότερων αδερφών τους (Βαμβούκας, 1982, όπ. αναφ. στο Τσιαπαρίκου, 2014). Ακόμη, ο ρόλος του καλού παιδιού και του επιμελούς μαθητή συνήθως συνεπάγεται την επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος, έπειτα από την εναρμόνισή του με τις επιθυμίες και τις κατευθύνσεις των γονέων (Πάντου, 2017).

Όσον αφορά στις σχέσεις των μελών της οικογένειας, έχει αναδειχθεί ότι τα άτομα που επιλέγουν επαγγέλματα σχετικά με την εκπαίδευση προέρχονται από οικογένειες που επιδεικνύουν συμπεριφορές αγάπης, αποδοχής και στήριξης (Roe & Siegelman, 1964, όπ. αναφ. στο Τσιαπαρίκου, 2014).

Στην έρευνα των Tziner et al. (2011), στην οποία συμμετείχαν τελειόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και φοιτητές, αναδείχθηκε ότι η ποιότητα της σχέσης μεταξύ γονέων και παιδιών μετριάζει την επίδραση των γονέων στις προτιμήσεις των παιδιών τους. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι, όταν υπάρχει ποιοτική σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των χαρακτηριστικών του επαγγέλματος των γονέων και των επιθυμητών χαρακτηριστικών της εργασίας που επιθυμούν τα παιδιά.

2.5.2 Κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων των εκπαιδευτικών

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί προέρχονται κυρίως από τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα (Watt & Richardson, 2008) και από οικογένειες που ζουν σε αγροτικές περιοχές (Καραμπατζάκη, 2011).

Οι γονείς με χαμηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο αντιμετωπίζουν τη μόρφωση των παιδιών τους ως αναγκαιότητα, καθώς θεωρούν ότι η μόρφωση θα δώσει στα παιδιά τη δυνατότητα να επιτύχουν περισσότερα από όσα κατάφεραν οι ίδιοι, δρώντας υποστηρικτικά και ενθαρρυντικά στην απόφαση των παιδιών τους να ακολουθήσουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Ωστόσο και οι γονείς με υψηλότερο μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο λειτουργούν υποστηρικτικά, καθώς προσεγγίζουν τη μόρφωση των παιδιών τους ως απαραίτητο προσόν και ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να επιλέξουν το διδασκαλικό επάγγελμα (Πάντου, 2017).

Ακόμη, οι γυναίκες εκπαιδευτικοί φαίνεται πως επιλέγουν το επάγγελμα λόγω εσωτερικής παρακίνησης, ενώ οι εκπαιδευτικοί που προέρχονται από πτωχές ή μεγάλες οικογένειες το επιλέγουν λόγω εξωτερικών κινήτρων, κυρίως οικονομικών (Balyer & Özcan, 2014). Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα των Balyer και Özcan (2014), στην οποία συμμετείχαν φοιτητές παιδαγωγικών τμημάτων, διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες επέλεξαν το επάγγελμα λόγω εσωτερικών κινήτρων, κυρίως για αλτρουιστικούς λόγους και χάρη στην αγάπη τους για τα παιδιά. Αντίθετα, οι φοιτητές που προέρχονται από πολυμελείς ή πτωχές οικογένειες με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και ζούσαν κυρίως σε χωριά και κωμοπόλεις, όπως και οι άνδρες, επέλεξαν το επάγγελμα παρακινημένοι από εξωτερικά κίνητρα, όπως την κοινωνική θέση, τον μισθό και τις επαγγελματικές ευκαιρίες αποκατάστασης.

Σύμφωνα με τον Βάμβουκα (1982, όπ. αναφ. στο Παπάνης και συν., 2011), υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ του κοινωνικού και οικονομικού υπόβαθρου της οικογένειας και της επιλογής του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Όπως εξηγεί, όσο πιο υψηλό είναι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων, τόσο πιο δύσκολα αποφασίζουν τα παιδιά να επιλέξουν το διδασκαλικό επάγγελμα, καθώς θεωρείται επάγγελμα χαμηλού κύρους, ενώ όσο πιο χαμηλό είναι το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο των γονέων τόσο πιο νωρίς επιλέγουν τα παιδιά το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Παρομοίως, ο Πυργιωτάκης (1992, όπ. αναφ. στο Παπάνης και συν., 2011) επισημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί στην Ελλάδα προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, οι οποίες θεωρούσαν το επάγγελμα ως μέσο κοινωνικής

ανόδου, αντίθετα με τις οικογένειες στις οποίες οι γονείς ήταν επιστήμονες, όπως γιατροί , μηχανικοί ή δικηγόροι, οι οποίοι θεωρούσαν ότι η επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού συνεπαγόταν μια θέση χαμηλότερη από αυτή των γονέων.

Παλαιότερα, οι εκπαιδευτικοί θεωρούνταν άτομα χαμηλού κοινωνικού γοήτρου και για αυτό προέρχονταν από πτωχές και οικονομικά ασθενείς οικογένειες. Τα παιδαγωγικά τμήματα αποτελούσαν λύση ανάγκης για τα παιδιά που ήθελαν να σπουδάσουν, αλλά δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να απομακρυνθούν από τον τόπο καταγωγής τους (Παπάνης και συν., 2011).

Ωστόσο, στη σύγχρονη εποχή, τα δεδομένα έχουν αλλάξει. Στην έρευνα των Παπάνη και συν. (2011), οι γονείς των φοιτητών παιδαγωγικών τμημάτων που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν μέσο και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Οι πατέρες τους ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες, δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι, και επιστήμονες υψηλού κύρους, όπως δικηγόροι, γιατροί και εκπαιδευτικοί, και οι μητέρες τους ασχολούνταν με οικιακά ή ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες και δημόσιοι ή ιδιωτικοί υπάλληλοι. Μάλιστα, οι ερευνητές επισήμαναν ότι η μεγαλύτερη διαφοροποίηση με προηγούμενες έρευνες ήταν ο αριθμός των φοιτητών, των οποίων οι μητέρες είχαν επιλέξει επαγγέλματα υψηλού κύρους, όπως αυτά του δικηγόρου, του γιατρού και του εκπαιδευτικού. Το γεγονός ότι οι ερευνητές συμπεριέλαβαν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού σε αυτά που έχουν υψηλό κύρος επιβεβαιώνει την αλλαγή της στάσης της κοινωνίας προς το επάγγελμα, σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες.

Ακόμη, στη συγκεκριμένη έρευνα (Παπάνης και συν., 2011), οι φοιτητές, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, δήλωσαν ότι δεν επέλεξαν το επάγγελμα ως λύση ανάγκης ή επειδή απέτυχαν να εισαχθούν σε άλλη σχολή της προτίμησής τους και ότι η απόφασή τους να ακολουθήσουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ήταν ειλημμένη από το λύκειο, μετά από συνειδητή επιλογή του επαγγέλματος. Ωστόσο, σχεδόν το ένα τρίτο αυτών δήλωσε ότι το επέλεξαν για να εκπληρώσουν τις επιθυμίες των γονέων τους. Ταυτόχρονα, διαπιστώθηκε ότι η αδυναμία των οικογενειών τους να χρηματοδοτήσει μακροχρόνιες σπουδές αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο. Όπως επισημαίνουν οι ερευνητές, η άμεση επαγγελματική αποκατάσταση, η άνοδος των εισαγωγικών βάσεων και οι καλές εργασιακές συνθήκες αντισταθμίζουν την εργασιακή ανασφάλεια και τις ρευστές εργασιακές σχέσεις της σύγχρονης εποχής στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις απόψεις των φοιτητών.

2.5.3 Επικοινωνία και σχέσεις, αξίες και πρότυπα στις οικογένειες των εκπαιδευτικών

Τα πρότυπα της οικογένειας επηρεάζουν την απόφαση κάποιου να γίνει εκπαιδευτικός, ειδικά σε περιπτώσεις που οι γονείς ή άλλα μέλη της ευρύτερης οικογένειας ήταν ή είναι εκπαιδευτικοί (Phillips & Hatch, 1999). Αν και χωρίς άμεση παραίνεση, οι εκπαιδευτικοί που έχουν κάποιον εκπαιδευτικό στο στενό οικογενειακό τους περιβάλλον επιλέγουν το ίδιο επάγγελμα (Πάντου, 2017). Κάποιοι εκπαιδευτικοί, μάλιστα, αναφέρουν την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού ως συνέχιση μιας οικογενειακής παράδοσης, γεγονός που υποδηλώνει τη μεταβίβαση της αξίας της μόρφωσης από γενιά σε γενιά (Πάντου, 2017).

Η έρευνα της Tillman (2015), στην οποία διερευνήθηκε ο βαθμός επιρροής των γονέων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με τη σταδιοδρομία, αναδείχθηκε ότι οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν επηρεάστηκαν από την οικογένειά τους. Όταν το δείγμα διαχωρίστηκε σε δύο υπο-ομάδες, αυτή των συμμετεχόντων που οι γονείς τους ήταν εκπαιδευτικοί και εκείνη των συμμετεχόντων που οι γονείς τους δεν σχετίζονταν με την εκπαίδευση, διαπιστώθηκε ότι η επιρροή των γονέων εκπαιδευτικών ήταν ισχυρότερη για την πρώτη υπο-ομάδα. Βέβαια, η ποιοτική ανάλυση ανέδειξε ότι κάποιοι γονείς εκπαιδευτικοί αποθάρρυναν τα παιδιά τους από μια σταδιοδρομία στην εκπαίδευση, έχοντας βιώσει τις δυσκολίες και απαιτήσεις του επαγγέλματος, με αποτέλεσμα τα παιδιά να αναζητήσουν αρχικά ένα άλλο επάγγελμα και να εισαχθούν σε άλλη σχολή. Οι γονείς αυτοί εστίασαν στη δυσκολία κάλυψης των οικογενειακών αναγκών με τον μισθό του εκπαιδευτικού και το άγχος που συνοδεύει το επάγγελμα. Ωστόσο, οι ίδιοι, αποδέχθηκαν με τον χρόνο την απόφαση των παιδιών τους και τα στήριξαν. Σε κάθε περίπτωση, η επίδραση των γονέων εκπαιδευτικών, είτε θετική είτε αρνητική, ήταν μεγαλύτερη.

Παρομοίως και οι Richardson και Watt (2005, 2006) και οι Watt και Richardson (2008) επεσήμαναν ότι οι συμμετέχοντες στις έρευνές τους ανέφεραν τις προσπάθειες των άλλων να τους αποθαρρύνουν από την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Ωστόσο, οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες το επέλεξαν, παρά τις εμπειρίες που κατέθεταν οι άλλοι και παρά τις αντιλήψεις που είχαν οι ίδιοι ότι πρόκειται για ένα απαιτητικό επάγγελμα με μικρές απολαβές.

Η παρουσία εκπαιδευτικών στην οικογένεια επηρέασε την επιλογή επαγγέλματος των υποψήφιων εκπαιδευτικών και στην έρευνα των Marso και Pigge (1994, όπ. αναφ. στο Lankard, 1995). Παρομοίως, στις έρευνες των Thomson et al. (2012) και Manuel και Hughes

(2006), οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι η ύπαρξη εκπαιδευτικών στην οικογένεια επηρέασε την απόφασή τους να επιλέξουν το ίδιο επάγγελμα, όπως και η ενθάρρυνση και στήριξη από τους γονείς και άλλα σημαντικά άτομα. Οι συμμετέχοντες φοιτητές στην ποιοτική έρευνα των Schutz, Crowder και White (2001) δήλωσαν ότι η οικογένεια επηρέασε τη διαμόρφωση των στόχων τους με τη μορφή της ενθάρρυνσης και της στήριξης και λόγω των οικογενειακών προτύπων.

Παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν στην έρευνα των Phillips και Hatch (1999), οι οποίοι ανέδειξαν τη σημασία των οικογενειακών προτύπων και τη συνέχιση της οικογενειακής κληρονομιάς. Οι συμμετέχοντες υποψήφιοι εκπαιδευτικοί προσχολικής εκπαίδευσης τόνισαν την επιρροή των γονέων και άλλων μελών της ευρύτερης οικογένειας οι οποίοι είχαν επίσης επιλέξει το διδασκαλικό επάγγελμα. Οι Han και Yin (2016), οι οποίοι διερεύνησαν τους λόγους και τα κίνητρα επιλογής επαγγέλματος φοιτητών παιδαγωγικών τμημάτων, διαπίστωσαν ότι το να υπάρχει ένας τουλάχιστον εκπαιδευτικός στην οικογένεια επηρεάζει την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Παρομοίως, η έρευνα του Tomšik (2016) επιβεβαίωσε την επίδραση των γονέων στην απόφαση των φοιτητών, ιδιαίτερα εκείνων που εργάζονται στην εκπαίδευση.

Αντίθετα, στην έρευνα του Παπαοικονόμου (2015), στην οποία συμμετείχαν εκπαιδευτικοί και των δύο βαθμίδων εκπαίδευσης, βρέθηκε ότι η επιλογή του επαγγέλματος επηρεάστηκε από τους γονείς μόνο για μια μειοψηφία του δείγματος, καθώς οι περισσότεροι το επέλεξαν λόγω του ενδιαφέροντός τους προς αυτό. Μάλιστα, οι άνδρες το επέλεξαν επιδιώκοντας μια μόνιμη θέση που θα τους παρείχε εργασιακή ασφάλεια.

2.5.4 Στάση των γονέων των εκπαιδευτικών προς την εκπαίδευση και το επάγγελμα

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού, όπως γίνεται αντιληπτός στην οικογένεια καταγωγής των εκπαιδευτικών επηρεάζει την επιλογή του επαγγέλματος (Πάντου, 2017). Αρκετοί γονείς θεωρούν ότι το κύρος, η κοινωνική προσφορά και η οικονομική εξασφάλιση είναι δεδομένα για έναν εκπαιδευτικό και, επομένως, κατευθύνουν τα παιδιά τους προς αυτό το επάγγελμα. Κάποιοι άλλοι γονείς καθοδηγούν τα παιδιά τους στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού προκειμένου να εκπληρώσουν τα δικά τους όνειρα και τις δικές τους επιθυμίες (Παπάνης και συν., 2011).

Παλαιότερα, επειδή το πολιτισμικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των οικογενειών των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (δασκάλων και νηπιαγωγών)

ήταν χαμηλό, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού αντιμετωπιζόταν ως μέσο κοινωνικής ανόδου και κοινωνικής αναγνώρισης (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013). Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην ελληνική κοινωνία αποτέλεσε ένα μέσο αναβάθμισης της κοινωνικής θέσης, μέσω της κατάκτησης μιας θέσης κύρους από άτομα που προέρχονταν από χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013).

Σε παλαιότερη έρευνα (Delamont, 1980, όπ. αναφ. στο Κανταρτζή, 2006), τα δύο τρίτα των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν δήλωσαν ότι θα ενθάρρυναν την κόρη τους να γίνει εκπαιδευτικός, αλλά περισσότεροι από τα τρία τέταρτα των εκπαιδευτικών δεν θα έκαναν το ίδιο για τον γιο τους υποδηλώνοντας ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτικού παλαιότερα θεωρούνταν ιδανικότερο για τις γυναίκες. Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού αποτελούσε ένα επάγγελμα υψηλού γοήτρου για τις γυναίκες και ταυτόχρονα κατάλληλο για τη δημιουργία οικογένειας και την ανατροφή των παιδιών (Κανταρτζή, 2006).

Ωστόσο, ακόμη και σήμερα, κάποιες γυναίκες νοικοκυρές θεωρούν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ως ιδανικό για τις κόρες τους, καθώς πιστεύουν πως οι συνθήκες και το περιβάλλον εργασίας είναι κατάλληλο για τις γυναίκες (Πάντου, 2017), με τις σχετικά λίγες ώρες καθημερινής εργασίας στο σχολείο, τις αργίες και τις διακοπές του καλοκαιριού (Depolo & Bruni, 2015).

Θα πρέπει να σημειωθεί ο διαχωρισμός μεταξύ των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στις αντιλήψεις των γονέων κάποιες δεκαετίες πριν. Οι εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απολάμβαναν από πάντα υψηλότερο κύρος και υψηλότερες οικονομικές απόλαβες συγκριτικά με τους δασκάλους και τους νηπιαγωγούς, κυρίως επειδή είχαν πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση προτιμούνταν περισσότερο από γυναίκες υποβάθμιζε το κύρος του επαγγέλματος, όπως και η ευκολία που θεωρούνταν ότι το συνόδευε, λόγω του εργασιακού ωραρίου και των διακοπών. Ειδικότερα για τις νηπιαγωγούς, ο τρόπος που αντιμετωπίζονταν από τους άλλους, ακόμη και από συναδέλφους τους που εργάζονταν σε διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης, ήταν υποτιμητικός, επειδή θεωρούσαν ότι το μάθημά τους δεν χρειαζόταν προετοιμασία και ότι το επάγγελμα δεν ήταν απαιτητικό (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013).

Ωστόσο, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού τις τελευταίες δεκαετίες αναβαθμίστηκε, απέκτησε μεγαλύτερο κύρος και έγινε πιο δελεαστικό για επαγγελματική αποκατάσταση (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013), με αποτέλεσμα να αλλάξει και η στάση των γονέων και, ως εκ τούτου, των παιδιών προς αυτό.

2.6 Η σύγχρονη οικογένεια

2.6.1 Μεταβολές στην οικογένεια και την επαγγελματική ανάπτυξη

Οι αλλαγές στην κοινωνία και την οικογένεια, καθώς και την αγορά εργασίας έχουν μεταβάλλει τη διαδικασία επαγγελματικής ανάπτυξης των ατόμων. Ανάμεσα στις αλλαγές αυτές υπογραμμίζονται η αύξηση του αριθμού των εργαζόμενων γυναικών, οι αλλαγές στην παραδοσιακή δομή της οικογένειας, η αύξηση του αριθμού των οικογενειών στις οποίες και οι δυο γονείς είναι εργαζόμενοι, η γήρανση του πληθυσμού, η αυξητική τάση των ανδρών να αναλαμβάνουν περισσότερες οικογενειακές υποχρεώσεις και η μεταβολή του νοήματος και της αξίας που αποδίδουν οι σύγχρονοι εργαζόμενοι στην εργασία και, ταυτόχρονα, η ετερογένεια που παρατηρείται στην αγορά εργασίας και τις μορφές εργασίας (Maegan, Pitarelli & Cangiano, 2013).

Οι παραδοσιακοί ορισμοί για την οικογένεια δεν φαίνεται να ισχύουν στη σύγχρονη εποχή, καθώς υπάρχουν ριζικές αλλαγές στη δομή της οικογένειας (Chope, 2005). Σήμερα, τα ζευγάρια διπλής σταδιοδρομίας αποτελούν το κύριο μοντέλο της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας, καθώς και οι δύο γονείς εργάζονται και έχουν παρόμοιο επίπεδο ευθύνης στην οικογένεια (Αλιπράντη-Μαράτου, Κατσίς & Παπαδημητρίου, 2016).

Ακόμη, η καθυστέρηση της δημιουργίας οικογένειας λόγω καριέρας και επαγγελματικών υποχρεώσεων είναι φαινόμενο της σύγχρονης εποχής. Μάλιστα, τα παιδιά με υψηλές φιλοδοξίες αναμένουν ότι θα υπάρχει ισορροπία μεταξύ της οικογενειακής και εργασιακής τους ζωής και τα παιδιά που προγραμματίζουν να παντρευτούν σε μεγαλύτερη ηλικία προσδοκούν λιγότερη ανισορροπία μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού ρόλου τους. Αυτό ισχύει περισσότερο για τις γυναίκες, οι οποίες εξακολουθούν να έχουν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης της ανατροφής των παιδιών (Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002).

Ωστόσο, αρκετές γυναίκες δραστηριοποιούνται στην αγορά εργασίας και έχουν υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο από παλαιότερα, ενώ μπορεί να κατέχουν θέσεις με περισσότερες οικονομικές απολαβές από τους συντρόφους τους. Ταυτόχρονα, παρατηρούνται νέες μορφές οικογενειακής συμβίωσης, καθώς υπάρχει αύξηση των ομοφυλόφιλων που δημιουργούν οικογένειες και αύξηση του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών, οι οποίες αναζητούν στήριξη στην ευρύτερη οικογένεια. Επιπλέον, οι υιοθεσίες και η ανατροφή παιδιών στον δεύτερο ή τρίτο γάμο ή σε σχέσεις αυξάνουν την πολυπλοκότητα της δυναμικής της οικογένειας (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016· Chope, 2005).

Η Αλιπράντη-Μαράτου (2007, όπ. αναφ. στο Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016) αναδεικνύει τις αλλαγές που έχουν επέλθει στην ελληνική οικογένεια τη σύγχρονη εποχή, επισημαίνοντας ότι βασικά χαρακτηριστικά της είναι «η αποπροσωποποίηση των κοινωνικών σχέσεων και η σταδιακή εξασθένηση των οικογενειακών δεσμών, η αυτονόμηση του ατόμου από την ομάδα, η απώλεια της εξουσίας της οικογένειας ως ομάδας πάνω στα μέλη της και η σταδιακή επικράτηση της ιδεολογίας της ισότητας» (σελ. 36).

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε παλαιότερες έρευνες προηγούμενων δεκαετιών, κυριαρχούσαν τα έμφυλα στερεότυπα, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να ασχολούνται περισσότερο με τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις και οι άνδρες με τις εργασίες τους. Επομένως οι γυναίκες βίωναν σε μεγαλύτερο βαθμό τη σύγκρουση μεταξύ των δύο ρόλων. Ακόμη και σήμερα, δεδομένου ότι η σύγκρουση σχετίζεται με τον χρόνο μακριά από το σπίτι, οι γυναίκες με θέσεις ευθύνης βιώνουν μεγαλύτερη σύγκρουση, η οποία μεταφέρεται στην οικογένεια και επηρεάζει και την ευημερία των συζύγων τους (Maegan et al., 2013).

Παρά τις αλλαγές στους κοινωνικούς ρόλους και την αξιοσημείωτη μείωση των έμφυλων ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης, το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας της οικογένειας και του σπιτιού επωμίζονται ακόμη οι γυναίκες. Η δυσκολία ισορροπίας μεταξύ της εργασιακής και της οικογενειακής ζωής μεταφράζεται διαφορετικά για τα δυο φύλα, καθώς για τις γυναίκες σημαίνει δυσκολία στην πλήρη συμμετοχή της στην αγορά εργασίας, ενώ για τους άνδρες δυσκολία στην εύρεση χρόνου για την απασχόληση με την οικογένεια και το σπίτι (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016).

Αξίζει να σημειωθεί πως, αν και παλαιότερα τα στερεότυπα που συνόδευαν τα επαγγέλματα σχετικά με τα φύλα επιδρούσαν σε σημαντικό βαθμό στην επιλογή επαγγέλματος των παιδιών, στη σύγχρονη εποχή τείνουν να επιδρούν ολόένα και λιγότερο. Επίσης, φαίνεται πως τα στερεότυπα έχουν μεγαλύτερη επίδραση στα παιδιά μικρότερης ηλικίας και αποδυναμώνονται καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν (Watson & McMahon, 2005).

2.6.2 Μεταβολές στις αντιλήψεις για την εργασία σε σχέση με την οικογένεια

Η προσωπική και οικογενειακή ζωή του ατόμου επηρεάζει με ποικίλους τρόπους την εργασιακή του ζωή (Beauregard, 2007). Η ισορροπία μεταξύ των βασικών ρόλων που αναλαμβάνει ένα άτομο συμβάλλει στη σταθερότητα, ενώ η έλλειψη ισορροπίας οδηγεί σε πίεση και άγχος (Savickas, 2002, όπ. αναφ. στο Τσιαπαρικού, 2014).

Η ισορροπία μεταξύ της εργασιακής και οικογενειακής ζωής επιτυγχάνεται όταν το άτομο είναι ικανό να εκπληρώσει όλες του τις ανάγκες που αφορούν την οικογένεια, την εργασία και την κοινωνία (Ifan & Azmi, 2015). Η έλλειψη ισορροπίας, που μεταφράζεται σε υψηλή σύγκρουση μεταξύ εργασίας και οικογένειας, επηρεάζει αρνητικά την υγεία και ευημερία των ατόμων, καθώς και την απόδοσή τους στην εργασία (Grzywacz & Carlson, 2007).

Οι αξίες, συμπεριφορές και συναισθήματα που γεννώνται στο εργασιακό περιβάλλον επηρεάζουν και διαχέονται στην προσωπική ζωή των ατόμων. Υποστηρίζεται ότι αρκετά άτομα μετριάζουν τα αρνητικά συναισθήματα και τις επιπτώσεις της αποτυχίας στη μια σφαίρα, θέτοντας ως προτεραιότητα την άλλη και εστιάζοντας περισσότερο σε αυτή. Ωστόσο, υπάρχουν και άτομα που διαχωρίζουν πλήρως τους δύο τομείς, αποκλείοντας τη μεταφορά σκέψεων και συναισθημάτων από τη μία περιοχή στην άλλη. Κάποια άτομα θεωρούν την επιτυχημένη σταδιοδρομία τους ως μέσο για τη διασφάλιση μιας ποιοτικής προσωπικής ή οικογενειακής ζωής, ενώ σύμφωνα με κάποιους άλλους, η εργασία και η οικογένεια είναι ασύμβατες μεταξύ τους και για αυτό η επιτυχία στη μία σφαίρα συνεπάγεται θυσίες στην άλλη (Maeran et al., 2013).

Σύμφωνα με μία προσέγγιση της ισορροπίας μεταξύ της εργασιακής και οικογενειακής ζωής, ένα σύνολο πιέσεων, αξιών και προσδοκιών που απορρέουν από τον ένα ρόλο συγκρούεται με αυτές του άλλου ρόλου. Δεδομένου ότι τα χρονικά και ενεργειακά αποθέματα των ατόμων είναι περιορισμένα, οι πολλαπλοί ρόλοι αναπόφευκτα οδηγούν σε μια κατάσταση ανισορροπίας. Ωστόσο, σύμφωνα με την πιο σύγχρονη προσέγγιση που αναδεικνύεται στη βιβλιογραφία, η οικογενειακή και η εργασιακή ζωή αλληλοσυνδέονται και είναι αδύνατο να διαχωριστούν, καθώς αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Για τον λόγο αυτό, δεν αναδεικνύονται οι συγκρούσεις που προκύπτουν, αλλά οι τρόποι με τους οποίους η μία συμβάλλει στην άλλη (Maeran et al., 2013).

Οι ευέλικτες εργασιακές πρακτικές επιτρέπουν στους εργαζόμενους να επιτύχουν την ισορροπία μεταξύ εργασιακής και οικογενειακής ζωής. Τα άτομα που επιδιώκουν ισορροπία αναζητούν επαγγέλματα ή θέσεις εργασίας με ευέλικτα ωράρια και εναλλακτικές επιλογές (Beauregard, 2007). Οι διευκολύνσεις που αποτρέπουν τη σύγκρουση μεταξύ της οικογένειας και της εργασιακής ζωής περιλαμβάνουν την εργασία μερικής απασχόλησης, την ευελιξία στην οργάνωση της εργασίας, όπως για παράδειγμα τη δυνατότητα απουσίας όταν χρειάζεται, τη μείωση της ημερήσιας διάρκειας του χρόνου εργασίας και την εργασία από το σπίτι ή

τηλεργασίας. Επιπλέον, η βοήθεια από την ευρύτερη οικογένεια προσφέρει τη δυνατότητα ισορροπίας μεταξύ της οικογένειας και της εργασίας (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016).

Τα άτομα της σύγχρονης εποχής είναι επιφυλακτικά ως προς την επίδραση της οικογένειας καταγωγής τους στην επιλογή του επαγγέλματος και τις πεποιθήσεις σύμφωνα με τις οποίες η εργασία αποτελεί προτεραιότητα εις βάρος της οικογένειας ή το αντίθετο. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, πολλά παιδιά βίωσαν τον υποβιβασμό των γονέων τους σε κατώτερες θέσεις ή ακόμη και τις απολύσεις τους, μετά από πολλά έτη σκληρής εργασίας και δέσμευσης. Τα παιδιά αυτά είναι λιγότερο πιθανό να κάνουν παρόμοιες θυσίες εις βάρος της οικογενειακής ζωής τους ή του ελεύθερου χρόνου τους, προκειμένου να παραμείνουν σε μια εργασία (Beauregard, 2007).

Οι νέοι εργαζόμενοι μπορεί να είναι προετοιμασμένοι να εργαστούν σκληρά κατά τα πρώτα χρόνια της σταδιοδρομίας τους προκειμένου να καθιερωθούν στο επάγγελμα, αλλά πιστεύουν ότι είναι μια παροδική φάση, καθώς θεωρούν ότι στο μέλλον, όταν θα έχουν αποκτήσει αρκετή εμπειρία και, ταυτόχρονα, θα έχουν αυξηθεί οι οικογενειακές υποχρεώσεις, θα επιτύχουν έναν πιο ισορροπημένο τρόπο ζωής. Αν, για οποιονδήποτε λόγο, αυτό δεν είναι εφικτό, είναι διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν την εργασία ή το επάγγελμα (Beauregard, 2007).

Ακόμη, η επιθυμία για ισορροπία μεταξύ εργασιακής και οικογενειακής ζωής επηρεάζει τις αποφάσεις που σχετίζονται με αλλαγή εργασίας ή θέσης και πιθανές μεταθέσεις και είναι πιθανό να οδηγήσει τον εργαζόμενο σε αποχώρηση από τη συγκεκριμένη εργασία ή και από το επάγγελμα (Beauregard, 2007).

2.6.3 Μεταβολές στην οικογένεια των εκπαιδευτικών και την επαγγελματική τους πορεία

Όπως η οικογένεια καταγωγής των εκπαιδευτικών αποτελεί την κυριότερη επιρροή στην επιλογή του επαγγέλματος, έτσι και η σημερινή οικογένειά τους αποτελεί τη βασικότερη πηγή στήριξης που επηρεάζει την απόφασή τους να συνεχίσουν την πορεία τους (Mansfield, Beltman & Price, 2014).

Οι στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και τα κίνητρα επιλογής του επαγγέλματος επηρεάζουν τον βαθμό δέσμευσής του στο επάγγελμα, το έργο και την αποτελεσματική πρακτική του. Κάποιοι εκπαιδευτικοί που βιώνουν τη διάψευση των αρχικών

τους προσδοκιών και την απογοήτευση λόγω της εκπαιδευτικής πραγματικότητας οδηγούνται στην εγκατάλειψη του επαγγέλματος (Liakopoulou, 2013).

Οι ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης επηρεάζονται από τη δομή της οικογένειας, από την προτεραιότητα που δίνεται στην καριέρα του ενός γονέα, όταν είναι και οι δύο εργαζόμενοι, τη μειωμένη δυνατότητα μετάθεσης, προκειμένου να μην αλλάξει το οικογενειακό περιβάλλον και τη δυνατότητα ευέλικτων εργασιακών πρακτικών, συμπεριλαμβανομένης της άδειας ανατροφής. Γενικότερα φαίνεται πως η προτεραιότητα δίνεται στην εργασία του άνδρα, καθώς συνήθως οι γυναίκες επιφορτίζονται με τις περισσότερες οικογενειακές υποχρεώσεις, είτε τη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών είτε τη φροντίδα των ηλικιωμένων γονέων (Beauregard, 2007).

Επίσης, οι εργασιακές ευκαιρίες επηρεάζονται από τις οικογενειακές δεσμεύσεις και υποχρεώσεις (Beauregard, 2007). Για παράδειγμα, οι μετακινήσεις μέχρι τον διορισμό και οι μεταθέσεις των εκπαιδευτικών αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα της ευημερίας τους, καθώς το άγχος, η ψυχολογική και σωματική κόπωση, αλλά και ο χαμηλός μισθός επηρεάζουν την προσωπική και οικογενειακή τους ευημερία (Κατίδου, 2019). Επίσης, δεδομένου ότι οι οικονομικές απολαβές των εκπαιδευτικών είναι λιγότερες από αυτές που λαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι Έλληνες εκπαιδευτικοί αναγκάζονται να αναζητήσουν μια δεύτερη εργασία, προκειμένου να καλύψουν βασικές ανάγκες της οικογένειάς τους (Τσιπλητάρης, 2000, όπ. αναφ. στο Παπάνης και συν., 2011). Επιπλέον, ακόμη και σήμερα, οι γυναίκες αποφεύγουν να αναλάβουν θέσεις ευθύνης, παρά μόνο όταν οι οικογενειακές τους υποχρεώσεις είναι λιγότερες (Κανταρτζή, 2006), καθώς το επάγγελμα του εκπαιδευτικού είναι αρκετά στρεσογόνο για τις εργαζόμενες μητέρες (Maeran et al., 2013).

Για τους εκπαιδευτικούς, η σύγκρουση των ρόλων επηρεάζεται και από τη διδακτική εμπειρία και τη βαθμίδα εκπαίδευσης στην οποία εργάζονται, καθώς η οργανωσιακή δομή και οι εκπαιδευτικές ανάγκες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης διαφέρουν από αυτές της δευτεροβάθμιας. Συνήθως παρατηρείται μεγαλύτερη σύγκρουση ρόλων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, έχει παρατηρηθεί ότι η σύγκρουση αυξάνεται όταν υπάρχουν παιδιά, και ιδιαίτερα μικρής ηλικίας. Από την άλλη πλευρά, η διδακτική εμπειρία συμβάλει στην ανάπτυξη στρατηγικών διαχείρισης του άγχους και προσαρμοστικότητας, που επιτρέπουν τους εκπαιδευτικούς να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του παιδαγωγικού τους ρόλου, με ελάχιστη επιβάρυνση στην οικογενειακή τους ζωή (Maeran et al., 2013).

Στην έρευνα των Maegan et al. (2013), επιβεβαιώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι εκπαιδευτικοί με μικρά παιδιά αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη σύγκρουση ρόλων. Ωστόσο, δεν επιβεβαιώθηκε ότι η μακροχρόνια προϋπηρεσία κάνει πιο προσαρμοστικούς και ανθεκτικούς τους εκπαιδευτικούς. Όπως εξήγησαν οι ερευνητές, αυτό πιθανά οφείλεται στο γεγονός ότι στο δείγμα υπήρχαν διαζευγμένοι γονείς και μονογονεϊκές οικογένειες ή οικογένειες από δεύτερο γάμο, που συνεπάγονται αυξημένες υποχρεώσεις, καθώς και στο γεγονός ότι ειδικά οι παλαιότεροι εκπαιδευτικοί μπορεί να νιώθουν ανεπαρκείς, δεδομένων των μαζικών αλλαγών στην εκπαίδευση. Οι αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις και οι συνεχείς επιμορφώσεις για την εφαρμογή καινοτόμων μεθόδων και νέων τεχνολογικών εργαλείων δημιουργούν πιέσεις και δυσκολίες προσαρμογής στο οικογενειακό ή εργασιακό περιβάλλον και, επομένως, προκαλούν συγκρούσεις ρόλων.

Παρομοίως, οι Mansfield et al. (2014) ανέδειξαν τον ρόλο της οικογένειας στην ανάπτυξη ανθεκτικότητας στους εκπαιδευτικούς που βρίσκονται στην αρχή της σταδιοδρομίας τους. Όπως δήλωσαν οι συμμετέχοντες, η στήριξη που λαμβάνουν από την οικογένειά τους τους βοηθά να διατηρούν τη δέσμευση τους στο έργο τους σε υψηλά επίπεδα, παρά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Ταυτόχρονα, τα μέλη της οικογένειας καταγωγής τους που ήταν εκπαιδευτικοί και επηρέασαν την επιλογή τους να ακολουθήσουν το επάγγελμα, φαίνεται πως τους προετοίμασαν και τους εξοικείωσαν με τις συνθήκες εργασίας. Επιπλέον, οι νέοι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν αισιοδοξία, επειδή θεωρούν ότι και οι ίδιοι θα είναι αποτελεσματικότεροι εκπαιδευτικοί με το πέρασμα του χρόνου, όπως τα θετικά πρότυπα στην οικογένειά τους, ενώ παράλληλα έδειξαν ότι είναι ρεαλιστές, καθώς διαμορφώνουν ρεαλιστικές προσδοκίες από την αρχή της καριέρας τους.

Η βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι η επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού παραμένει σταθερή, επειδή, όπως δείχνουν τα ερευνητικά δεδομένα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να συνδυάζουν την οικογένεια και την εργασία (Κανταρτζή, 2006). Το διδασκαλικό επάγγελμα θεωρείται ότι επιτρέπει τον συνδυασμό αυτών των ρόλων, παρέχοντας σχετική ισορροπία, γεγονός που επιβεβαιώθηκε στην έρευνα των Depolo και Brunì (2015). Παρομοίως, σημαντικός παράγοντας για τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς στην έρευνα των Thomson et al. (2012) αναδείχθηκε ο χρόνος για την οικογένεια, όπως και στην έρευνα των Richardson και Watt (2005, 2006), στην οποία διαπιστώθηκε ότι ο χρόνος με την οικογένεια, ως προτεραιότητα των συμμετεχόντων, και η εργασιακή ασφάλεια αποτέλεσαν κίνητρα για την επιλογή του επαγγέλματος.

Στην έρευνα των Watt & Richardson (2008), οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι επέλεξαν το επάγγελμα επειδή θα τους προσέφερε μια ικανοποιητική σταδιοδρομία και τη δυνατότητα δημιουργίας οικογένειας, εφόσον η διδασκαλία παρέχει τα μέσα ικανοποίησης των στόχων τους, χωρίς να επιβαρύνεται η ποιότητα της οικογενειακής ζωής, και διασφαλίζει χρόνο με οικογένεια. Στην έρευνα των Maeran et al. (2013), οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί εξέφρασαν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης από το επάγγελμά τους, παρόλο που θεωρούσαν ότι η κοινωνία δεν αναγνωρίζει και δεν εκτιμά επαρκώς το έργο τους και παρά τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η διδασκαλία στην υγεία τους, κυρίως λόγω του άγχους και του μειωμένου κύρους. Ωστόσο, όπως και στην έρευνα της Tillman (2015), οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν μετανόησαν για την απόφασή τους να επιλέξουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού.

Στην έρευνα των Maeran et al. (2013) αναδείχθηκε η πεποίθηση των εκπαιδευτικών ότι η οικογενειακή και η εργασιακή ζωή αλληλεπιδρούν μεταξύ τους με θετικό τρόπο και ότι η δέσμευση και ικανοποίηση από τη μία σφαίρα έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην άλλη. Η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο και για τους φοιτητές παιδαγωγικών τμημάτων που συμμετείχαν και στην έρευνα των Παπάνη και συν. (2011). Μάλιστα, περισσότερο οι γυναίκες, παρά οι άνδρες, δήλωσαν ότι η δυνατότητα ενασχόλησης με την οικογένεια διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματος.

Παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν στην έρευνα της Κατίδου (2019), στην οποία οι γυναίκες εκπαιδευτικοί συνέδεσαν την ευημερία με την οικογένεια και τη συναισθηματική ισορροπία, προβάλλοντας έτσι την στερεοτυπική αντίληψη σχετικά με την ευθύνη της οικογένειας που αναλαμβάνουν οι γυναίκες. Αντίθετα, οι άνδρες εκπαιδευτικοί εστίασαν στις οικονομικές απολαβές, εκφράζοντας τη στερεοτυπική αντίληψη της οικονομικής εξασφάλισης της οικογένειας από τους άνδρες.

Στην έρευνα του Παπαγεωργίου (2009), διαπιστώθηκε πως οι εκπαιδευτικοί δεν θεωρούν ότι η εργασία τους επιβαρύνει την οικογένειά τους και ότι διατηρούν ισορροπία μεταξύ της εργασιακής και οικογενειακής ζωής τους, εκτιμώντας το μειωμένο ωράριο εργασίας, συγκριτικά με άλλες μορφές απασχόλησης, και το γεγονός ότι ο χρόνος που διαθέτουν για τις οικογένειές τους είναι περισσότερος. Η οικογένεια αναδείχθηκε ως προτεραιότητα των εκπαιδευτικών και η διάθεσή τους να διασφαλίσουν την ικανοποίηση των αναγκών της οικογένειάς τους αναδείχθηκε ως σημαντική επιδίωξη.

Ο Κωστόπουλος (2012) διερεύνησε τους λόγους για τους οποίους οι δάσκαλοι επιλέγουν το επάγγελμα, εστιάζοντας στην περίοδο μετά το 2006, επειδή από το 2002 έως το 2010, υπήρχε απορρόφηση και άμεση επαγγελματική αποκατάσταση, αλλά και ταυτόχρονη άνοδος της βάσης εισαγωγής στα παιδαγωγικά τμήματα, που μετέτρεψε τα παιδαγωγικά τμήματα σε σχολές υψηλής ζήτησης. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων φοιτητών δήλωσε ότι ήταν συνειδητή επιλογή, παρά λύση ανάγκης, και ότι οι αλτρουιστικοί λόγοι ήταν που τους οδήγησαν στην απόφαση, ήτοι η αγάπη για τα παιδιά, η κοινωνική συμβολή και η αναγνώριση της προσφοράς. Άλλοι παράγοντες που λήφθηκαν υπόψη ήταν οι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες, δηλαδή η άμεση επαγγελματική αποκατάσταση, η ασφάλεια και ο σταθερός μισθός, όπως και το επαγγελματικό κύρος. Επιπλέον, κίνητρο αποτέλεσαν οι εργασιακές συνθήκες, που σχετιζόνταν με τον ελεύθερο χρόνο, τον χρόνο με την οικογένεια και την ποιότητα ζωής χάρη στον ελεύθερο χρόνο.

2.7 Συμπεράσματα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση

Το πλαίσιο και οι συνθήκες, μέσα στις οποίες λαμβάνονται οι αποφάσεις και διαμορφώνονται οι φιλοδοξίες των ατόμων είναι σημαντικό να εξετάζονται (Lankard, 1995). Ειδικά η οπτική των εκπαιδευτικών και η προσωπική τους ιστορία είναι σημαντικό να διερευνώνται, καθώς στη βιβλιογραφία έχει αναδειχθεί πως η προσωπική θεωρία και τα βιώματα των εκπαιδευτικών έχουν μεγαλύτερη επίδραση από την εκπαίδευση που λαμβάνουν (Γιαννακοπούλου, 2008· Πάντου, 2017). Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό να διερευνάται το οικογενειακό τους υπόβαθρο όταν εξετάζεται η επιλογή του επαγγέλματος και η επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Οι Balyer και Özcan (2014) παραθέτουν μια σειρά ερευνών (Banks, 1995· Ladson-Billings, 1999· Zeichner, 1996· Durcharme & Agne, 1989· Villegas, 1993· Sleeter, 2001), σύμφωνα με τις οποίες, οι εκπαιδευτικοί προέρχονται κυρίως από τη μεσαία ή χαμηλότερη τάξη. Ωστόσο, δεδομένων των μεταβολών που παρατηρούνται στη σύγχρονη εποχή, και δη στην Ελλάδα, η διερεύνηση του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών θα παρείχε διαφωτιστικές πληροφορίες.

Ακόμη, η υπάρχουσα βιβλιογραφία αναδεικνύει τη σχέση μεταξύ της οικογένειας καταγωγής και της επιλογής επαγγέλματος, αλλά υπάρχουν περιορισμένες έρευνες που εστιάζουν στο επάγγελμα του εκπαιδευτικού (Πάντου, 2017). Επιπλέον, αν και η επίδραση του στυλ ανατροφής έχει διερευνηθεί εκτενώς (Chore, 2005), οι μελέτες σχετικά με την

επίδρασή του στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών παραμένουν περιορισμένες. Επίσης, η σύγκρουση μεταξύ των οικογενειακών και εργασιακών ρόλων δεν έχει διερευνηθεί αρκετά στον εκπαιδευτικό κλάδο (Depolo & Bruni, 2015).

Είναι, ακόμη, σαφές ότι η πλειοψηφία των ερευνών που εξετάζουν το οικογενειακό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών αφορούν υποψήφιους εκπαιδευτικούς (Balyer & Özcan, 2014· Han & Yin, 2016· Liakopoulou, 2013· Παπάνης και συν., 2011· Roach, 2010· Richardson & Watt, 2005· Schutz, Crowder & White, 2001· Thomson et al., 2012· Tillman, 2015· Tomšik, 2016· Τσιαπαρίκου, 2014· Watt & Richardson, 2008) και ότι οι περισσότερες μελέτες είναι ποσοτικές (Καραμπατζάκη, 2011· Παπάνης και συν., 2011· Schutz, et al., 2001· Thomson et al., 2012· Tomšik, 2016· Τσιαπαρίκου, 2014· Watt & Richardson, 2008· Wyatt-Smith et al., 2017) και αναδεικνύουν την επίδραση της οικογένειας ανάμεσα σε άλλους παράγοντες.

Ωστόσο, με την παρούσα έρευνα επιδιώκεται να αναδυθούν οι αντιλήψεις και εμπειρίες των εκπαιδευτικών αποκλειστικά και στοχευμένα σχετικά με τον ρόλο που διαδραμάτισε η οικογένειά τους στην επιλογή του επαγγέλματος και την επίδρασή της στην πορεία και εξέλιξή τους. Δεδομένης της έλλειψης σχετικών ερευνών και της μεταβολής των συνθηκών, η έρευνα αυτή θα συμβάλλει στον εμπλουτισμό της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και τη βαθύτερη διερεύνηση του θέματος.

Κεφάλαιο 3: Μέθοδος της έρευνας

3.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί ο ρόλος της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στην επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική τους εξέλιξη, όπως και ο ρόλος της σημερινής τους οικογένειας στην επαγγελματική τους πορεία, μέσα από τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών. Επομένως, το κύριο ερευνητικό ερώτημα που κατηύθυνε τη μελέτη αυτή ήταν το ακόλουθο:

Ποιος είναι ο ρόλος του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία;

Ωστόσο, επειδή η συγκεκριμένη μελέτη επιδίωξε την ανάδειξη της προσωπικής ιστορίας κάθε συμμετέχοντα, προκειμένου να σκιαγραφηθούν οι οικογένειές τους ακριβέστερα και να αποτυπωθεί η επίδραση του οικογενειακού τους υπόβαθρου περισσότερο ολοκληρωμένα, τέθηκαν ορισμένοι επιμέρους στόχοι. Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι αυτοί μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Πώς περιγράφουν οι εκπαιδευτικοί την οικογένεια καταγωγής τους;
- Πώς συνδέουν οι συμμετέχοντες την οικογένεια καταγωγής τους με την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού και την επαγγελματική τους πορεία;
- Πώς συνδέουν οι συμμετέχοντες την τωρινή οικογένειά τους με την επαγγελματική τους πορεία;
- Επηρεάζουν οι συμμετέχοντες την επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους;

Αξίζει να σημειωθεί πως το τελευταίο ερώτημα προέκυψε από τις συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες, οι οποίοι αυθόρμητα συζητούσαν για τις επιλογές των παιδιών τους και τη στάση τους προς την επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους, υποδηλώνοντας ότι υπάρχει μια γραμμική συνέχεια στην οικογενειακή επίδραση.

3.2 Μεθοδολογική προσέγγιση

Η ποιοτική μέθοδος επιλέχθηκε ως η πιο κατάλληλη για τη διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος, καθώς επιδιώκεται η λεπτομερής και ενδελεχής ανάλυση και

ερμηνεία των αντιλήψεων, συναισθημάτων και εμπειριών των συμμετεχόντων. Λαμβάνοντας υπόψη τον σκοπό και τους στόχους της παρούσας έρευνας, αποφασίστηκε ότι η ποιοτική μέθοδος θα επέτρεπε την ανάδειξη των προσωπικών ιστοριών των συμμετεχόντων σχετικά με τον ρόλο της οικογένειας καταγωγής και της τωρινής οικογένειας του κάθε συμμετέχοντα στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη.

Η ποιοτική μέθοδος συμβάλλει στη βαθύτερη κατανόηση και ερμηνεία του θέματος που διερευνάται, όπως αυτό αναδεικνύεται μέσα από τις αντιλήψεις, τις στάσεις, τα βιώματα και τα συναισθήματα των συμμετεχόντων (Merriam, 2002· Ormston et al., 2013· Schutt, 2015). Έτσι, η κοινωνική πραγματικότητα των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών, όπως εκείνοι τη βίωσαν στην παιδική και εφηβική τους ηλικία και όπως τη βιώνουν σήμερα, μπορεί να διερευνηθεί σε βάθος και να ερμηνευθεί από την ερευνήτρια (Merriam, 2002· Ormston et al., 2013), προκειμένου να διαπιστωθεί ο ρόλος του οικογενειακού υπόβαθρου στην επιλογή του επαγγέλματός τους και στις αποφάσεις που αφορούν την επαγγελματική τους εξέλιξη.

Η ποιοτική έρευνα παρέχει πλούσια δεδομένα, τα οποία διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να αναλυθούν και να ερμηνευθούν (Braun & Clarke, 2006), ενώ επιτρέπει στον ερευνητή να εστιάσει σε θέματα που αναδεικνύονται μέσα από τη διαδικασία της έρευνας, παρά σε θέματα που είναι προφανή (Ormston et al., 2013). Η κατανόηση και ερμηνεία του νοήματος που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στις εμπειρίες και τις απόψεις τους από τον ερευνητή είναι δυνατή μέσα από τον πλούτο, την πολυπλοκότητα και τη λεπτομερή παραγωγή των αποτελεσμάτων, από τα οποία αναδύεται η μοναδικότητα του κάθε συμμετέχοντα και της κάθε περίπτωσης (Ormston et al., 2013). Ουσιαστικά, πρόκειται για μία διαδικασία διπλής ερμηνείας, καθώς τα αποτελέσματα παράγονται μέσω της ερμηνείας των σκέψεων και εμπειριών των συμμετεχόντων, τις οποίες μοιράζονται με τον ερευνητή, προκειμένου να τις αναλύσει και να τις ερμηνεύσει με την σειρά του (Creswell, 2013).

Η ποιοτική μέθοδος επιλέχθηκε, επίσης, χάρη στη σημασία που αποδίδεται στο πλαίσιο της έρευνας (Merriam, 2002· Schutt, 2015). Ο ερευνητής στην ποιοτική έρευνα καλείται να κατανοήσει πλήρως το περιβάλλον στο οποίο ζουν και εργάζονται οι συμμετέχοντες, καθώς διαμορφώνει τον τρόπο σκέψης και τη συμπεριφορά τους ((Merriam, 2002). Ουσιαστικά, ο ερευνητής διεισδύει στον κόσμο των συμμετεχόντων (Schutt, 2015) και ερμηνεύει την υποκειμενική πραγματικότητά τους, όπως εκείνοι την αντιλαμβάνονται και την ερμηνεύουν (Merriam, 2002· Schutt 2015). Καθώς, στην παρούσα μελέτη, το περιβάλλον της έρευνας ταυτίζεται με αυτό των συμμετεχόντων, αλλά και της ερευνήτριας, η ερευνήτρια

κατάφερε με μεγαλύτερη ευκολία να διεισδύσει στον κόσμο των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών και να αποδώσει τα λεγόμενά τους με ακρίβεια και σαφήνεια.

Επιπλέον, η ποιοτική έρευνα μπορεί να αναδείξει την πολυπλοκότητα ενός θέματος χάρη στην ολιστική προσέγγιση που ακολουθείται και την πληθώρα των συλλεχθέντων δεδομένων (Ormston et al., 2013). Τα δεδομένα και η μέθοδος είναι εξίσου σημαντικά με τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας, καθώς συμβάλλουν στην ποιότητά της (Merriam, 2002). Για τον λόγο αυτό, ο ερευνητής οφείλει να αιτιολογεί τις αποφάσεις και τις επιλογές του, ώστε οι αναγνώστες να κατανοήσουν την οπτική και τον ρόλο του στην έρευνα (Ormston et al., 2013) και να καταλήξουν στα ίδια συμπεράσματα με αυτά του ερευνητή.

Πέραν αυτής της αναστοχαστικής διαδικασίας, στοιχεία της αναστοχαστικότητας του ερευνητή μπορούν να ανιχνευθούν στα σχόλια του ερευνητή και την ερμηνεία των δεδομένων. Επομένως, η αναστοχαστικότητα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ποιοτικής μεθόδου, καθώς συμβάλλει στην ενίσχυση του κύρους της ποιοτικής έρευνας, καθώς οι αναγνώστες καλούνται να διαπιστώσουν οι ίδιοι τη σχετικότητα των αποτελεσμάτων (Schutt, 2015).

3.3 Διαδικασία επιλογής και χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων

Στην ποιοτική έρευνα, είναι σημαντικό η δειγματοληψία να πραγματοποιείται με συγκεκριμένα κριτήρια, έτσι ώστε να επιλεγούν συμμετέχοντες που είναι ικανοί να παρέχουν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης (Devers & Frankel, 2000). Οι συμμετέχοντες, αν και διαθέτουν τα τυπικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού που διερευνάται (Devers & Frankel, 2000· Schutt, 2015), δεν αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του συγκεκριμένου πληθυσμού, κάτι που είναι απαραίτητο για τις στατιστικές αναλύσεις, αλλά επιλέγονται με βάση τα κριτήρια που καθορίζει ο ερευνητής, ανάλογα με τις απαιτήσεις της έρευνας (Schutt, 2015).

Βασικό κριτήριο επιλογής των συμμετεχόντων ήταν ότι οι συμμετέχοντες θα έπρεπε να εργάζονται ως εκπαιδευτικοί. Με αυτό τον τρόπο, διασφαλίστηκε ένα ομοιογενές δείγμα, αυτό των εκπαιδευτικών, που επιτρέπει την ερμηνεία της υποκειμενικής πραγματικότητας κάθε συμμετέχοντα και των προσωπικών εμπειριών και αντιλήψεών τους, κάτι που δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί με μεγαλύτερα ή ετερογενή δείγματα (Braun & Clarke, 2006). Ωστόσο, προκειμένου να αναδυθούν και να ερμηνευθούν διαφορετικές προσωπικές ιστορίες,

δεν τέθηκαν αυστηρά κριτήρια ως προς το φύλο, την ηλικία, την προϋπηρεσία, τις βασικές και πρόσθετες σπουδές ή τα χαρακτηριστικά των οικογενειών τους.

Παρομοίως, αναφορικά με το μέγεθος του δείγματος, στην ποιοτική έρευνα δεν υπάρχουν αυστηροί περιορισμοί, καθώς προτείνεται απλώς να υπάρχουν λίγοι συμμετέχοντες, προκειμένου να είναι εφικτή η βαθύτερη κατανόηση του θέματος που διερευνάται (Braun & Clarke 2006· Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Η ερευνήτρια παρατήρησε ότι με τις 15 συνεντεύξεις επήλθε κορεσμός, δηλαδή οι πληροφορίες επαναλαμβάνονταν και τα θέματα είχαν περιγραφεί λεπτομερώς (Ίσαρη & Πουρκός, 2015) και έτσι δεν χρειάστηκε να διευρύνει το δείγμα της περαιτέρω. Εξάλλου, με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές των Braun, Clarke και Hayfield (2015), οι 15 συνεντεύξεις είναι επαρκείς για μία ποιοτική έρευνα μεταπτυχιακού επιπέδου.

Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της βολικής δειγματοληψίας, η οποία επιτρέπει την επιλογή συμμετεχόντων από ένα πληθυσμό, χάρη στην εγγύτητα και την ευκολία προσέγγισής τους, αλλά και στην προθυμία τους να συμμετέχουν στην έρευνα (Etikan, Musa & Alkassim, 2016). Έτσι, οι συμμετέχοντες είναι συνάδελφοι της ερευνήτριας, οι οποίοι έχουν συνεργαστεί στο παρελθόν μαζί της ή συνεργάζονταν κατά την περίοδο της έρευνας. Μάλιστα, οι συμμετέχοντες δέχθηκαν με προθυμία να συμμετέχουν στην έρευνα, χάρη στις καλές σχέσεις που προϋπήρχαν.

Πιο συγκεκριμένα, όλοι οι συμμετέχοντες είναι άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ειδικότητα ΠΕ70 (5 δάσκαλοι και 10 δασκάλες), οι οποίοι είναι έγγαμοι και διαμένουν σε αστικό κέντρο. Ως προς αυτούς τους παράγοντες, το δείγμα θεωρείται πως χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια, όπως απαιτείται στην ποιοτική έρευνα (Braun & Clarke 2006). Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες παράγοντες διαφοροποίησης, προκειμένου να διασφαλιστεί κάποιος βαθμός ετερογένειας του δείγματος που αναδεικνύει τον πλούτο των περιγραφών και των αφηγήσεων.

Πριν τη συνέντευξη, η ερευνήτρια κατέγραψε τα χαρακτηριστικά του δείγματος, που ήταν απαραίτητα για τη διερεύνηση του θέματος, όπως προέκυψαν από τη σχετική βιβλιογραφία. Έτσι, πέραν των δημογραφικών στοιχείων του φύλου και της ηλικίας και της επαγγελματικής εμπειρίας, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δώσουν πληροφορίες σχετικά με τις βασικές και πρόσθετες σπουδές τους, ώστε να αναδυθεί η επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη. Ταυτόχρονα κλήθηκαν να περιγράψουν την οικογένεια καταγωγής τους, ως προς τα δομικά της στοιχεία, όπως το μέγεθός της και τη σειρά γέννησης των συμμετεχόντων, καθώς

και τον τόπο στον οποίο ανατράφηκαν οι συμμετέχοντες και το μορφωτικό επίπεδο και επάγγελμα των γονέων, που αναδεικνύουν το κοινωνικο-οικονομικό τους επίπεδο. Τέλος, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να περιγράψουν την οικογένεια που δημιούργησαν οι ίδιοι, ώστε να διερευνηθεί ο ρόλος της στην επαγγελματική πορεία των συμμετεχόντων. Τα στοιχεία αυτά οπτικοποιήθηκαν με τη μορφή πινάκων ως εξής:

- Ως προς το φύλο, την ηλικία, την επαγγελματική εμπειρία και τις βασικές και πρόσθετες σπουδές των συμμετεχόντων:

Ψευδώνυμο	Ηλικία	Προϋπη- ρεσία	Βασικές σπουδές	Πρόσθετες σπουδές
Πολυτίμη	47	20	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Μεταπτυχιακό Δίπλωμα • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ
Ελευθέριος	50	19	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Μεταπτυχιακό Δίπλωμα • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ
Γαληνός	56	29	Παιδαγωγική Ακαδημία και εξομοίωση	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ • Μετεκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο του Ludwigbarg • Πτυχίο 2ης ξένης γλώσσας
Ελπίδα	52	22	Παιδαγωγική Ακαδημία	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ
Καλλίστη	40	18	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ
Αρετή	54	20	Παιδαγωγική Ακαδημία	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ
Σοφία	55	35	Παιδαγωγική Ακαδημία και εξομοίωση	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα
Σεβαστή	40	17	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Εξ αποστάσεως σεμινάριο στην ειδική αγωγή
Επιφάνιος	57	35	Παιδαγωγική Ακαδημία και	<ul style="list-style-type: none"> • Δεύτερο πτυχίο • Γνώση χειρισμού Η/Υ

εξομοίωση					
Πίστη	40	18	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ 	
Μελέτιος	48	20	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Γνώση χειρισμού Η/Υ 	
Επιστήμη	50	20	Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης	<ul style="list-style-type: none"> • Γνώση χειρισμού Η/Υ 	
Υπομονή	54	30	Παιδαγωγική Ακαδημία και εξομοίωση	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ • Μετεκπαίδευση στα παιδαγωγικά στη Γερμανία 	
Ευγενία	65	30	Παιδαγωγική Ακαδημία	<ul style="list-style-type: none"> • Δεύτερο πτυχίο • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα 	
Ειρηναίος	58	35	Παιδαγωγική ακαδημία και εξομοίωση	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποιητικό επάρκειας σε ξένη γλώσσα • Γνώση χειρισμού Η/Υ • Πτυχίο κατάρτισης στην Ειδική Αγωγή 	

- Ως προς την οικογένεια καταγωγής των συμμετεχόντων:

Ψευδώνυμο	Τόπος καταγωγής	Μέλη οικογένειας καταγωγής	Σειρά γέννησης	Μορφωτικό επίπεδο και επάγγελμα μητέρας	Μορφωτικό επίπεδο και επάγγελμα πατέρα
Πολυτίμη	πόλη	4	2	απόφοιτος Δημοτικού, γαζώτρια	απόφοιτος Δημοτικού, υπάλληλος ΚΤΕΛ
Ελευθέριος	πόλη	4	2	απόφοιτος Δημοτικού, νοσηλεύτρια	απόφοιτος Δημοτικού, βιομηχανικός εργάτης
Γαληνός	πόλη	4	2	Έως και Δ' Δημοτικού, οικιακά	απόφοιτος Δημοτικού, έμπορος

Ελπίδα	πόλη	4	1	απόφοιτος Λυκείου, οικιακά	απόφοιτος στρατιωτικής σχολής, στρατιωτικός
Καλλίστη	πόλη	4	1	απόφοιτος ΑΕΙ, οικονομολόγος	απόφοιτος ΤΕΙ, επιχειρηματίας
Αρετή	πόλη	4	1	απόφοιτος Λυκείου, οικιακά	απόφοιτος στρατιωτικής σχολής, στρατιωτικός
Σοφία	χωριό	4	1	παρακολούθηση κάποιων τάξεων του Δημοτικού, αγρότισσα	παρακολούθηση κάποιων τάξεων του Δημοτικού, βαφέας αυτοκίνητων
Σεβαστή	χωριό	5	2	απόφοιτος Δημοτικού, αγρότισσα	απόφοιτος Δημοτικού, αγρότης
Επιφάνιος	πόλη	3	1	απόφοιτος Δημοτικού, αγρότισσα	απόφοιτος Γυμνασίου, χαρτοθέτης τυπογράφος
Πίστη	πόλη	5	3	απόφοιτος Εξατάξιου Γυμνασίου, οικιακά	απόφοιτος ΑΕΙ, καθηγητής
Μελέτιος	πόλη	4	2	απόφοιτος Δημοτικού, οικιακά	απόφοιτος Εξατάξιου Γυμνασίου, αστυνομικός
Επιστήμη	πόλη	4	1	απόφοιτος Δημοτικού, μοδίστρα	επαγγελματική εκπαίδευση, δασονόμος
Υπομονή	χωριό	5	2	απόφοιτος Δημοτικού, αγρότισσα	απόφοιτος Δημοτικού, αγρότης

Ευγενία	πόλη	4	1	απόφοιτος Δημοτικού, οικιακά	απόφοιτος στρατιωτικής σχολής, στρατιωτικός
Ειρηναίος	πόλη	8	1	απόφοιτος Λυκείου, οικιακά	απόφοιτος Γυμνασίου, έμπορος

- Ως προς την τωρινή οικογένεια των συμμετεχόντων

Ψευδώνυμο	Μέλη οικογένειας	Επάγγελμα συζύγου
Πολυτίμη	5	δάσκαλος
Ελευθέριος	4	καθηγήτρια
Γαληνός	3	δασκάλα
Ελπίδα	3	ιδιωτικός υπάλληλος
Καλλίστη	3	ναυτικός
Αρετή	3	ιδιωτικός υπάλληλος
Σοφία	5	υπάλληλος στον ΟΤΕ
Σεβαστή	5	αστυνομικός
Επιφάνιος	4	δασκάλα
Πίστη	5	στρατιωτικός
Μελέτιος	3	υπάλληλος
Επιστήμη	6	καθηγητής
Υπομονή	3	δάσκαλος
Ευγενία	4	συνταξιούχος
Ειρηναίος	3	δημοτική υπάλληλος

3.4 Διαδικασία και εργαλείο συλλογής δεδομένων

Ως μέθοδος συλλογής των δεδομένων, επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη, η οποία στοχεύει στη διερεύνηση του θέματος μέσα από τα πλούσια και περίπλοκα δεδομένα που αντλούνται από τις λεπτομερείς περιγραφές και ιστορίες των συμμετεχόντων (Howitt & Cramer, 2008).

Αυτός ο τύπος συνέντευξης δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για μια παραγωγική και ευέλικτη συζήτηση μεταξύ του ερευνητή και του κάθε συμμετέχοντα, η οποία συμβάλλει

στη συλλογή επαρκών δεδομένων που τελικά οδηγούν σε αξιόπιστα αποτελέσματα (Braun & Clarke, 2006). Η ημι-δομημένη συνέντευξη δίνει στον ερευνητή τη δυνατότητα να κατανοήσει σε βάθος την πολυπλοκότητα του θέματος που διερευνάται, μέσα από τις αντιλήψεις, τις εμπειρίες και τα συναισθήματα των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια μιας διαδραστικής επικοινωνίας με τους συμμετέχοντες (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Ακόμη, η ημι-δομημένη συνέντευξη παρέχει στον ερευνητή και τους συμμετέχοντες ευελιξία, δεδομένου ότι ο ερευνητής μπορεί να αλλάξει τη σειρά των ερωτήσεων ανάλογα με τη ροή της συζήτησης ή να εστιάσει σε κάποιο θέμα που αναδεικνύεται από κάποιον συμμετέχοντα, ενώ οι συμμετέχοντες, μέσα από τις ανοικτού τύπου ερωτήσεις, αισθάνονται ελεύθεροι να εκφράσουν τις απόψεις και τα συναισθήματά τους, με όσες λεπτομέρειες επιθυμούν (Braun & Clarke, 2006· Howitt & Cramer, 2008).

Με βάση τις οδηγίες που προτείνονται στη βιβλιογραφία (Braun & Clarke, 2006), καταρτίστηκε ένας οδηγός συνέντευξης (Παράρτημα Α), σε συμφωνία με τον σκοπό και τις ανάγκες της έρευνας. Οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν αποτέλεσαν τη βάση μιας συζήτησης, η οποία παρείχε στην ερευνήτρια και τους συμμετέχοντες μεγάλο βαθμό ευελιξίας. Η ερευνήτρια, μπορούσε να μεταβάλλει τη σειρά ή το περιεχόμενο των ερωτήσεων, να παραλείψει μια ερώτηση που είχε ήδη απαντηθεί ή να ζητήσει περαιτέρω διευκρινίσεις για ένα θέμα. Ταυτόχρονα, οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επεκτείνουν τις απαντήσεις τους ή να αναδείξουν μια πτυχή του θέματος που θεωρούσαν αξιοσημείωτη (Braun & Clarke, 2006· Merriam, 2002).

Με την ημιδομημένη συνέντευξη επιδιώχθηκε η λεπτομερής περιγραφή των πρώιμων και νεώτερων εμπειριών των συμμετεχόντων, αναφορικά με την οικογένεια καταγωγής τους και τη σημερινή τους οικογένεια, η καταγραφή των αξιών και των προτύπων που μεταβιβάστηκαν στους συμμετέχοντες από τους γονείς τους και εκείνων που οι ίδιοι μεταλαμπαδεύουν στα παιδιά τους, καθώς και η αποτύπωση της στάσης των συμμετεχόντων και των γονέων τους προς τη μόρφωση και το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Επιπλέον, επιχειρήθηκε η ανάδυση πιθανών μεταβολών στις αντιλήψεις και αξίες των συμμετεχόντων, σε σχέση με τις μεταβολές στις οικογένειές τους και την επαγγελματική τους πορεία.

Πιο συγκεκριμένα, ο οδηγός συνέντευξης περιλάμβανε ερωτήσεις που επέτρεπαν στους συμμετέχοντες να περιγράψουν με λεπτομέρειες τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις τους, τα συναισθήματα, τις αναμνήσεις και τις φιλοδοξίες τους, τις αξίες και τα πρότυπά τους, αλλά και να εστιάσουν στα στοιχεία που εκείνοι θεωρούσαν σημαντικά. Η ερευνήτρια αξιοποίησε

τον οδηγό αυτό, ώστε να διευκολύνει τους συμμετέχοντες κατά τη διαδικασία της συνέντευξης, και να τους βοηθήσει να καταθέσουν τις προσωπικές τους ιστορίες με ειλικρίνεια, αναπτύσσοντας μια εποικοδομητική συζήτηση με τον κάθε συμμετέχοντα.

Οι συνεντεύξεις έγιναν σε χώρους των σχολικών μονάδων στις οποίες υπηρετούσαν οι συμμετέχοντες κατά την περίοδο της έρευνας, έπειτα από τηλεφωνική συνεννόηση. Η μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων έγινε είτε με δημοσιογραφικό κασετόφωνο είτε με τον φορητό προσωπικό υπολογιστή της ερευνήτριας.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συζητήσεις με τους συμμετέχοντες ήταν ευχάριστες και παραγωγικές και για τους ίδιους και για την ερευνήτρια. Χαρακτηριστικό ήταν ότι, στο σύνολό τους, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως το θέμα της έρευνας τους εξέπληξε ευχάριστα, καθώς το θεώρησαν πρωτότυπο και εξέφρασαν μεγάλη προθυμία για την ανάκληση αναμνήσεων από την παιδική τους ηλικία. Γενικότερα, οι συμμετέχοντες ανταποκρίθηκαν με προθυμία και εξέφρασαν την επιθυμία τους να ενημερωθούν για τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας.

Θα πρέπει, επίσης, να αναφερθεί ότι, πριν τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων και προκειμένου να ελεγχθεί και να αξιολογηθεί η λειτουργικότητα του οδηγού συνέντευξης και, επομένως, να διασφαλιστεί η αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας (Dikko, 2016), η ερευνήτρια διεξήγαγε μια πιλοτική συνέντευξη με μία συνάδελφό της. Η εκπαιδευτικός αυτή ήταν 48 ετών, με 12 έτη προϋπηρεσίας, απόφοιτη του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης και με γνώση χειρισμού Η/Υ. Η οικογένεια καταγωγής της διέμενε σε χωριό και ήταν τετραμελής, με την ίδια να είναι το δεύτερο παιδί της οικογένειας. Και οι δύο γονείς της ήταν απόφοιτοι Δημοτικού. Η μητέρα της ασχολούνταν με τα οικιακά και ο πατέρας της ήταν τεχνίτης. Αναφορικά με τη σημερινή της οικογενειακή κατάσταση, η εξαμελής οικογένειά της κατοικεί σε πόλη και ο σύζυγός της είναι ιερέας.

Με την πιλοτική συνέντευξη, η ερευνήτρια εξοικειώθηκε με τη διαδικασία και βελτιστοποίησε τις τεχνικές της. Ταυτόχρονα, μετά την ανατροφοδότηση που έλαβε από τη συγκεκριμένη εκπαιδευτικό, η ερευνήτρια επιβεβαίωσε ότι το περιεχόμενο των ερωτήσεων ήταν σαφές και κατανοητό (VanTeijlingen & Hundley, 2001). Τα δεδομένα της πιλοτικής συνέντευξης δεν χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση, καθώς στόχος της ήταν η τελειοποίηση του οδηγού συνέντευξης και η εξοικείωση της ερευνήτριας με τη διαδικασία της συνέντευξης (VanTeijlingen & Hundley, 2001).

3.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Για την ανάλυση και ερμηνεία των συνεντεύξεων, επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση. Η θεματική ανάλυση, ως μέθοδος ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων, επιτρέπει την ανάδυση θεμάτων, τα οποία ο ερευνητής θεωρεί σημαντικά για την εξαγωγή συμπερασμάτων (Braun & Clarke, 2006). Οι Braun και Clarke (2006) ορίζουν τη θεματική ανάλυση ως «μέθοδο εντοπισμού, ανάλυσης και καταγραφής θεμάτων μέσα στα δεδομένα» (σελ. 82), η οποία διευκολύνει τον ερευνητή να διαχειρίζεται την πολυπλοκότητα και το βάθος του φαινομένου που διερευνάται.

Κάθε θέμα αποτυπώνει κάτι σημαντικό που σχετίζεται με τα ερευνητικά ερωτήματα και αντανakλά ένα συγκεκριμένο νόημα που μπορεί να ανιχνευθεί στο σύνολο των δεδομένων. Με τη θεματική ανάλυση, ο ερευνητής, έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει σε βάθος την πολυπλοκότητα του θέματος που διερευνά και να ερμηνεύσει διάφορες διαστάσεις του, που δεν θα ήταν δυνατό να εντοπιστούν με κάποια άλλη μέθοδο (Braun & Clarke, 2006).

Αν και η συγκεκριμένη μέθοδος παρέχει μεγάλο βαθμό ευελιξίας, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί ανεξάρτητα από το θεωρητικό ή επιστημολογικό υπόβαθρο της μελέτης, εν τούτοις, προτείνεται η σαφής περιγραφή της διαδικασίας, ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα της έρευνας (Braun & Clarke, 2006). Πρόκειται για μια κυκλική, παρά γραμμική, διαδικασία, κατά την οποία ο ερευνητής κινείται μεταξύ των διαφόρων σταδίων και ανάμεσα στα δεδομένα, καθώς η συγγραφή του τελικού κειμένου δεν πραγματοποιείται στο τέλος της διαδικασίας, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάλυσης (Braun & Clarke, 2006).

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες των Braun και Clarke (2006), η θεματική ανάλυση ολοκληρώνεται σε έξι στάδια. Στο πρώτο στάδιο, ο ερευνητής εξοικειώνεται με τα δεδομένα, μετά από πολλαπλές και προσεκτικές αναγνώσεις των δεδομένων και καταγραφή σημειώσεων. Κατά το δεύτερο στάδιο, αναπτύσσονται οι αρχικοί κώδικες, με βάση τα δεδομένα και τις σημειώσεις του ερευνητή. Η κωδικοποίηση περιλαμβάνει τον εντοπισμό σημαντικών στοιχείων και την οργάνωσή τους σε ουσιαστικές ενότητες, που συνοδεύονται από αντίστοιχα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις. Το τρίτο στάδιο αφορά την οργάνωση των κωδικών σε πιθανά θέματα, συνδυάζοντας και συνθέτοντας διαφορετικούς κωδικούς με στόχο τη δημιουργία θεματικών κατηγοριών. Στο τέταρτο στάδιο, ο ερευνητής ελέγχει και βελτιστοποιεί τις θεματικές κατηγορίες, ώστε να υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ τους, αλλά και συνοχή μεταξύ τους, με μια συγκεκριμένη λογική. Κατά το πέμπτο στάδιο, ο ερευνητής ονομάζει κάθε κατηγορία με έναν τίτλο που αντανakλά με σαφήνεια το

περιεχόμενό τους. Το τελικό στάδιο αφορά τη συγγραφή ενός λεπτομερούς, περιεκτικού και συνεκτικού κειμένου, που παρέχει επαρκείς αποδείξεις για τη σημαντικότητα κάθε θεματικής κατηγορίας, με τη μορφή αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις και τη σύνδεσή τους με τη σχετική βιβλιογραφία.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως, στα κεφάλαια των αποτελεσμάτων και της συζήτησης, οι αναφορές στην οικογένεια καταγωγής και τους γονείς γίνεται σε παρελθοντικούς χρόνους, ανεξάρτητα από το εάν οι συνθήκες που περιγράφονται εξακολουθούν να ισχύουν, προκειμένου να φαίνεται με σαφήνεια η αντιπαραβολή με τη σημερινή οικογένεια των συμμετεχόντων.

3.6 Ζητήματα δεοντολογίας

Τα ζητήματα δεοντολογίας, ως σημαντικά μέρη του σχεδιασμού και της υλοποίησης της ποιοτικής έρευνας, αφορούν στις ρυθμίσεις που καθορίζουν τη σχέση μεταξύ του ερευνητή και του κάθε συμμετέχοντα. Ο ερευνητής σέβεται τους συμμετέχοντες, τους οποίους αντιλαμβάνεται ως συνεργάτες, δεδομένου ότι οι σκέψεις και οι εμπειρίες τους συμβάλλουν στην παραγωγή των δεδομένων και ότι η κατανόηση του θέματος από τον ερευνητή εξαρτάται από τον βαθμό της ενεργητικής συμμετοχής τους (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Η ερευνήτρια φρόντισε να διασφαλίσει τις αρχές της ανωνυμίας και της διατήρησης του απορρήτου και να ενημερώσει τους συμμετέχοντες για τους σκοπούς και τη διαδικασία της έρευνας πριν να δώσουν τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους στην έρευνα (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Η ερευνήτρια διευκρίνισε το θέμα και τη διαδικασία της έρευνας πριν την διεξαγωγή της συνεντεύξεων, και ενημέρωσε τους συμμετέχοντες για τα δικαιώματά τους. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν σχετικά με τη δυνατότητα αποχώρησής τους σε οποιοδήποτε στάδιο της έρευνας και έγινε σαφές ότι δεν έχουν την υποχρέωση να αιτιολογήσουν αυτή την πράξη. Χάριν της προστασίας του απορρήτου και της ιδιωτικότητας, τα ονόματα των συμμετεχόντων αντικαταστάθηκαν με ψευδώνυμα και απομακρύνθηκαν οποιοσδήποτε προσωπικές λεπτομέρειες, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώριση των συμμετεχόντων.

Επίσης, με σεβασμό στην αρχή της εμπιστευτικότητας, η οποία επηρεάζει την ποιότητα της έρευνας (Ισαρη & Πουρκός, 2015), η ερευνήτρια φρόντισε να δημιουργήσει μια

τέτοια ατμόσφαιρα, στην οποία οι συμμετέχοντες αισθάνονταν ασφαλείς και ελεύθεροι να εκφραστούν, γεγονός που αντανακλάται στις πλούσιες και λεπτομερείς απαντήσεις τους. Ταυτόχρονα, χάρη στις θετικές σχέσεις που προϋπήρχαν με τους συμμετέχοντες, η ερευνήτρια είχε εξ αρχής διασφαλίσει το κλίμα εμπιστοσύνης που απαιτείται για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, ώστε οι συμμετέχοντες να παρέχουν προσωπικές απαντήσεις με προθυμία (Walker & Solvason, 2014).

Ακόμη, δεδομένου ότι η νοοτροπία και οι αξίες του ερευνητή αποτελούν αναπόφευκτα μέρος της ερμηνευτικής διαδικασίας, καθώς επηρεάζουν τον τρόπο που σκέπτεται και αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα, θεωρήθηκε σημαντικό να αποτραπεί η παρεμβολή πιθανών προκαταλήψεων της ερευνήτριας στη διαδικασία (Walker & Solvason, 2014). Αν και η υποκειμενικότητα στην ποιοτική έρευνα αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό των ερευνών υψηλής ποιότητας (Clarke & Braun, 2013), οι προσωπικές σκέψεις και προκαταλήψεις του ερευνητή δεν θα πρέπει να επηρεάζουν τις διαδικασίες της συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων, ώστε τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας να είναι αξιόπιστα (Walker & Solvason, 2014). Ωστόσο, επειδή αυτό είναι αναπόφευκτο στην ποιοτική έρευνα, η ενότητα του αναστοχασμού πρόσφερε στην ερευνήτρια τη δυνατότητα να παρουσιάσει τις προσωπικές της σκέψεις σχετικά με το θέμα και τη διαδικασία της έρευνας, αλλά και σε σχέση με την αλληλεπίδρασή της με τους συμμετέχοντες (Schutt, 2015).

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ερευνήτρια παρέδωσε την απομαγνητοφώνηση της κάθε συνέντευξης στον αντίστοιχο συμμετέχοντα, προκειμένου να ελεγχθεί η ορθότητα των συνεντεύξεων, πριν τη διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων. Επιπλέον, η ερευνήτρια δεσμεύτηκε να ενημερώσει τους συμμετέχοντες για τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας, αφού οι ίδιοι εξέφρασαν αυτή την επιθυμία.

Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα ανάλυσης και συζήτηση

Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό τη διερεύνηση του ρόλου της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία, αλλά και του ρόλου της τωρινής τους οικογένειας στην επαγγελματική τους πορεία και τον ρόλο των ίδιων στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν τέσσερις θεματικές κατηγορίες που αφορούν α) στον ρόλο της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή επαγγέλματος και β) τον ρόλο της στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών, γ) τον ρόλο της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική εξέλιξη των εκπαιδευτικών και δ) τον ρόλο της στην επαγγελματική ανάπτυξη των απογόνων τους. Οι δύο πρώτες θεματικές κατηγορίες αφορούν την οικογένεια καταγωγής και οι λοιπές δύο τη σύγχρονη οικογένεια (Αναλυτικά οι θεματικές κατηγορίες και υπο-κατηγορίες, όπως και τα αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις, στο Παράρτημα Β).

Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη θεματική κατηγορία, η οποία αφορά την επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος, περιλαμβάνει τις εξής υπο-κατηγορίες: α) τη στάση των γονέων προς τη μόρφωση, β) τη στάση τους προς το επάγγελμα του εκπαιδευτικού, γ) τις αξίες και αρχές της οικογένειας, δ) τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που κυριαρχούσαν στην οικογένεια, ε) τα εξωτερικά ερεθίσματα και πρότυπα, στ) τις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας και το μοντέλο ανατροφής και ζ) τη στήριξη της προσωπικής επιλογής των εκπαιδευτικών από τους γονείς τους. Στη δεύτερη θεματική κατηγορία, που αφορά στην επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών, συμπεριλήφθηκαν δύο υπο-κατηγορίες, α) η διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών και β) η οικονομική στήριξη των σπουδών τους.

Στην τρίτη θεματική κατηγορία, που αφορά στην επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική πορεία και εξέλιξη των εκπαιδευτικών, αναδύθηκαν πέντε υπο-κατηγορίες, σε σχέση με α) τα οικονομικά εμπόδια και τις οικογενειακές υποχρεώσεις, β) το εργασιακό άγχος, γ) το νόημα και την αξία που αποδίδουν οι εκπαιδευτικοί στο επάγγελμά τους, δ) τη στήριξη από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον και τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου τους και ε) την ικανοποίηση από την επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος και την ανάγκη των εκπαιδευτικών για επαγγελματική εξέλιξη. Η τετάρτη θεματική κατηγορία, σχετικά με την επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική πορεία των

παιδιών των εκπαιδευτικών περιλαμβάνει δύο υπο-κατηγορίες, α) τη μεταβίβαση αξιών και β) την εμφύσηση της αγάπης για το διδασκαλικό επάγγελμα στα παιδιά, υποδηλώνοντας τη γραμμική συνέχεια της επίδρασης της οικογένειας στην επαγγελματική ανάπτυξη και πορεία των παιδιών.

Ο ακόλουθος θεματικός χάρτης δημιουργήθηκε με βάση τις κατευθυντήριες οδηγίες των Braun και Clarke (2006):

4.1 Επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος

4.1.1 Στάση της οικογένειας προς τη μόρφωση

Όλοι οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως οι οικογένειές τους είχαν θετική στάση προς τη μόρφωση και τις σπουδές, επιβεβαιώνοντας τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών (Μουσιάδου, 2012· Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013· Πετικοπούλου, 2018), σύμφωνα με τις οποίες οι γονείς με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο εκτιμούν τη μόρφωση, καθώς τη θεωρούν μέσο κοινωνικής ανόδου και βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης της οικογένειάς τους (Μουσιάδου, 2012). Καθώς η πανεπιστημιακή μόρφωση θεωρούνταν το μέσο για κοινωνική αναγνώριση και αναβάθμιση της κοινωνικής θέσης των ατόμων που προέρχονταν από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013), οι γονείς ήταν περισσότερο υποστηρικτικοί και παρακινούσαν τα παιδιά τους να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Πετικοπούλου, 2018).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η στάση των γονέων προς το σχολείο, τη μόρφωση και την εργασία επηρεάζει τη διαμόρφωση αξιών και φιλοδοξιών των παιδιών, καθώς και τις αποφάσεις τους που αφορούν την επιλογή του επαγγέλματός τους και τα μελλοντικά τους σχέδια (Lankard, 1995· Palosz & Drobot, 2010· Taveira et al., 2016). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν οι συμμετέχοντες, η σχολική τους πορεία και οι σπουδές τους αποτελούσαν προτεραιότητα της οικογένειας, καθώς η μόρφωση θα μπορούσε να τους εξασφαλίσει καλύτερη ποιότητα ζωής:

Την απόκτηση της μόρφωσης την θεωρούσαν απόλυτη προτεραιότητα (Ελευθέριος)

Οι γονείς μου ήθελαν να μορφωθώ, επειδή είναι και οι δύο αγρότες (...) έλεγε πρέπει να μορφωθείτε για να ζείτε καλύτερα, γιατί θεωρούσαν η ζωή τους είναι πολύ δύσκολη (Υπομονή)

Θεωρούσαν ότι το σχολείο ήταν ένα μέσο με το οποίο θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε επαγγελματικά σ' έναν χώρο που θα μας εξασφάλιζε μια καλύτερη ζωή (Πολυτίμη)

... δίνουν μεγάλη σημασία στη μόρφωση (Πολυτίμη)

Οι γονείς μου ενδιαφέρονταν πάρα πολύ για τη μόρφωσή μας... και για το σχολείο... που ήταν το μέσο για να μπορέσουμε να ανέβουμε κοινωνική βαθμίδα (Γαληνός)

... γιατί δεν ήθελε να έχω τη δική τους ζωή, ήταν αγρότες και 'θέλαν κάτι καλύτερο γιατί ήταν δύσκολη η αγροτιά και οικονομικά και κοινωνικά και θέλαν το καλύτερο. (Σεβαστή)

Η στάση τους απέναντι στη μόρφωση ήταν θετικότερη, με μεγάλο ενδιαφέρον το να σπουδάσουν τα παιδιά τους, να μορφωθούν (Μελέτιος)

... γιατί λόγω των δυσκολιών που περάσανε, μεγάλες δυσκολίες, το είχανε έννοια, το χανε μαράζι να δουν τα παιδιά τους να σπουδάζουν (Μελέτιος).

4.1.2 Στάση της οικογένειας προς το διδασκαλικό επάγγελμα

Παρομοίως, οι γονείς των περισσότερων συμμετεχόντων είχαν θετική στάση προς το διδασκαλικό επάγγελμα. Οι γονείς πίστευαν ότι, με αυτή την επιλογή, τα παιδιά τους θα απολάμβαναν τα οφέλη της κοινωνικής προσφοράς και ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα θα τους παρείχε κύρος, αναγνώριση και οικονομική εξασφάλιση (Παπάνης και συν., 2011). Παλαιότερα, η επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού θεωρούνταν μέσο κοινωνικής ανόδου και κοινωνικής αναγνώρισης, δεδομένου ότι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των περισσότερων οικογενειών ήταν χαμηλό και το επάγγελμα διέθετε υψηλό γόητρο (Κανταρτζή, 2006· Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013). Αργότερα, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού έγινε περισσότερο δελεαστικό, χάρη στην άμεση επαγγελματική αποκατάσταση που προσέφερε, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια ακόμη πιο θετική στάση των γονέων κάθε επιπέδου προς αυτή την επιλογή (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013). Οι συμμετέχοντες δήλωσαν τα ακόλουθα:

... γιατί εκείνη την εποχή το όνειρο κάθε γονιού ήταν τα παιδιά τους να γίνουν δάσκαλοι... (Γαληνός)

... ο μπαμπάς μου (...) με βοήθησε και με έσπρωξε προς αυτή την κατεύθυνση (Αρετή)

... πιστεύω ότι και οι δύο γονείς ήταν αρκετά ικανοποιημένοι με την απόφασή μου να γίνω δάσκαλος (Επιφάνιος)

... ήταν ένα επάγγελμα που το δέχονταν και το θεωρούσαν ότι είναι καλό (Υπομονή).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το διδασκαλικό επάγγελμα θεωρούνταν ιδιαίτερα αρμόζον για τις γυναίκες, οι οποίες θα είχαν περισσότερο χρόνο για τις οικογενειακές υποχρεώσεις (Κανταρτζή, 2006). Είναι χαρακτηριστικό πως, ακόμη και στη σύγχρονη εποχή, οι γυναίκες που δεν έχουν εργαστεί θεωρούν το επάγγελμα ιδανικό για τις κόρες τους, καθώς

το εργασιακό ωράριο είναι περιορισμένο, συγκριτικά με άλλα επαγγέλματα (Depolo & Bruni, 2015· Πάντου, 2017). Οι συμβουλές των γονέων προς τις κόρες τους που αφορούν τη δημιουργία οικογένειας μετά την επαγγελματική τους αποκατάσταση αντανακλά έμφυλες προκαταλήψεις και στερεότυπα που ενυπάρχουν στην οικογένεια (Clutter, 2010). Όπως αφηγήθηκαν μερικές συμμετέχουσες, οι γονείς τους εστίασαν στις ευκολίες που παρέχουν οι εργασιακές συνθήκες του επαγγέλματος:

... ο μπαμπάς μου έλεγε η καλύτερη επιλογή, θα χεις τα παιδιά σου στην ηλικία που πρέπει κοντά σου ας πούμε στο σχολείο που θα είσαι εσύ, θα μπορείς να τα ελέγχεις, μετά όταν θα πάνε στο γυμνάσιο αρχίζουν και ξεφεύγουν, δεν θα έχουν ανάγκη (Πίστη)

... το δέχονταν και το θεωρούσαν ότι είναι καλό ειδικά για γυναίκα (Υπομονή)

... θεωρούσε ότι το επάγγελμα της δασκάλας είναι «ό,τι πρέπει» για μια γυναίκα η οποία θέλει να δουλεύει για να είναι οικονομικά ανεξάρτητη, αλλά και να έχει χρόνο για να μεγαλώνει τη μελλοντική οικογένειά της (Πολυτίμη).

Γενικότερα, παρά το γεγονός ότι οι καθηγητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παλαιότερα έχαιραν μεγαλύτερου σεβασμού και υψηλότερων αποδοχών από τους εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013), οι γονείς των συμμετεχόντων στήριζαν την επιλογή τους ή τους επηρέασαν θετικά προς το επάγγελμα. Βέβαια, υπήρχαν και γονείς που ήταν ικανοποιημένοι με την επιλογή οποιουδήποτε επαγγέλματος, αρκεί τα παιδιά τους να έκαναν πανεπιστημιακές σπουδές:

... πίστευαν ότι έπρεπε να έχουμε ένα επάγγελμα (Σοφία)

Η οικογένειά μου γενικότερα έπαιξε ρόλο ως προς την ώθηση που έδωσε στο ζήτημα της απόκτησης μόρφωσης, όχι ιδιαίτερα στο να γίνω δάσκαλος (Ελευθέριος)

... δεν με απέτρεψαν ούτε με προέτρεψαν να ασχοληθώ με το επάγγελμα αυτό (Ειρηναίος)

... να πάτε να σπουδάσετε, άλλος να γίνει δικηγόρος, άλλος να γίνει γιατρός ή δάσκαλος (Μελέτιος)

... μου χε σπείρει το μικρόβιο να γίνω φοιτήτρια οπωσδήποτε (Καλλίστη).

4.1.3 Αξίες και αρχές της οικογένειας

Όπως αναδεικνύεται στη βιβλιογραφία, οι γονείς ενσταλάζουν στα παιδιά τους αξίες και αρχές που διαμορφώνουν τον χαρακτήρα τους, ενώ συνειδητά ή ασυνείδητα συμβάλλουν στη διαμόρφωση προτύπων ζωής και επαγγελματικών προτύπων (Chore, 2005· Καραμπατζάκη, 2011· Πετικοπούλου, 2018· Τσιαπαρίκου, 2014). Οι κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες των γονέων διαμορφώνουν αυτές των παιδιών (Clutter, 2010), ενώ οι εργασιακές αξίες είναι εκείνες που κατευθύνουν το άτομο στην εργασία του και αποτελούν τη βάση για τις αποφάσεις που λαμβάνει κατά τη διάρκεια του εργασιακού του βίου (Brown, 2002).

Αξίες σχετικά με την ευημερία, τον ανθρωπισμό, την επιτυχία και την υπευθυνότητα (Brown, 2002) και αξίες, όπως η τιμιότητα, η εργατικότητα και η αλληλεγγύη αποτελούν μέρος της ελληνικής κουλτούρας και μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά (Πετικοπούλου, 2018). Έτσι, έχοντας τα γονεϊκά πρότυπα ως εφελτήριο και έχοντας αφομοιώσει και ενστερνιστεί τις πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες των γονέων, οι συμμετέχοντες διατήρησαν τις αξίες με τις οποίες ανατράφηκαν και επηρέασαν τις αποφάσεις τους, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Πετικοπούλου, 2018). Οι αξίες στις οποίες εστίασαν οι συμμετέχοντες θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως έξης:

... ανθρωπιστικές αξίες, η αγάπη για τον συνάνθρωπο, η αγάπη για τη μόρφωση... για την αυτομόρφωση (Ελευθέριος)

Με δίδαξαν να είμαι δίκαιη, να κατανοώ και να βοηθάω όσους έχουν ανάγκη και να κάνω πάντα αυτό που θεωρώ εγώ σωστό (Πολυτίμη)

Οι κλασικές παραδοσιακές ελληνικές αξίες, πατρίδα, οικογένεια, θρησκεία (Ελπίδα)

... να είσαι πάντα δίκαιος, σωστός, να κάνεις το καλύτερο που μπορείς και να δίνεις απ' τον εαυτό σου αυτό που μπορείς να δώσεις με ειλικρίνεια και αγάπη (Καλλίστη)

Σεβασμός, τιμιότητα, πίστη στο Θεό (Σοφία)

... αγάπη για το συνάνθρωπο, προσφορά, ευγένεια (Σεβαστή)

... να είμαστε έντιμοι, αλληλέγγυοι, αλληλοσεβασμός, αποδοχή του άλλου (...) αξίες που εμπεριέχονται στη θρησκεία και γενικά αξίες πανανθρώπινες (Επιφάνιος)

... οι αξίες ήταν οι παραδοσιακές, δηλαδή πως πρέπει να είσαι καλός άνθρωπος, να πηγαίνεις στην εκκλησία, οι ίδιοι ήταν θρησκευόμενοι, να προσφέρεις στην κοινωνία, τα κλασικά δηλαδή που πίστευαν οι παλιοί άνθρωποι (Υπομονή)

... η αγάπη προς το συνάνθρωπο, η αλληλεγγύη, η ανιδιοτελής προσφορά, η εργατικότητα και η συνέπεια λόγων και έργων (Ειρηναίος).

4.1.4 Στερεοτυπικές αντιλήψεις στην οικογένεια

Αναφορικά με την επίδραση του φύλου στην επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού, ελάχιστες συμμετέχουσες δήλωσαν πως επέλεξαν το επάγγελμα επειδή θα ταίριαζε περισσότερο στον ρόλο τους, ως συζύγων και μητέρων, αναδεικνύοντας υποσυνείδητες στερεοτυπικές αντιλήψεις που διαιώνίζονται:

... σαφώς και έπαιξε κάποιο ρόλο το φύλο μου (...) υποσυνείδητα βέβαια (...) τα λόγια των γονιών μου ότι είναι ένα επάγγελμα που μπορεί να με βοηθήσει και στο μεγάλωμα αργότερα της οικογένειάς σου με ασφάλεια, σου δίνει χρόνο, μπορείς να βοηθήσεις τα παιδιά σου αργότερα στα μαθήματα, θα είσαι πιο ξεκούραστη, αυτό θεωρούσαν, θα έχεις διακοπές το καλοκαίρι (Αρετή)

... το φύλο μου, ναι, με οδήγησε στην επιλογή του επαγγέλματος (Ελπίδα)

... με κατεύθυναν και λόγω φύλου στα παιδαγωγικά γιατί τότε ήταν συννοησμένη η έννοια ότι δασκάλα ίσον γυναίκα (Ελπίδα)

... ναι μεν ήθελα να γίνω δασκάλα, αλλά περνούσαν και κάποια άλλα απ' το μυαλό μου που ήτανε ας το πούμε αντρικά, γιατί σκεφτόμουν προς τα οικονομικά, ΑΣΟΕ και τέτοια που πήγα και κάποια στιγμή (...) δεν ξέρω αν ήμουν άνδρας αν το διάλεγα (Υπομονή).

Στη βιβλιογραφία αναφέρεται πως η σύνδεση του ρόλου της γυναίκας με τη δημιουργία οικογένειας και την ανατροφή των παιδιών, που θέτει την επαγγελματική αποκατάσταση και την εργασία σε δεύτερη προτεραιότητα, μπορεί να αποπροσανατολίσει τα κορίτσια κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με το επάγγελμα και τη σταδιοδρομία (Clutter, 2010).

Παρόμοιες στερεοτυπικές αντιλήψεις, όπως αυτές των συμμετεχουσών, αντανakλώνται και στα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών, σύμφωνα με τις οποίες οι γυναίκες προτιμούν το επάγγελμα λόγω των προοπτικών που παρέχει για τη δημιουργία και φροντίδα της οικογένειας (Κατίδου, 2019· Παπάνης και συν., 2011), ενώ οι άνδρες το επιλέγουν λόγω των σταθερών οικονομικών απολαβών και της εργασιακής ασφάλειας, που σχετίζονται με τον στερεοτυπικό ρόλο των ανδρών (Κατίδου, 2019).

Ωστόσο, αντίθετα με τις υπάρχουσες πεποιθήσεις, σύμφωνα με τις οποίες οι γυναίκες επιλέγουν επαγγέλματα που διευκολύνουν τον ρόλο τους ως μητέρες, οι Kirkpatrick Johnson και Mortimer (2002) υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν αρκετές αποδείξεις. Επιβεβαιώνοντας αυτή τη διαπίστωση, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων δεν αξιολόγησε ως σημαντική την επίδραση των έμφυλων στερεοτυπικών αντιλήψεων στην απόφασή τους. Έξαλλου, οι άνδρες εκπαιδευτικοί παραδέχθηκαν ότι το επάγγελμα επιλέγεται κυρίως από γυναίκες:

... ιδιαίτερα η μητέρα μου (...) μας ωθούσε πάντα να κάνουμε πράγματα ανεξάρτητα από το αν ήμασταν κορίτσια εγώ και η αδερφή μου (Πολυτίμη)

Δε νομίζω ότι το φύλο παίζει τόσο ρόλο (Καλλίστη)

Δε θα το έλεγα γιατί το επάγγελμα νομίζω ότι γυναικοκρατείται (Ελευθέριος)

... θεωρώ ότι δεν έχει να κάνει με το φύλο η επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού (Σοφία)

... οποιοσδήποτε μπορεί να επιλέξει, ανεξαρτήτως φύλου, αν τον ενδιαφέρει η εκπαίδευση πραγματικά και ενσυνείδητα (Ειρηναίος).

Η πεποίθηση των περισσότερων συμμετεχόντων σχετικά με την απουσία επίδρασης του φύλου τους στην επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος βρίσκεται σε συμφωνία με την διαπίστωση των Watson και McMahon (2005), οι οποίοι παρατήρησαν ότι τα στερεότυπα σχετικά με τα επαγγέλματα επιδρούν ολόένα και λιγότερο στις αποφάσεις των παιδιών και ότι αποδυναμώνονται σε σημαντικό βαθμό μετά την παιδική ηλικία.

Ωστόσο, οι συμμετέχοντες δεν παρέλειψαν να αναφερθούν στα στερεότυπα που προϋπήρχαν στην οικογένεια, εξαιτίας των οποίων οι μητέρες τους δεν κατάφεραν να αναβαθμίσουν το μορφωτικό τους επίπεδο, καθώς προτεραιότητα ήταν η μόρφωση των αγοριών:

... όμως η συνθήκες εκείνης της εποχής που έζησε δεν την ενόησαν να συνεχίσει τις σπουδές στο γυμνάσιο μιας και ήταν επιλογή περισσότερο για τα αγόρια της οικογένειας και όχι για τα κορίτσια (Επιφάνιος)

... αλλά ο παππούς μου δεν την άφησε να σπουδάσει ποτέ (Πολυτίμη)

... τότε ήταν δύσκολες οι καταστάσεις σε μια οικογένεια, ειδικά για ένα κορίτσι να πάει να σπουδάσει (Ειρηναίος).

Η εικόνα αποτυπώνει την κατάσταση που επικρατούσε παλαιότερα, όπως την περιγράφει η Lankard (1995), στην οποία τα παιδιά που προέρχονταν από οικογένειες εργατικής ή χαμηλότερης τάξης, με χαμηλό εισόδημα και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο γονέων, είχαν διαφορετική αντιμετώπιση. Σε αυτές τις οικογένειες, συνήθως, οι γονείς ενθάρρυναν τα αγόρια για την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και περαιτέρω σπουδές, ενώ, αντίθετα, τα κορίτσια καθοδηγούνταν προς τη δημιουργία οικογένειας και την ανατροφή των παιδιών.

Μάλιστα, οι αντιλήψεις όλων των γονέων που δεν είχαν κατορθώσει να σπουδάσουν, κυρίως λόγω των δύσκολων συνθηκών, φαίνεται πως διαμορφώθηκαν με βάση το ανεκπλήρωτο όνειρό τους. Έχει διαπιστωθεί ότι οι γονείς με χαμηλότερο μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο έχουν θετική στάση προς τη μόρφωση και θεωρούν ότι μπορεί να συμβάλει στην ικανοποίηση των αναγκών και την υλοποίηση των ονείρων που εκείνοι δεν κατόρθωσαν να υλοποιήσουν, αλλά και ως μέσο κοινωνικής ανόδου. Συνήθως, οι γονείς αυτοί στηρίζουν και ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να επιλέξουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού (Πάντου, 2017· Παπάνης και συν., 2011). Ωστόσο, και οι γονείς που είχαν σπουδάσει και είχαν ήδη θετική στάση προς τη μόρφωση, επηρέασαν τα παιδιά τους θετικά:

... νομίζω ότι επειδή εκείνοι θέλανε να μορφωθούν προσωπικά ήταν αναπόφευκτο να στρέψουν και τα παιδιά τους προς αυτό (Ελπίδα)

Όσον αφορά τη μητέρα μου που ήτανε κι αυτή απόφοιτος ΑΕΙ, οπότε με ενθάρρυνε πάρα πολύ στο να γίνω φοιτήτρια (Καλλίστη)

... η μητέρα μου (...) στις αφηγήσεις της έλεγε ότι ήθελε να γίνει δασκάλα, όμως, οι συνθήκες εκείνης της εποχής που έζησε δεν την εννόησαν να συνεχίσει τις σπουδές στο γυμνάσιο (Επιφάνιος)

... γιατί ήθελε και η ίδια να γίνει δασκάλα (Πολυτίμη)

... ό,τι δεν κάνανε, ειδικά η μητέρα μου, ό,τι δεν έκανε η ίδια ήθελε να το μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά της (Μελέτιος)

Η μητέρα μου μάλιστα μου είπε ότι εκπλήρωνα το όνειρό της (Πολυτίμη)

Ήθελαν πολύ να μορφωθούμε επειδή ήταν κάτι που το στερήθηκαν (...) κάνανε τα πάντα... ώστε και τα έξι αδέρφια να σπουδάσουμε (...) μέσω ημών εκπληρώσανε τις δικές τους ως ένα σημείο ανεκπλήρωτες επιθυμίες να σπουδάσουν (Ειρηναίος).

4.1.5 Εξωτερικά ερεθίσματα και πρότυπα

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι γνώσεις και δεξιότητες, οι πεποιθήσεις, οι στάσεις και οι συμπεριφορές των παιδιών συνιστούν το πολιτισμικό κεφάλαιο, το οποίο διαμορφώνεται από την πρώιμη παιδική ηλικία και καθορίζει την ακαδημαϊκή πορεία τους, τις φιλοδοξίες τους, την επιλογή επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία (Πετικοπούλου, 2018). Ειδικότερα για τα παιδιά που επιλέγουν το διδασκαλικό επάγγελμα, οι εμπειρίες τους που σχετίζονται με την οικογένεια και το σχολείο είναι εκείνες που επιδρούν σε μεγαλύτερο βαθμό στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους και την ανάπτυξη του αξιακού τους συστήματος, όπως και στις αντιλήψεις τους σχετικά με τον ρόλο και το έργο του εκπαιδευτικού και τη φιλοσοφία που αναπτύσσουν ως εκπαιδευτικοί (Chang-Kredl & Kingsley, 2014· Strekalova-Hughes et al., 2015).

Ο ρόλος της οικογένειας και των πρώιμων εμπειριών είναι σημαντικός για τη διαμόρφωση πεποιθήσεων και στάσεων προς τη διδασκαλία (Chong et al., 2011· Strekalova-Hughes et al., 2015). Μάλιστα, υποστηρίζεται πως όσα βιώνουν οι εκπαιδευτικοί σε μικρή ηλικία έχουν συνεχή επίδραση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ακόμη κι αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις στην ερμηνεία τους λόγω της ωρίμανσής τους (Strekalova-Hughes et al., 2015). Τα προσωπικά βιώματα των εκπαιδευτικών διαμορφώνουν τις αξίες και τις πεποιθήσεις τους, με βάση τις οποίες κινούνται σε όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους (Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017) και επηρεάζουν τις επαγγελματικές προσδοκίες και φιλοδοξίες τους (Τσιαπαρίκου, 2014). Παρομοίως, και το συγγενικό περιβάλλον, εκτός από γονείς, αποτελούν πρότυπα προς μίμηση (Καραμπατζάκη, 2011· Τσιαπαρίκου, 2014). Οι συμμετέχοντες ανέφεραν πως η επίδραση των γονέων, συγγενών και δασκάλων τους, τους οποίους είχαν ως πρότυπα, ήταν καθοριστική για την επιλογή του επαγγέλματός τους:

... ο μπαμπάς μου είχε μεγάλη λαχτάρα για τα γράμματα έτσι μου έλεγε και μου κουβαλούσε συνέχεια βιβλία βιβλία βιβλία, βιβλία που μ' άρεσαν και διαβάζαμε μαζί (Ευγενία)

Ο πατέρας μου είχε τελειώσει το Ελληνικό Σχολείο (...) πάντα μου έκανε αναφορές σε κείμενα των αρχαίων, εμπειρίες της σχολικής του ζωής (Επιφάνιος)

... η μητέρα μου όσο τη θυμάμαι πάντα ήταν με ένα βιβλίο στα χέρια και διάβαζε, της άρεσε πάρα πολύ να διαβάζει, μας έφερνε και σε μένα και στον αδερφό μου πάρα πολλά βιβλία, διαβάζαμε συνέχεια και εκτός μαθημάτων (Καλλίστη)

Στην οικογένειά μου βέβαια υπήρχαν και πολλοί δάσκαλοι και το έβλεπα έτσι μου άρεζε όλο αυτό, που άκουγα ιστορίες με τους μαθητές και ίσως επηρεάστηκα και απ' αυτό (Πίστη)

Ενδεχομένως το ότι ο μπαμπάς μου ήτανε καθηγητής, οι θείοι μου ήτανε δάσκαλοι, έβλεπα πως ήταν η επαφή τους με τα παιδιά, να έπαιζε ίσως κάποιο ρόλο (Πίστη)

Έχω και έναν θείο, ο οποίος ήταν δάσκαλος. Είχε εξαντλήσει την ιεραρχία, είχε φτάσει μέχρι επιθεωρητής, είχα δει τα βιώματά του και με ενδιαφέρονε (Ειρηναίος)

Οι πρώτοι μου δάσκαλοι στο δημοτικό αλλά και η νηπιαγωγός μου επίσης στο πρώτο μου σχολείο ήταν άνθρωποι πλούσιοι με έντονο χαρακτήρα και προσωπικότητα, έτσι εντυπώθηκαν στην ψυχή μου (Αρετή).

Έχει παρατηρηθεί πως στις περιπτώσεις που οι γονείς ή άτομα της ευρύτερης οικογένειας ήταν εκπαιδευτικοί, τα παιδιά τους εκλαμβάνουν ως πρότυπα και επιλέγουν και εκείνα το ίδιο επάγγελμα (Han & Yin, 2016· Lankard, 1995· Manuel & Hughes, 2006· Πάντου, 2017· Phillips & Hatch, 1999· Schutz, Crowder & White, 2001· Thomson et al., 2012· Tillman, 2015· Tomšik, 2016). Μάλιστα, φαίνεται πως οι εκπαιδευτικοί στην οικογένεια εξοικειώνουν τους μελλοντικούς εκπαιδευτικούς με τις εργασιακές συνθήκες και τους προετοιμάζουν για τις δυσκολίες, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητάς τους, καθώς, ως πρότυπα, βελτιώνονται με τον χρόνο (Mansfield et al., 2014).

Γενικότερα, όπως αναδεικνύεται και στη βιβλιογραφία, οι πρότερες θετικές εμπειρίες που σχετίζονται με τη διδασκαλία και τη μάθηση και οι επιρροές της οικογένειας και του σχολείου έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία και ως κίνητρα για την επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος (Liakopoulou, 2013· Παπάνης και συν., 2011· Richardson & Watt, 2005, 2006· Watt & Richardson, 2008).

4.1.6 Σχέσεις στην οικογένεια και μοντέλο ανατροφής

Από την ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων, διαπιστώθηκε πως οι σχέσεις μεταξύ γονέων και παιδιών επηρεάζουν τη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος, σε συμφωνία με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Καραμπατζάκη, 2011). Το είδος της επικοινωνίας και η παρουσία ή έλλειψη εμπιστοσύνης και στήριξης μέσα στην οικογένεια επιδρούν στις φιλοδοξίες και τις αποφάσεις των παιδιών (Μωυσιάδου, 2012· Palos & Drobot, 2010).

Όλοι οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί μεγάλωσαν σύμφωνα με το δημοκρατικό μοντέλο ανατροφής, λαμβάνοντας αγάπη, αποδοχή και στήριξη από τις οικογένειές τους (Τσιαπαρικού, 2014), στις οποίες προωθούνταν η αυτονομία και η ανάληψη πρωτοβουλιών, όπως, συνήθως, συμβαίνει στις οικογένειες της μεσαίας κοινωνικής τάξης. Τα παιδιά των οικογενειών της μεσαίας τάξης αντιλαμβάνονται τις δυσκολίες αλλά, ταυτόχρονα, αναγνωρίζουν ότι το οικογενειακό εισόδημα θα τους επιτρέψει να ακολουθήσουν το επάγγελμα που επιθυμούν (Clutter, 2010).

Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν τις οικογένειες τους ως εξής:

Μας αφήνανε ελεύθερους, δεν επιμείνανε (Επιστήμη)

... ό,τι αποφάσιζα το στήριζαν (Ευγενία)

.. γενικά η οικογένειά μου ήταν άνθρωποι πολύ ανοιχτόμυαλοι και οι δύο και πολύ βοηθητικοί προς τα παιδιά τους (Σοφία)

... υπήρχε πάντα η θετική στάση των γονέων μου σ' αυτά που κάνω (Επιφάνιος)

... η μαμά μου πάντα ήτανε δίπλα μας, ήξερε νομίζω τις δυνατότητες μας και επέμενε σ' αυτό το πράγμα (...) οπότε πάντα τα λόγια της ήταν μέσα στο μυαλό μου, τα επεξεργαζόμουνα (Πίστη)

Μπορώ να πω ότι είχα τα πάντα στη συγκεκριμένη οικογένεια (Ειρηναίος).

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην υποστήριξη που βίωσαν οι συμμετέχοντες από την αρχής της σχολικής τους ζωής, επιβεβαιώνοντας την επίδραση της οικογένειας. Οι γονείς φρόντιζαν να ενισχύουν και να βελτιώνουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες των παιδιών τους με κάθε δυνατό τρόπο και να παρέχουν ευνοϊκές συνθήκες για τη μελέτη και μόρφωσή τους (Clutter, 2010):

... ήταν απ' τους γονείς που ήταν πάντα υποστηρικτικοί προς εμάς και σε μένα και στον αδελφό μου και πάντα μας βοηθούσαν όσο μπορούσαν (Σοφία)

... η μαμά όσο μπορούσε μας βοηθούσε στο δημοτικό, μας βοηθούσαν και η μαμά και ο μπαμπάς (Σοφία)

... πάντα ήτανε δίπλα μας στα μαθήματα, δεν ήταν δηλαδή από τις γυναίκες που έλεγε δεν πειράζει ας πας και αδιάβαστη, πάντα θυμάμαι ότι διαβάζαμε, ήταν στα πρώτα βήματά μου δίπλα μου (Πίστη).

Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Palos & Drobot, 2010), οι γονείς των συμμετεχόντων μεγάλωσαν τα παιδιά τους σε ένα κλίμα αγάπης, υποστήριξης, αποδοχής και σταθερότητας, διασφαλίζοντας, έτσι, ευνοϊκές συνθήκες για την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγησή τους. Τα παιδιά που λαμβάνουν την αποδοχή και στήριξη των γονέων τους διαθέτουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, εξωστρέφεια και κοινωνικότητα, ενσυναίσθηση και συναισθηματική σταθερότητα, εκδηλώνουν προθυμία για ανάπτυξη θετικών κοινωνικών σχέσεων και είναι περισσότερο ανεξάρτητα και πρόθυμα να πειραματιστούν, σε σύγκριση με τα παιδιά που μεγαλώνουν με αδιάφορους ή υπερπροστατευτικούς γονείς (Clutter, 2010· Palos & Drobot, 2010· Τσιαπαρικού, 2014).

Αντίθετα, τα παιδιά που βιώνουν αυστηρό έλεγχο από τους γονείς τους, συνήθως δεν επιλέγουν το επάγγελμα που επιθυμούν οι ίδιοι, αλλά συμμορφώνονται στις επιθυμίες των γονέων τους ή καθοδηγούνται να ακολουθήσουν τη σταδιοδρομία που επιθυμούν οι γονείς τους. Τα παιδιά αυτά καθοδηγούνται από τη σκέψη να μην απογοητεύσουν τους γονείς τους και από το άγχος της αποτυχίας και δυσκολεύονται να διαχωρίσουν τις φιλοδοξίες τους από εκείνες των γονέων τους (Lankard, 1995). Παρομοίως, οι αδιάφοροι γονείς στερούν τα παιδιά τους από συναισθηματική στήριξη και συμβουλές και, ως εκ τούτου, μπορεί να οδηγηθούν σε λανθασμένες επιλογές (Clutter, 2010· Lankard, 1995), ενώ τα παιδιά υπερπροστατευτικών γονέων δυσκολεύονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη διαδικασία ωρίμανσης (Clutter, 2010· Τσιαπαρικού, 2014).

Γενικότερα, οι δυσλειτουργίες στην οικογένεια αντανακλώνται στις λανθασμένες επιλογές των παιδιών (Clutter, 2010). Οι συμμετέχοντες της συγκεκριμένης έρευνας, ωστόσο, δήλωσαν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης από την επιλογή του επαγγέλματός τους, γεγονός που αποτυπώνει την απουσία προβληματικών σχέσεων στην οικογένεια. Η διαπίστωση αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με το αποτέλεσμα των Tziner et al. (2011), σύμφωνα με το οποίο η γονεϊκή επίδραση στην επιλογή επαγγέλματος των παιδιών εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την ποιότητα της σχέσης μεταξύ γονέων και παιδιών.

4.1.7 Στήριξη των προσωπικών επιλογών των εκπαιδευτικών από τους γονείς τους

Σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες (7 στους 15) επέλεξαν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ως πρώτη επιλογή, λόγω του ενδιαφέροντός τους προς αυτό, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Παπαοικονόμου, 2015):

Ήταν πρώτη επιλογή μου... γενικά ήθελα να γίνω εκπαιδευτικός (Ελευθέριος)

... ήταν αυτό που ήθελα (Πίστη)

... ήταν καθαρά δική μου επιλογή το να ασχοληθώ μ' αυτό το επάγγελμα – λειτούργημα (Ειρηναίος).

Ωστόσο, εκτός από τους συμμετέχοντες που επέλεξαν το επάγγελμα συνειδητά (Κωστόπουλος, 2012· Παπάνης και συν., 2011), υπήρχαν συμμετέχοντες που εισήχθησαν στο επάγγελμα επειδή δεν κατάφεραν να εισαχθούν στη σχολή της πρώτης επιλογής τους, ως λύση ανάγκης (Παπάνης και συν., 2011). Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν τις αρχικές επιλογές τους ως εξής:

... εγώ ήθελα να πάω στη Νομική (Σοφία)

... δεν ήταν η πρώτη μου επιλογή, μπορώ να πω ότι έτυχε. Δεν ήξερα τι ακριβώς ήθελα να κάνω (Σεβαστή)

Ήταν η δεύτερη μου επιλογή μετά τη θεολογία (Επιφάνιος)

Από σύμπτωση, βασικά από σύμπτωση, ήταν η τρίτη επιλογή (Επιστήμη)

Πρώτη μου επιλογή ήταν το μαθηματικό τμήμα (Ειρηναίος).

Το γεγονός ότι όλοι οι συμμετέχοντες εμφανίζονται ικανοποιημένοι από την επιλογή τους και ότι μπορούσαν ελεύθερα να επιλέξουν το επάγγελμα που τους ενδιέφερε περισσότερο ή να πειραματιστούν υποδηλώνει το δημοκρατικό στυλ ανατροφής των γονέων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι όσα αναφέρει μια συμμετέχουσα:

... προτεραιότητα να περάσω στη Νομική, την πρώτη χρονιά που έδωσα εξετάσεις έχασα παρά λίγο τη Νομική και γι' αυτό τη δεύτερη χρονιά (...) έβαλα πρώτα τα παιδαγωγικά (...) και άφησα τη Νομική στο πλάι (Ελπίδα).

Το ένα τρίτο των συμμετεχόντων δήλωσε ότι η αγάπη και το ενδιαφέρον τους για τα παιδιά αποτέλεσε το σημαντικότερο κίνητρό τους, σε συνδυασμό με την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο. Η επιθυμία για συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο και η αγάπη για τα παιδιά αποτελούν μέρος της εσωτερικής παρακίνησης των συμμετεχόντων και έχουν ήδη διαπιστωθεί στη βιβλιογραφία (Balyer & Özcan, 2014· Κατίδου, 2019· Κωστόπουλος, 2012· Liakoroulou, 2013· Παπαγεωργίου, 2009· Παπάνης και συν., 2011· Richardson & Watt, 2005, 2006· Watt & Richardson, 2008). Οι συμμετέχοντες ανέφεραν τα ακόλουθα:

... όταν ήμουν παιδί μαζί με τα παιδιά της γειτονιάς παίζαμε ένα παιχνίδι όπου εγώ είχα το ρόλο του δασκάλου και τα υπόλοιπα παιδιά το ρόλο του μαθητή (Επιφάνιος)

... μου άρεσε πολύ η επαφή με τα παιδιά, πάντα θυμάμαι όταν ερχόντουσαν θείοι με παιδιά από Αθήνα , από άλλες πόλεις, πάντα ήμουν εγώ αυτή που τα κρατούσε και γειτονόπουλα (Πίστη)

Μου άρεσε να ασχολούμαι με παιδιά και ιδιαίτερα παιδιά μικρής ηλικίας (Πολυτίμη)

... μου άρεσε κιόλας αυτή η δουλειά, και η επαφή με τα παιδιά, είχα ήδη 2 παιδιά (Ευγενία)

... κάτι ήθελα με παιδιά αλλά δεν ήξερα ακριβώς τι, ήθελα κάτι που να προσφέρω στην κοινωνία (Σεβαστή).

Αντίθετα, εξωτερικά κίνητρα, όπως η εργασιακή ασφάλεια, το εργασιακό ωράριο, η μονιμότητα, η σταθερή καταβολή του μισθού (Κατίδου, 2019· Κωστόπουλος, 2012· Liakoroulou, 2013· Παπαγεωργίου, 2009· Παπάνης και συν., 2011· Παπαοικονόμου, 2015· Richardson & Watt, 2005, 2006· Watt & Richardson, 2008), η καταξίωση, η κοινωνική αποδοχή και το κύρος (Παπάνης και συν., 2011), που έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία ως κινητήριες δυνάμεις για την επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος, δεν αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες ως κυρίαρχα κίνητρα για την επιλογή του επαγγέλματος. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών καθοδηγήθηκαν από εσωτερικά κίνητρα, που σχετίζονται με την αγάπη και το ενδιαφέρον για τα παιδιά και τον αλτρουισμό (Balyer & Özcan, 2014).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάκληση των προτιμήσεων και ενδιαφερόντων των συμμετεχόντων ως παιδιά, στην ουσία, επιβεβαιώνει τη διαπίστωση των Palos και Drobot (2010), ότι δηλαδή οι διαδικασίες της επαγγελματικής ανάπτυξης και της επιλογής επαγγέλματος ξεκινούν από την παιδική ηλικία. Ενδεικτικά, οι συμμετέχοντες ανέφεραν τα εξής:

Πάντα ήθελα να ακολουθήσω αυτό το επάγγελμα, από μικρή θυμάμαι έλεγα ήθελα να γίνω νηπιαγωγός (Πίστη)

Από αρκετά νωρίς, όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, αποφάσισα ότι ήθελα να γίνω δάσκαλος (Γαληνός)

... μου άρεσαν τα παιδιά από μικρή το είχα στο μυαλό μου, ότι θα ήθελα να γίνω δασκάλα, να ασχοληθώ με τα παιδιά με την εκπαίδευση (Υπομονή).

Γενικότερα, ανεξάρτητα από τους λόγους και τα κίνητρα που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στην επιλογή του επαγγέλματος και ανεξάρτητα από το εάν η επιλογή αυτή

υπήρξε πρωταρχική ή δευτερεύουσα, οι συμμετέχοντες απολάμβαναν την στήριξη των γονέων τους:

Η οικογένειά μου με στήριξε σε αυτή μου την επιλογή (Πολυτίμη)

Η οικογένειά μου ήταν σύμφωνη με την επιλογή μου (Γαληνός)

... πάντα με στήριζαν, ό,τι ήθελα να κάνω, ό,τι ήθελα να σπουδάσω (Ευγενία).

Η ενθάρρυνση και στήριξη των παιδιών από τους γονείς τους στην επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού, όπως διαπιστώθηκε στην παρούσα έρευνα, επιβεβαιώνει τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Manuel & Hughes, 2006· Schutz, Crowder & White, 2001· Thomson et al., 2012).

4.2 Επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών

4.2.1 Διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών

Η επίδραση των σημαντικών άλλων και του ευρύτερου κοινωνικού πλαισίου αντανακλάται στις αντιλήψεις που διαμορφώνουν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη ζωή και το επάγγελμά τους (Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017). Οι αντιλήψεις αυτές, σε συνδυασμό με τις αξίες και αρχές τους, διαμορφώνουν τον τρόπο σκέψης και δράσης και, επομένως, την επαγγελματική τους ταυτότητα και πορεία (Furlong, 2013· Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017). Το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά και στην ανάπτυξη της επαγγελματικής αυτοεπάρκειας. Έτσι, τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με θετικές σχέσεις και βίωσαν τη στήριξη των γονέων τους διαμορφώνουν θετικές πεποιθήσεις για την ικανότητά τους να επιτύχουν στον επαγγελματικό τομέα, εκτιμώντας ότι διαθέτουν τα απαραίτητα εφόδια (Roach, 2010).

Πιο συγκεκριμένα, η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών διαμορφώνεται από το πλαίσιο στο οποίο ανατράφηκαν, τον ρόλο τους στην οικογένεια και τη στάση των γονέων προς τη μόρφωση (Πάντου, 2017). Μάλιστα, έχει αποδειχθεί πως η επαγγελματική ταυτότητα των εκπαιδευτικών, στην ουσία, διαμορφώνεται πριν το πέρας των σπουδών τους, χάρη στις ήδη υπάρχουσες αξίες, αντιλήψεις και πεποιθήσεις, οι οποίες μεταβάλλονται σε μικρό βαθμό, ακόμη και μετά την αναβάθμιση του μορφωτικού τους επιπέδου λόγω σπουδών

(Γιαννακοπούλου, 2008· Liakoroulou, 2013). Οι επιλογές των δασκάλων στο πλαίσιο του έργου τους, ο βαθμός δέσμευσής τους σε αυτό και, γενικότερα, ο τρόπος που ασκούν το εκπαιδευτικό έργο επηρεάζονται από τους παράγοντες που επέδρασαν κατά τη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος και από τις προσωπικές τους αντιλήψεις για τη διδασκαλία (Liakoroulou, 2013).

Σε συμφωνία με τις παραπάνω πηγές, οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν την έμμεση επίδραση της οικογένειάς τους στην επαγγελματική τους πορεία. Οι συμμετέχοντες κατανοούν πως η συμπεριφορά τους και οι αποφάσεις τους στον επαγγελματικό τους βίο έχουν επηρεαστεί από τη φιλοσοφία και τις αρχές της οικογένειάς τους:

Νομίζω ότι η στάση ζωής και οι αξίες που κάθε οικογένεια δίνει στα παιδιά που ανατρέφει... βοηθάει στο να αναπτύξουν και αυτά μια στάση ζωής τόσο στον επαγγελματικό τους χώρο... όσο και στη ζωή τους γενικότερα (...) προσπάθησα να εφαρμόσω στο διδακτικό μου έργο τις αρχές και τις αξίες με τις οποίες με μεγάλωσαν (Πολυτίμη)

... την επηρέασε εμμέσως με την έννοια (...) των αρχών που μου είχε μεταδώσει και κληροδοτήσει τις οποίες αρχές τηρώ απαρέγκλιτα και στη ζωή μου και στην επαγγελματική μου πορεία (Ελευθέριος)

... νομίζω ότι υπάρχουν στο υποσυνείδητο, δρούμε ανάλογα πως έχουμε μεγαλώσει, και χτίζουμε πάνω σ' αυτό νομίζω (Ελπίδα)

Νομίζω αυτή η αγάπη που πήρα από την οικογένειά μου και οι αξίες περνάνε και μέσα στη διδασκαλία μου και στους μαθητές μου (Πίστη).

Αξίζει να σημειωθεί πως μια μικρή μειοψηφία των συμμετεχόντων δήλωσε ότι η επίδραση της οικογένειάς τους είναι μεγαλύτερη από την αρχή της σχολικής ζωής έως την ολοκλήρωση των σπουδών, χωρίς να είναι ιδιαίτερα σημαντική για την περαιτέρω πορεία τους:

Δε νομίζω τόσο πολύ, ενώ στην αρχή με βοήθησαν πάρα πολύ, μου δώσανε την ώθηση, από κει και πέρα πιστεύω ότι τα πράγματα πήρανε το δρόμο τους, ανεξάρτητα από τους γονείς (Μελέτιος)

Δεν νομίζω να με επηρέασαν ιδιαίτερα (...) νομίζω άλλαξα λίγο, ας το πούμε ξέφουγα από το χώρο αυτό, οπότε είχα άλλες επιρροές περισσότερο στο πώς θα προχωρήσω (Υπομονή)

... νομίζω το οικογενειακό υπόβαθρο είναι για να σου δώσει το έναυσμα, να σου δώσει και τις προϋποθέσεις οικονομικές και οτιδήποτε άλλο μέσο στήριξης μέχρι να μπορέσεις να πάρεις το πτυχίο. Από κει και πέρα νομίζω ο καθένας μόνος του πορεύεται στο τι θα κάνει, στο αν θα δημιουργήσει κάτι παραπάνω μετά τις σπουδές (Ειρηναίος).

4.2.2 Οικονομική στήριξη των σπουδών των εκπαιδευτικών

Σε συμφωνία με τα αποτελέσματα των Palos και Drobot (2010), οι συμμετέχοντες ανατράφηκαν και σπούδασαν σε σχετικά ευνοϊκές συνθήκες, καθώς οι οικογένειές τους εξασφάλισαν τα απαραίτητα εφόδια για την επαγγελματική τους ανάπτυξη και την επιλογή του επαγγέλματός τους. Η οικονομική στήριξη που έλαβαν οι συμμετέχοντες αναφέρθηκε από όλους τους συμμετέχοντες:

... προσπαθούσε να μας παράσχει όλα τα απαραίτητα (Ελευθέριος)

... έκαναν ό,τι μπορούσαν για να αποκτήσουμε πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Πολυτίμη)

... με στήριξε, χρειαζόταν χρηματική υποστήριξη για τις σπουδές, τα είχα όλα απλόχερα από την οικογένειά μου (Ειρηναίος).

Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνει την επίδραση της οικογένειας, η οποία φροντίζει να παρέχει δυνατότητες για μόρφωση και να διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους (Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002). Μεταξύ των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των παιδιών και εφήβων που σχετίζονται με τη μόρφωση και την επαγγελματική σταδιοδρομία τους, το οικογενειακό υπόβαθρο και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση επιδρούν περισσότερο στις ικανότητες των παιδιών και εφήβων και σχετίζονται με τις δυνατότητες μόρφωσης και εκπαίδευσης και τους οικονομικούς πόρους που διατίθενται (Naylor, 1986). Οι μορφωτικές ευκαιρίες που παρέχουν οι γονείς στα παιδιά τους καθορίζουν την ακαδημαϊκή τους πορεία και, ως εκ τούτου, την επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία (Πετικοπούλου, 2018· Τσιαπαρίκου, 2014).

Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι οι σπουδές τους αποτελούσαν σημαντικό στόχο της οικογένειας, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με τη διαπίστωση των Taveira et al. (2016). Οι συγκεκριμένοι ερευνητές παρατήρησαν ότι τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα επιλέγουν επαγγέλματα που μπορούν να συμβάλλουν στο οικογενειακό εισόδημα, παρά τη φοίτηση σε πανεπιστήμια, που παρατείνει την περίοδο μέχρι την επαγγελματική αποκατάσταση. Η αντίθεση αυτή μπορεί να αιτιολογηθεί, εάν ληφθεί υπόψη η

κουλτούρα της ελληνικής οικογένειας, σύμφωνα με την οποία η φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί προτεραιότητα για την οικογένεια, αφήνοντας άλλες ανάγκες σε δευτερεύουσα θέση. Κάποιοι συμμετέχοντες ανέφεραν χαρακτηριστικά τα ακόλουθα:

Στερήθηκαν και πάρα πολλά πράγματα οικονομικά οι ίδιοι οι γονείς μου προκειμένου να μπορέσουν να μας σπουδάσουν (Ελευθέριος)

Μπορεί να μην μας αγόραζαν άλλα πράγματα, αλλά αυτά τα δίνανε για τις σπουδές μας (Ελπίδα)

... η οικογένειά μου με στήριζε να μπορέσω να πραγματοποιήσω αυτό το όνειρο, στερήθηκε και με σπούδασε (Επιστήμη).

Παρομοίως, αναφορικά με την κατηγοριοποίηση των οικογενειακών περιβαλλόντων στα οποία κατέληξε η Μουσιάδου (2012), θα πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι οι συμμετέχοντες ανατράφηκαν σε οικογένειες που εστίαζαν στην οικογενειακή ζωή και την κοινωνική άνοδο και, επομένως, καλλιέργησαν φιλοδοξίες στα παιδιά τους. Κανείς από τους συμμετέχοντες δεν αναφέρθηκε σε περιβάλλοντα, στα οποία, αν και ανήκαν στην εργατική τάξη ή σε χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, οι γονείς κατεύθυναν τα παιδιά είτε σε εργασίες παρόμοιες με τις δικές τους, λόγω περιορισμένων δυνατοτήτων και επιλογών, είτε στην εύρεση οποιασδήποτε εργασίας θα συνέβαλε στην ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος.

4.3 Επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών

4.3.1 Οικονομικά εμπόδια και οικογενειακές υποχρεώσεις

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ζει σε τριμελείς, πενταμελείς και τετραμελείς οικογένειες. Κάποιοι από τους συμμετέχοντες δήλωσαν ότι οι οικογενειακές υποχρεώσεις αποτελούν τροχοπέδη για την επαγγελματική τους εξέλιξη, αλλά ισάριθμοι συμμετέχοντες ανέφεραν το αντίθετο. Ωστόσο, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ανέφερε ως εμπόδιο για την επαγγελματική τους ανάπτυξη τις οικονομικές δυσκολίες. Αν και η πλειοψηφία των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών επιθυμεί την περαιτέρω μόρφωση, οι συμμετέχοντες θέτουν ως προτεραιότητα τη μόρφωση των παιδιών τους, παρά την αναβάθμιση των δικών τους γνώσεων και δεξιοτήτων, όπως έκαναν παλαιότερα και οι γονείς τους. Φαίνεται πως για τα άτομα που επιλέγουν να γίνουν εκπαιδευτικοί, η οικογένεια αποτελεί προτεραιότητα και η

ικανοποίηση των αναγκών της οικογένειας βασική τους επιδίωξη, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Παπαγεωργίου, 2009). Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ως εμπόδια για την επαγγελματική τους εξέλιξη τα ακόλουθα:

... η οικονομική κατάσταση, τώρα προτεραιότητα δεν έχω εγώ έχουν τα παιδιά μου, σίγουρα επηρεάζει (Σοφία)

... προκύπτουν θέματα που αφορούν τα παιδιά και τη δική τους μόρφωση πια (Ελπίδα)

... θεωρώ ότι από τη στιγμή που (...) έχω τα τέσσερα παιδιά, πιστεύω ότι χρήματα θα δαπανήσω θα τα δαπανήσω για τα παιδιά μου, δε θα τα στερήσω να σπουδάσω εγώ κάτι (Επιστήμη)

... πλέον η μόρφωση τείνει να γίνει ένα ακριβοπληρωμένο προϊόν... άρα όλες οι προσπάθειες αυτομόρφωσης που επιλέγει κάποιος πληρώνονται και μάλιστα πληρώνονται αδρά, οπότε νομίζω ότι αποτελεί ένα εμπόδιο στην εξέλιξη (Ελευθέριος)

... στη φάση που είμαι τώρα με τρία παιδιά το κόστος με εμποδίζει (Σεβαστή)

... είναι δύσκολο τώρα πια και ως μητέρα να εξελιχθώ (Καλλίστη)

... το κόστος για ένα μεταπτυχιακό και λοιπά μπαίνει ως τροχοπέδη (Επιφάνιος).

Από την άλλη πλευρά, κάποιοι εκπαιδευτικοί δεν θεωρούν ότι τα έξοδα που προκύπτουν λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων αποτελούν εμπόδιο για την επαγγελματική τους εξέλιξη:

... δεν νομίζω ότι παίζει ρόλο, το ότι είμαι παντρεμένη και έχω ένα παιδί, και η οικονομική κατάσταση πάλι το ίδιο είναι σε μια νορμάλ κατάσταση (Υπομονή)

... δεν έχουμε μεγάλη ευχέρεια, αλλά αυτό που θέλω εγώ να κάνω και με ικανοποιεί για το έργο μου στην τάξη νομίζω ότι το κάνω και τα καταφέρνουμε οικονομικά (Πίστη)

Νομίζω η οικονομική μου κατάσταση είναι τέτοια που (...) δεν είναι τροχοπέδη στην εκπαιδευτική μου πορεία (Ειρηναίος).

Αναφορικά με τις επιπρόσθετες σπουδές, μόνο δύο συμμετέχοντες κατέχουν μεταπτυχιακό δίπλωμα και άλλοι τρεις έχουν δεύτερο πτυχίο. Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών, οι οικογενειακές υποχρεώσεις, ειδικότερα στην αρχή της καριέρας τους, όταν υπήρχαν πολλές μετακινήσεις και τα παιδιά τους βρίσκονταν σε μικρή ηλικία, αποτέλεσαν ισχυρό αποτρεπτικό παράγοντα, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Beauregard, 2007· Κατίδου, 2019):

Οι οικογενειακές υποχρεώσεις, όταν τα παιδιά ήταν μικρά, ήταν πολλές (Πολυτίμη)

... ήμουν αναγκασμένη να μεταφέρομαι από το ένα σπίτι στο άλλο, καθώς δεν υπήρχε σταθερή μόνιμη κατοικία (Αρετή)

... όπως σε όλους μας, οι μετακινήσεις δεξιά και αριστερά που λίγο η οικογένεια επιβαρόνθηκε οικονομικά με τα δύο σπίτια (Ελπίδα).

Δεδομένου ότι τα παραπάνω επισημάνθηκαν από τις γυναίκες εκπαιδευτικούς, η διαπίστωση αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Maeran et al., 2013) που συνδέει τις οικογενειακές υποχρεώσεις περισσότερο με τις μητέρες. Σύμφωνα με τους Maeran et al. (2013), όσο οι οικογενειακές υποχρεώσεις είναι πολλές και απαιτείται περισσότερος χρόνος, οι περαιτέρω σπουδές αποτελούν ένα πολυδάπανο και στρεσογόνο ζήτημα για τις εργαζόμενες μητέρες εκπαιδευτικούς. Οι ίδιοι ερευνητές υπογράμμισαν, σε συμφωνία με τις απόψεις των συμμετεχουσών εκπαιδευτικών στην παρούσα έρευνα, πως ιδιαίτερα όταν τα παιδιά είναι μικρότερα, παρατηρείται μεγαλύτερη σύγκρουση μεταξύ του οικογενειακού και επαγγελματικού βίου.

4.3.2 Εργασιακό άγχος

Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Irfan & Azmi, 2015· Κωστόπουλος, 2012), κατά την οποία οι απαιτήσεις από τους εκπαιδευτικούς έχουν αυξηθεί, καθώς οι εκπαιδευτικοί καλούνται να ανταποκριθούν ταυτόχρονα σε ποικίλους ρόλους, οι συμμετέχοντες εντόπισαν διάφορες πηγές άγχους που σχετίζονται με το επάγγελμά τους, ανάμεσά τους τις παρεμβάσεις των γονέων, τα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών που πηγάζουν από οικογενειακά προβλήματα, τη γενικότερη οικονομική κατάσταση, την έλλειψη στήριξης προς τους δασκάλους και την έλλειψη κοινωνικής αναγνώρισης:

... το πλαίσιο εργασίας με τα χρόνια έχει γίνει δυσκολότερο, λόγω ... περισσότερων ευθυνών και αρμοδιοτήτων (Πολυτίμη)

κάποιες αντιδράσεις γονέων (...) είναι σε θέση να διαταράζουν το κλίμα (...) με αγχώνει επίσης το οικονομικό ζήτημα... γιατί θεωρώ ο επαγγελματίας δάσκαλος δεν αμείβεται όπως θα έπρεπε (Ελευθέριος)

Το να έχω να αντιμετωπίσω πολλές δύσκολες περιπτώσεις και παιδιών και γονέων, που ειδικά τώρα με την κρίση αντιμετωπίζουν χίλια δυο προβλήματα στο σπίτι τους, οπότε

τα βγάζουν στο σχολείο (...) Η οικονομική κατάσταση είναι μια πηγή άγχους για έναν εκπαιδευτικό (Γαληνός)

... αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών που έχουν προβλήματα συμπεριφοράς ... λόγω οικογενειακών προβλημάτων. Η παρέμβαση των γονιών (...) στο έργο μας με διάφορους τρόπους (Πολυτίμη)

Με αγχώνει ότι η κοινωνία γενικότερα και ένα μέρος των γονέων απαξιώνει τους εκπαιδευτικούς και την προσπάθεια που καταβάλουν (Καλλίστη)

... είμαστε λίγο αβοήθητοι οι δάσκαλοι, θέλαμε επιμορφώσεις, σεμινάρια, χρειάζονται, γιατί υπάρχουν πολλά ζητήματα πλέον στις τάξεις που δεν τα γνωρίζουμε (Σεβαστή)

... αισθάνομαι ότι δεν υπάρχει οργάνωση και προσπαθούμε εμείς σαν δάσκαλοι από μόνοι μας να κάνουμε πράγματα (Ευγενία)

... όλη αυτή η κατάσταση στην παιδεία που δεν υπάρχει κάτι σταθερό για τα παιδιά, που κάθε χρόνο αλλάζει το σύστημα (Ευγενία).

Ειδικότερα, αναφορικά με την αλτρουιστική και κοινωνική διάσταση του επαγγέλματος, παρόμοια αποτελέσματα βρέθηκαν και σε παλαιότερη έρευνα, αυτή της Φυτιλή (2008), στην οποία οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί φάνηκαν απογοητευμένοι από την αρνητική άποψη της κοινωνίας για το επάγγελμα και την έλλειψη αναγνώρισης της προσφοράς των εκπαιδευτικών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι προσωπικές ανησυχίες των εκπαιδευτικών αποτελούν, επίσης, πηγή άγχους. Οι ανησυχίες αυτές πηγάζουν από τη διαδικασία του αναστοχασμού, που απαιτεί την αξιολόγηση του έργου τους από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, όπως εξηγούν οι ακόλουθοι συμμετέχοντες:

... το να είμαι συνεπής στη δουλειά μου, αυτό πραγματικά είναι ψυχοφθόρο για μένα (...) αλλά δεν μπορώ να κάνω και αλλιώς, υπάρχει μέσα μου κάτι που μου λέει πρέπει να είσαι ευσυνείδητος (Μελέτιος)

Τα κενά μου, τα λάθη μου (...) Πρόσφερα το μέγιστο των δυνατοτήτων μου; Συνειδησιακά μπορώ να κοιμηθώ ήσυχα το βράδυ; για το Νικολάκη, για το Γιαννάκη, για τη Μαρία για την Ελένη. Ήμουν εντάξει; Ήμουν ok σήμερα μπορώ να πάω παρακάτω; και κάτω από ποιες συνθήκες; (Αρετή)

Το να φανώ ανεπαρκής, το να μην μπορώ μια κατάσταση να την αντιμετωπίσω, είτε αφορά το μαθησιακό κομμάτι είτε αφορά το προσωπικό κομμάτι της σχέσης μου με το παιδί, τη συμπεριφορά του, αυτό με αγχώνει (Ελπίδα).

Γενικότερα, όλες οι πηγές άγχους που επισημάνθηκαν από τους εκπαιδευτικούς επιτείνουν τη σύγκρουση μεταξύ του οικογενειακού και επαγγελματικού τους βίου, καθώς, όπως έχει διαπιστωθεί, το άγχος, η ψυχολογική και σωματική κόπωση και ο χαμηλός μισθός επηρεάζουν αρνητικά την προσωπική και οικογενειακή τους ευημερία (Κατίδου, 2019).

Είναι αξιοσημείωτο ότι, παρά την παρατήρηση των Maeran et al. (2013), οι οποίοι διαπίστωσαν πως οι εκπαιδευτικοί με μεγαλύτερη προϋπηρεσία βιώνουν μεγαλύτερο άγχος, λόγω των μαζικών αλλαγών στην εκπαίδευση και της ανάγκης για συνεχείς επιμορφώσεις, κάποιιοι συμμετέχοντες με πολλά έτη διδακτικής εμπειρίας ανέφεραν χαμηλότερα επίπεδα άγχους:

Σ' αυτή την φάση που είμαι τώρα λίγο πριν τη σύνταξη δεν με αγχώνει τίποτα (Ειρηναίος)

... έχω μια εμπειρία τέτοια και μια ηλικία τέτοια που μπορώ να τα διαχειρίζομαι (Ευγενία).

Φαίνεται πως η διδακτική εμπειρία επιδρά θετικά στη διαχείριση του άγχους και του χρόνου, καθώς οι εκπαιδευτικοί αναπτύσσουν καλύτερες στρατηγικές προσαρμοστικότητας και ανταποκρίνονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στον παιδαγωγικό τους ρόλο, χωρίς να επιβαρύνουν τις οικογένειές τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει ισορροπία μεταξύ της εργασίας και της οικογένειας (Maeran et al., 2013).

4.3.3 Το νόημα και η αξία που αποδίδουν οι εκπαιδευτικοί στο επάγγελμά τους

Το άγχος που επεσήμαναν οι συμμετέχοντες αντισταθμίζεται, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, με τις πηγές ικανοποίησης που σχετίζονται με το επάγγελμα και το διδακτικό τους έργο. Οι υγιείς και θετικές σχέσεις με του μαθητές, η καθημερινή επαφή και επικοινωνία με τους μαθητές, όπως και η επιθυμία να παραμείνουν στη μνήμη των μαθητών τους ως θετικά πρότυπα, φαίνεται πως επιδρούν θετικά στην καθημερινότητα των συμμετεχόντων και συμβάλλουν στην ποιότητα της επαγγελματικής, προσωπικής και οικογενειακής ζωής τους.

Πέρα από τα μαθησιακά αποτελέσματα, η επιθυμία των εκπαιδευτικών να επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τη ζωή και τον χαρακτήρα των μαθητών τους, όπως και η επιθυμία τους να αποτελούν σωστά πρότυπα για τους μαθητές, έχει ήδη αναφερθεί στη βιβλιογραφία (Furlong, 2013). Οι συμμετέχοντες ανέφεραν τα ακόλουθα:

Η προσπάθεια που κάνω να μεταδώσω αξίες και στάσεις ζωής στους μικρούς μαθητές σε μια εποχή, όπου πολλά από τα ιδανικά με τα οποία έχουμε γαλουχηθεί πλέον δεν υφίστανται (Πολυτίμη)

... είναι η ίδια επαφή με τα παιδιά που νομίζω είναι αναζωογονητική, θα ήθελα να πιστεύω ότι αυτό που έχει αξία για μένα έχει αξία και για τα ίδια παιδιά... ότι καταφέρνω να δίνω πράγματα στα παιδιά όχι με την έννοια της υστεροφημίας, αλλά τέλος πάντων να θυμούνται με αγάπη τον δάσκαλό τους (Ελευθέριος)

... γεμίζει η ψυχή σου βασικά, κάθε μέρα βιώνεις κάτι καινούριο και γεμίζεις συναισθήματα (Ελπίδα)

... είναι τι θα του προσφέρεις στην ψυχή, την εκπαίδευση νομίζω θα τη λάβει έτσι κι αλλιώς (Ελπίδα)

Για μένα η μεγαλύτερη αξία στην εκπαίδευση είναι το να κάνεις ευτυχισμένα παιδιά, να εμφυσήσεις μέσα τους την αγάπη για το σχολείο, να μπαίνουν στην αίθουσα και να είναι ευτυχισμένα πρώτα από όλα (Ειρηναίος)

... την επαφή με τα παιδιά όχι μόνο ως προς το θέμα της γνώσης, το θέμα της διαπαιδαγώγησης, να δώσεις ό,τι μπορείς καλύτερο, να πάρουν 5 αξίες σαν άνθρωποι, να κάνουν σωστές οικογένειες να γίνουν σωστοί άνθρωποι, να γίνουν πολιτισμένοι άνθρωποι (Ευγενία)

... το θεωρώ ευλογία γιατί έχω να κάνω με παιδιά (...) οπότε έχω υποχρέωση να τους εμφυσήσω αξίες και αρετές και ιδέες (Σεβαστή)

... αυτό που θέλω να δώσω στα παιδιά είναι (...) βιώματα που θα τους βοηθήσουν να γίνουν ενεργοί πολίτες, να αποκτήσουν δεξιότητες, να αποκτήσουν αξίες ώστε να αντιμετωπίσουν το αύριο με αισιοδοξία αλλά και ενστερνιζόμενοι τις ανθρώπινες αξίες (Επιφάνιος)

... μόνο που μαθαίνουμε στα παιδιά τα πρώτα τους γράμματα και τις αρχές, έχει αξία, πιστεύω δηλαδή ότι επηρεάζουμε τα παιδιά (Επιστήμη)

... είναι ένα επάγγελμα που δε σε αφήνει να σκουριάσεις (...) συνεχώς σε ανανεώνει το να είσαι με παιδιά, προσπαθείς να γίνεις και συ καλύτερος (Υπομονή)

... νιώθω ευτυχία όταν είμαι στο σχολείο, δηλαδή ξεχνάω και προβλήματα και έννοιες που μπορεί να έχω, σαν να η ψυχολογία μου να αλλάζει τελείως όταν μπαίνω στην τάξη (Πίστη).

4.3.4 Στήριξη από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον και διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου

Όλοι οι σύζυγοι των συμμετεχόντων, εκ των οποίων κάποιοι ανήκουν στον εκπαιδευτικό κλάδο, είναι θετικοί προς το διδασκαλικό επάγγελμα, οπότε υπάρχει αλληλοκατανόηση και αλληλοϋποστήριξη. Η διαπίστωση αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Κωστόπουλος, 2012· Παπαγεωργίου, 2009), που αναδεικνύει ότι υπάρχει ισορροπία μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και βελτιώνεται η ποιότητα ζωής, όταν οι εργασιακές συνθήκες επιτρέπουν ελεύθερο προσωπικό χρόνο και χρόνο για την οικογένεια. Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτικού επιτρέπει μεγαλύτερο βαθμό ισορροπίας, χάρη στο εργασιακό ωράριο (Beauregard, 2007· Maeran et al., 2013· Watt & Richardson, 2008). Αναφορικά με τον χρόνο και την αλληλοϋποστήριξη, οι συμμετέχοντες ανέφεραν τα εξής:

... έχουμε κοινό ελεύθερο χρόνο (Γαληνός)

... μάλλον εγώ κάπου τη βοήθησα στο ξεκίνημά της ως φοιτήτρια στην Παιδαγωγική Ακαδημία (Επιφάνιος).

Έτσι, η οικογένεια των εκπαιδευτικών επιδρά θετικά στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητάς τους, καθώς η στήριξη που λαμβάνουν από τα μέλη της οικογένειάς τους, και ειδικότερα από τους συζύγους τους, τους βοηθά να παραμένουν προσηλωμένοι στο έργο τους, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν (Mansfield et al., 2014). Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν τη στήριξη και ενθάρρυνση που λαμβάνουν από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον, από την αρχή της σταδιοδρομίας τους έως σήμερα. Οι σύζυγοι μοιράζονται τις οικογενειακές υποχρεώσεις, ενώ ακόμη και τα παιδιά ή οι γονείς τους αναλαμβάνουν επιπρόσθετες ευθύνες, όταν αυτό είναι αναγκαίο εξαιτίας των εργασιακών συνθηκών ή για χάρη της επαγγελματικής ανάπτυξης των συμμετεχόντων:

... όλα τα μέλη της οικογένειάς μου με στηρίζουν... και τα παιδιά μου και η σύζυγός μου... και μου δίνουν και έξτρα κίνητρα θα έλεγα, με την έννοια της ενθάρρυνσης, της βοήθειας (Ελευθέριος)

Όλοι ήτανε θετικοί, το οικογενειακό περιβάλλον σίγουρα, το φιλικό επίσης, άλλωστε και οι φίλοι ήτανε στήριγμα (...) όλος ο περίγυρος στήριζε τις προσπάθειές μου και δε με αποθάρρυνε κανείς (Ελπίδα)

... και στο οικογενειακό μου περιβάλλον και στο ευρύτερο περιβάλλον (Ειρηναίος)

Και η μητέρα μου και ο σύζυγός μου με στήριζαν και ήταν θετικοί (Καλλιόπη)

Ξέρω αν το αποφάσιζα δεν θα είχα εμπόδια και ο άντρας μου θα με βοηθούσε δηλαδή κρατώντας τα παιδιά όπως και το κάνει (Πίστη).

Στη σύγχρονη εποχή, ο διαχωρισμός της εργασιακής και της οικογενειακής ζωής δεν είναι εφικτός, καθώς αλληλεπιδρούν μεταξύ τους πιο έντονα, σε σύγκριση με παλαιότερες εποχές, όταν οι δύο τομείς διαχωρίζονταν, με τον πατέρα να εργάζεται και τη μητέρα να φροντίζει το σπίτι και την οικογένεια (Maeran et al., 2013). Ειδικότερα για τη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, που αποτελείται από ζευγάρια διπλής σταδιοδρομίας, οι γονείς έχουν παρόμοιο επίπεδο ευθύνης και υποχρεώσεων στην οικογένεια, ώστε να μπορούν να ανταπεξέρχονται επαρκώς και στις απαιτήσεις του επαγγέλματός τους (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016).

Είναι σαφές ότι οι προτεραιότητες που δίνονται στην καριέρα των γονέων επηρεάζουν τις αποφάσεις τους (Beauregard, 2007). Αντίθετα με τις παραδοσιακές οικογένειες, στις οποίες συνηθίζεται να δίνεται προτεραιότητα στην εργασία του άνδρα, στις σύγχρονες οικογένειες που δεν βασίζονται σε παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους, η προτεραιότητα δίνεται στα παιδιά, καθώς στόχος είναι η διατήρηση της ρουτίνας των παιδιών (Beauregard, 2007· Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002).

Ωστόσο, όπως ανέφεραν κάποιοι συμμετέχοντες, η καθημερινότητα των παιδιών και η ισορροπία της οικογένειας διαταράσσεται όταν υπάρχουν μετακινήσεις ή προσωρινή διάσπαση της οικογένειας λόγω των εργασιακών απαιτήσεων, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Beauregard, 2007). Κάποιες συμμετέχουσες αναφέρθηκαν στη διάσπαση της οικογένειας λόγω των μεταθέσεων ή των προσωρινών τοποθετήσεών τους. Στις περιπτώσεις αυτές, τα παιδιά ακολουθούσαν τη μητέρα, επιβεβαιώνοντας ότι ακόμη και σήμερα, το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας του σπιτιού και των παιδιών αναλαμβάνουν οι γυναίκες (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016· Beauregard, 2007):

Κάποιες φορές συνυπηρετούσαμε, κάποιες άλλες όχι, οπότε τα πρώτα χρόνια της ζωής μας ήτανε δύσκολα και μαζί και μόνη με το παιδί (Αρετή)

... όταν χρειάστηκε να διοριστώ μακριά και να λείπω για 2 χρόνια, δεν μίληκε ποτέ το θέμα να μην το κάνω, να μην συμβεί, γιατί υπήρχε τότε οικογένεια (Ελπίδα)

Βέβαια, παλαιότερα, κυριαρχούσαν τα έμφυλα στερεότυπα, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να βιώνουν τη σύγκρουση μεταξύ επαγγελματικού και οικογενειακού βίου σε μεγαλύτερο βαθμό (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016· Maegan et al., 2013). Μάλιστα, υπήρχε η προκατάληψη πως οι γυναίκες επιδεικνύουν αφοσίωση στην εργασία τους σε μικρότερο βαθμό, σε σύγκριση με τους άνδρες, και διαθέτουν λιγότερες ώρες στην εργασία τους, ειδικότερα όταν έχουν παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας (Beauregard, 2007).

Οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες αποτελούν μια ισορροπημένη εκδοχή της πραγματικότητας που προβάλλεται στη βιβλιογραφία (Beauregard, 2007), σύμφωνα με την οποία, οι παλαιότερες γενιές ζούσαν για να εργάζονται, ενώ, αντίθετα, οι νεότεροι εργαζόμενοι εργάζονται για να ζουν. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών περιγράφουν μια κατάσταση ισορροπίας μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, αν και κατά περιόδους αυτό δεν υφίστατο, λόγω των συνεχών μετακινήσεων ή μεταθέσεων, που επιδρούσαν αρνητικά στην ευημερία των εκπαιδευτικών, εξαιτίας της σωματικής και ψυχολογικής κόπωσης και των αυξημένων εξόδων, σε συνδυασμό με τους χαμηλούς μισθούς (Κατίδου, 2019).

Αντίθετα με την άποψη των σύγχρονων νέων, που θεωρούν ότι η εργασία δεν θα πρέπει να επιβαρύνει την οικογενειακή και προσωπική τους ζωή και δεν αποτελεί προτεραιότητα (Beauregard, 2007), οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες δήλωσαν πως έκαναν θυσίες εις βάρος της οικογένειας και του προσωπικού τους χρόνου, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του επαγγέλματός τους, κατά τα πρώτα χρόνια της σταδιοδρομίας τους. Επιπλέον, αντίθετα με τη διαπίστωση ότι οι σύγχρονοι νέοι, εάν για οποιοδήποτε λόγο δεν καταφέρουν να έχουν έναν ισορροπημένο τρόπο ζωής, είναι διατεθειμένοι να αποχωρήσουν από την εργασία ή να εγκαταλείψουν το επάγγελμα (Beauregard, 2007), οι συμμετέχοντες παρέμειναν προσηλωμένοι στο εργασιακό τους καθήκον, παρά τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Από την άλλη πλευρά, οι συμμετέχοντες έχουν στοιχεία της νοοτροπίας της σύγχρονης γενιάς, καθώς έχουν συνειδητοποιήσει ότι η

σκληρή εργασία στην αρχή της καριέρας τους είναι δεδομένη, αλλά, ταυτόχρονα, και προσωρινή φάση της σταδιοδρομίας τους (Beauregard, 2007).

Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Καραμπατζάκη, 2011), η οικογένεια παρουσιάζεται σαν ένα σύνθετο και δυναμικό, παρά στατικό σύστημα, το οποίο μεταβάλλεται και εξελίσσεται και, επομένως, ανάλογα με τη μορφή της σε κάποια δεδομένη περίοδο, επηρεάζει αντίστοιχα και την επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών. Οι καταστάσεις που κάποιος βιώνει στην οικογένεια επηρεάζουν τη συμπεριφορά και απόδοσή του στην εργασία (Grzywacz & Carlson, 2007· Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Maeran et al., 2013), όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν κάποιοι συμμετέχοντες:

... ενίοτε μπορεί να είναι τροχοπέδη, ενίοτε όχι, ανάλογα το τι περνάς μέσα στην οικογένεια (...) σαφώς και επηρεάζει την πορεία σου, πολλές φορές έχω επηρεαστεί (...) όλοι επηρεαζόμαστε (Μελέτιος)

Αν είσαι πλήρης και γεμάτος, αφήνεται το αποτέπωμα στην εκπαιδευτική διαδικασία (Ειρηναίος)

Όταν ξεκινάς το πρωί απ' το σπίτι για να πας στη δουλειά και αισθάνεσαι ότι πας κάπου για να περάσεις καλά και δημιουργικά, μόνο αυτό τα λέει όλα (Ειρηναίος).

4.3.5 Ικανοποίηση από την επιλογή του επαγγέλματος και ανάγκη για επαγγελματική εξέλιξη

Σε συμφωνία με τα αποτελέσματα της έρευνας της Φυτιλή (2008), οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί εμφανίζονται απόλυτα ικανοποιημένοι με την επιλογή του επαγγέλματός τους, εκτός από μια μικρή μερίδα συμμετεχόντων (4 συμμετέχοντες), που πιθανά θα επέλεγαν κάποιο άλλο επάγγελμα. Οι συμμετέχοντες, που πιθανά να επέλεγαν κάτι διαφορετικό, ανέφεραν τα εξής επαγγέλματα:

Ίσως αρχιτέκτονας (Γαληνός)

... αυτό που ονειρευόμουν, πιλότος (Μελέτιος)

... δεν ξέρω αν θα το επαναλάβανα παρόλη την αγάπη που έχω στο επάγγελμα (...) Θα θελα να ασχοληθώ με την διακόσμηση (Καλλίστη)

... ίσως να διάλεγα και κάτι άλλο που να έχει σχέση με εικαστικά (Υπομονή)

Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, είναι έκδηλη η ικανοποίηση όλων των εκπαιδευτικών, ακόμη και εκείνων που θα επέλεγαν πιθανά κάποιο άλλο επάγγελμα:

Είμαι απόλυτα ικανοποιημένη από την επιλογή μου, μου αρέσει το επάγγελμά μου και ο χώρος εργασίας και τα παιδιά (Πολυτίμη)

... είναι ένα επάγγελμα που με γεμίζει ικανοποίηση (Ελευθέριος)

... έκανα σωστή επιλογή (Γαληνός)

... το ίδιο θα διάλεγα χωρίς δεύτερη σκέψη (Ελπίδα)

... δεν νομίζω ότι μπορούσα να έχω καλύτερη επιλογή ή καλύτερο επάγγελμα (Σοφία)

... δικαιώθηκε αυτή μου η επιλογή και αυτό καθρεφτίζεται περισσότερο μέσα από τις αντιδράσεις των μαθητών και μαθητριών μου που είναι πια με οικογένειες, συνεχίζουμε να έχουμε επαφή (...) έχουν να θυμούνται με πολύ αγάπη τα χρόνια αυτά που ήμουν δάσκαλός τους (Επιφάνιος)

... αισθάνομαι ικανοποίηση για τον εαυτό μου, ότι έχω επιλέξει ένα επάγγελμα που προσφέρω στο κοινωνικό σύνολο, είναι ένα λειτούργημα (Μελέτιος)

... είναι μεγάλο πλεονέκτημα να έχεις ως επάγγελμα κάτι που το αγαπάς (Ειρηναίος).

Φαίνεται πως οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί διαμόρφωσαν από την αρχή ρεαλιστικές προσδοκίες, τις οποίες και διατήρησαν (Mansfield et al., 2014), σε αντίθεση με κάποιους εκπαιδευτικούς που εγκαταλείπουν το επάγγελμα, εξαιτίας των δυσκολιών και επειδή οι αρχικές τους προσδοκίες διαψεύδονται (Liakoroulou, 2013).

Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία, διαπιστώνεται πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί, παρά την έλλειψη αναγνώρισης του έργου τους από την κοινωνία και του μειωμένου κύρους, αλλά και του αυξημένου εργασιακού άγχους, που μπορεί να επιφέρει προβλήματα υγείας, εμφανίζονται αρκετά ικανοποιημένοι με την επιλογή τους και δεν θα το άλλαζαν (Maegan et al., 2013· Tillman, 2015), κάτι που αντανακλά τον μεγάλο βαθμό δέσμευσης στο έργο τους.

Αναφορικά με τα μελλοντικά τους σχέδια και την επιθυμία τους να εξελιχθούν επαγγελματικά, οι συμμετέχοντες ανέφεραν τα ακόλουθα:

Με ενδιαφέρει η συνεχής επιμόρφωση (...) παρακολουθώ σεμινάρια και επιμορφώσεις (...) γιατί οι απαιτήσεις στην εκπαίδευση αλλάζουν... και δεν πρέπει να μένουμε έξω από αυτές τις αλλαγές (Πολυτίμη)

... ιδιαίτερα στο επάγγελμά μας χρειάζεται, ανεξαρτήτου ηλικίας, οι εκπαιδευτικοί να μαθαίνουν διά βίου (Ελευθέριος)

... θεωρώ ότι χρειάζεται, πρέπει, να εξελιχθώ, εγώ, σαν εκπαιδευτικός, γιατί κάθε παιδί είναι διαφορετικό, αντιμετωπίζουμε διαφορετικές καταστάσεις, τα πράγματα αλλάζουν (Σεβαστή)

Υπάρχει η ανάγκη μέσα μου, έχω κάνει ένα πτυχίο κατάρτισης στην ειδική αγωγή, θα ήθελα να κάνω κάτι περισσότερο (Ειρηναίος).

Είναι σαφές ότι η περαιτέρω μόρφωση και η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών αποτελεί αναγκαιότητα, προκειμένου να ανταπεξέρχονται αποτελεσματικά στους πολλαπλούς ρόλους που τους ανατίθενται. Ταυτόχρονα, ωστόσο, η αναγκαιότητα αυτή πηγάζει και από μια εσωτερική τάση να εξελίσσονται, για να μπορούν να προσφέρουν όσο το δυνατό περισσότερα στα παιδιά και την κοινωνία. Ωστόσο, είναι εξίσου ξεκάθαρο πως η δυνατότητα αυτή δεν θα υπήρχε, εάν απουσίαζε η στήριξη από την οικογένειά τους.

4.4 Επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους

4.4.1 Μεταβίβαση αξιών

Όπως οι γονείς τους, οι συμμετέχοντες μεταβιβάζουν τις αξίες με τις οποίες ανατράφηκαν στα δικά τους παιδιά, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Πετικοπούλου, 2018), σύμφωνα με την οποία οι αξίες μεταβιβάζονται, συνειδητά ή ασυνείδητα (Δημάκη κ.ά., 2004· Μωυσιάδου, 2012· Παπάνης και συν., 2011· Taveira et al., 2016).

... το πρώτο κύτταρο του καθένα μας στην διαδικασία εξέλιξης είναι η οικογένεια. Αν στην οικογένεια πάρεις τα εφόδια (...) θα είσαι και πλήρης και εντυχιμένος (Ειρηναίος)

... νομίζω ότι αυτό το οποίο βίωσα ως παιδί αυτό μεταδίδω κιόλας (Πολυτίμη)

... έχουν περάσει όλες αυτές οι αξίες και οι αρχές, φαίνονται στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει η κόρη μου κάποια πράγματα (...) σε κάποιες αποφάσεις που παίρνει στη ζωή της (Αρετή)

Δύσκολο μεν αλλά πιστεύω ότι τα κατάφερα γιατί ήταν και το κύριο μέλημά μου να μεγαλώσω το παιδί μου αντίστοιχα με τις αξίες που μεγάλωσα και εγώ... προσαρμοζόμενες στην εποχή που ζει πλέον ο γιος μου (Ειρηναίος).

Κάποιοι συμμετέχοντες εστίασαν στη σημασία της παροχής προτύπων, προκειμένου οι αξίες να διαιώνονται, παρά στη νουθεσία:

... μερικές φορές το ρήμα εμφυσώ δεν είναι μόνο λόγια, είναι πράξη... τι κάνεις στη ζωή σου... ποιο είναι το παράδειγμά σου (Ειρηναίος)

... το καλύτερο που έχει να κάνει ο γονέας δεν είναι να μεταδίδει τα δικά του θέλω και τα δικά του πιστεύω στα παιδιά του... αλλά να μάθει στα παιδιά του... την ελευθερία (...) να εμπνεύσει τα παιδιά του... με το προσωπικό του παράδειγμα (...) έτσι συνεχίζονται οι δικές του αξίες, και το παιδί θα βρει από μόνο του τον δρόμο του (Ελευθέριος).

Ωστόσο, κάποιοι εκπαιδευτικοί παραδέχθηκαν ότι δεν διατήρησαν όλες τις αξίες της οικογένειας καταγωγής τους, όπως άλλωστε τους δίδαξαν με το παράδειγμα τους οι γονείς τους, οι οποίοι θεωρούσαν σημαντική τη μόρφωση των παιδιών τους, ανεξαρτήτως φύλου, σε αντίθεση με τους δικούς τους γονείς, που έθεταν τη μόρφωση των αγοριών ως προτεραιότητα. Φαίνεται πως, αν και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών παραμένουν σχετικά σταθερές, παρά την εκπαίδευση και τις γνώσεις που έλαβαν (Γιαννακοπούλου, 2008· Λιακοπούλου, 2013), οι αξίες με τις οποίες ανατράφηκαν μεταβάλλονται με τον χρόνο και τις συνθήκες, όπως αναφέρουν κάποιοι συμμετέχοντες:

... κάποιες ας πούμε ναι, κάποιες γιατί πολλές απ' αυτές τις αξίες που μεγάλωσα είδα στην πορεία ότι ήταν λάθος, οπότε τις άλλαξα (Γαληνός)

... κάποια τα έχουμε αφήσει στο πλάι, ίσως γιατί δεν μας άρεζαν και προσθέσαμε κάποια καινούρια (Ελπίδα)

Κάποιες (...) θεώρησα ότι έπρεπε να τις κρατήσω και κάποιες άλλες όχι, γιατί θεωρούσα ας πούμε ήταν πολύ συντηρητικές και δε συμφωνούσα μ' αυτές (...) ας πούμε ούτε να διαχωρίζουμε αγόρια κορίτσια(...) να έχει μια άποψη, μια κρίση, να εκφράζεται (Υπομονή).

Σύμφωνα με τον Brown (2002), οι ατομικές αξίες μπορεί να μεταβληθούν με δύο τρόπους. Ο αυτονόητος τρόπος είναι ο στοχασμός και η περισυλλογή, καθώς τα άτομα χρησιμοποιούν τις γνωστικές τους ικανότητες για να διατηρήσουν ή να μεταβάλλουν τις αξίες

τους, ενώ ο δεύτερος τρόπος προκύπτει λόγω συγκρούσεων που βιώνει το άτομο εξαιτίας ποικίλων συνθηκών, οπότε απαιτείται αλλαγή προτεραιοτήτων ή συμβιβασμός.

Αντίστοιχα, όπως επισήμανε μια συμμετέχουσα, τα παιδιά των συμμετεχόντων είναι πιθανό να απορρίψουν κάποιες θεμελιώδεις αξίες των γονέων τους, ειδικά στην περίοδο της εφηβείας:

... είναι τίμια τα παιδιά, είναι προσηλωμένα στο στόχο τους, είναι εργατικά, τώρα τα άλλα που σκέφτομαι εγώ, για την πατρίδα, για το ένα για το άλλο, αυτά όχι αντιδρούν, έχουν την αντίδραση της εφηβείας, για τη θρησκεία αυτοί δε νιώθουνε όπως νιώθω εγώ (Επιστήμη).

Ωστόσο, μια άλλη συμμετέχουσα εξέφρασε την πεποίθησή της σχετικά με τη μεταβίβαση των αξιών στις ακόλουθες γενιές:

Θέλω να πιστεύω ότι το κάνω, τώρα δεν ξέρω κατά πόσο, είναι (...) συγκροτημένα, έχουν κάποιες ηθικές αξίες και πιστεύω ότι θα μεταδώσουν αυτές και στις οικογένειές τους (Σοφία).

4.4.2 Αγάπη για το διδασκαλικό επάγγελμα

Το οικογενειακό περιβάλλον αναπτύσσει πρότυπα ζωής, πρότυπα συμπεριφορών και επαγγελματικά πρότυπα (Μουσιάδου, 2012· Παπάνης και συν., 2011· Τσιαπαρίκου, 2014), τα οποία επηρεάζουν τις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών. Τα χαρακτηριστικά των επαγγελματιών των γονέων και οι εργασιακές τους συνθήκες επιδρούν στη διαμόρφωση αξιών και συμπεριφορών τους, οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν την ανάπτυξη αξιών και φιλοδοξιών των παιδιών τους. Έτσι, όταν οι γονείς δείχνουν ικανοποίηση από την εργασία τους και δίνουν πρόθυμα πληροφορίες για το επάγγελμά τους στα παιδιά τους, εκείνα διαμορφώνουν μια θετική εικόνα για τα συγκεκριμένα επαγγέλματα (Τσιαπαρίκου, 2014· Watson & McMahon, 2005).

Οι απόψεις των γονέων σχετικά με την εργασία και ειδικότερα σχετικά με κάποια συγκεκριμένα επαγγέλματα, καθώς και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν τα παιδιά, μέσω της παρατήρησης και των συζητήσεων με τους γονείς τους, αποτελούν σημαντικές πηγές επαγγελματικής γνώσης, η οποία αξιοποιείται κατά τη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος (Palos & Drobot, 2010· Taveira et al., 2016). Οι επαγγελματικές επιλογές των γονέων επηρεάζει άμεσα τις επιλογές των παιδιών, ειδικότερα εάν οι μητέρες τους, όπως οι συμμετέχουσες, είναι εργαζόμενες, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Beauregard, 2007·

Παπάνης και συν., 2011). Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες εκφράζουν την ικανοποίησή τους από το επάγγελμά τους και δημιουργούν μια θετική εικόνα στα παιδιά τους, τα οποία, εκτός από τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τους γονείς, βιώνουν μέρος των εργασιακών συνθηκών του επαγγέλματος, αφού κάποια από τα παιδιά των συμμετεχόντων άλλαξαν την καθημερινότητά τους εξαιτίας των μετακινήσεων των γονέων τους.

Τα παιδιά, ανάλογα με τα πρότυπα που έχουν, επιλέγουν επαγγέλματα ίδια με αυτά του πατέρα ή της μητέρας (Μωυσιάδου, 2012). Μάλιστα, τα παιδιά οικογενειών που ανήκουν στη μεσαία τάξη, συνήθως, επιλέγουν ίδιο ή παρόμοιο επάγγελμα με αυτό των γονέων τους, καθώς αποτελούν το ισχυρότερο πρότυπο για αυτούς (Clutter, 2010). Ωστόσο, οι αντιλήψεις που διαμορφώνουν για το διδασκαλικό επάγγελμα επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες, με αποτέλεσμα οι στάσεις τους προς αυτό να ποικίλουν. Κάποια από τα παιδιά επιθυμούν να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, ενώ άλλα, παρόλο που εκτιμούν την αξία του εκπαιδευτικού έργου των γονέων τους, προσανατολίζονται προς άλλους κλάδους.

Κάποιοι συμμετέχοντες ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα, εφόσον οι ίδιοι νιώθουν ικανοποιημένοι από την επιλογή του επαγγέλματός τους (Τσιαπαρικού, 2014· Watson & McMahon, 2005), και δηλώνουν ικανοποιημένοι από την απόφαση των παιδιών τους να επιλέξουν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού:

... πολλές φορές έχω ακούσει τους γιους μου, τον μεγάλο και τον μεσαίο, να λένε θέλω να γίνω δάσκαλος (Πίστη)

... η μεγάλη (...) ήδη δουλεύει σε σχολείο. Η μικρή όχι (Ευγενία)

... ως ένα σημείο τον επηρέασα, γιατί η πρώτη του επιλογή ήταν φιλόλογος (Ειρηναίος)

... όλοι είναι θετικοί μέχρι στιγμής (...) οπότε ακολουθούν αυτή την κατεύθυνση, αλλά δεν τους είπα και «γίνετε δάσκαλοι» (Επιστήμη).

Η απόφαση αυτή των παιδιών των συμμετεχόντων πιθανά υποδηλώνει τις θετικές σχέσεις μεταξύ τους, καθώς έχει διαπιστωθεί πως όσο πιο ποιοτική είναι η σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών, τόσο πιο πιθανό είναι τα χαρακτηριστικά της εργασίας των γονέων να συμπίπτουν με εκείνα της εργασίας που επιθυμούν τα παιδιά (Tziner et al., 2011).

Κάποιοι άλλοι συμμετέχοντες, ωστόσο, δήλωσαν πως τα παιδιά τους δεν επέλεξαν το διδασκαλικό επάγγελμα:

Αν και καταλαβαίνουν την αγάπη που έχω στη δουλειά μου (...) κανένα από τα τρία παιδιά μου (...) δεν ήθελε να γίνει δάσκαλος (Πολυτίμη)

... καμιά τελικά δε θα το ακολουθήσει. (Ελευθέριος)

Νομίζω εκτιμούν το επάγγελμα του δασκάλου, αν και η κόρη μου δεν το ακολούθησε, δεν ήθελε σε καμία περίπτωση να γίνει εκπαιδευτικός (Επιφάνιος).

Στη βιβλιογραφία, έχει διαπιστωθεί πως κάποιοι εκπαιδευτικοί, έχοντας βιώσει τις δυσκολίες και το άγχος του επαγγέλματος, δεν ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να ακολουθήσουν το ίδιο επάγγελμα (Tillman, 2015). Παρομοίως, στην παρούσα έρευνα, κάποιοι συμμετέχοντες δεν ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να γίνουν εκπαιδευτικοί:

... δεν θα ήθελα να γίνει εκπαιδευτικός ξεκάθαρα. Γιατί έχουν αλλάξει πάρα πολύ τα δεδομένα, το πώς αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι μαθητές το σχολείο και πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία το σχολείο, αλλά και μισθολογικά είμαστε εξαθλιωμένοι πλέον (Καλλίστη)

Για να μια ειλικρινής (...) δεν προσπάθησα (Υπομονή).

Ωστόσο, οι περισσότεροι συμμετέχοντες, έχοντας ανατραφεί σε ένα δημοκρατικό περιβάλλον, εκτιμούν την ελεύθερη βούληση των παιδιών και, παρά τις επιθυμίες και προσδοκίες τους, τα αφήνουν να επιλέξουν εκείνα το επάγγελμα που τους ικανοποιεί:

... τα παιδιά μου τα άφησα να διαλέξουν αυτά, θα ήθελα πάρα πολύ να γίνουν δάσκαλοι (...) Τα αφήνω να διαλέξουν ελεύθερα (Σοφία)

... θα ήθελα να ακολουθήσουν το δικό μου επάγγελμα (...) αρκεί να το αγαπήσουν και εκείνα. Θα είμαι θετική σε ό,τι κι αν επιλέξουν, αρκεί να το αγαπούν (Σεβαστή)

Στα δικά μου παιδιά προσπάθησα η επιλογή αυτό που θα ακολουθήσουν να είναι της δικής τους επιλογής και όχι τα τυχόν όνειρα ή προσδοκίες των γονέων. Η επιλογή τους, δηλαδή, ήταν σεβαστή (Επιφάνιος).

Είναι σαφές ότι οι διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος διαφοροποιούνται στη σύγχρονη εποχή, λόγω των μεταβολών στη δομή και τις διεργασίες της οικογένειας, αλλά και στις αντιλήψεις σχετικά με την εργασία και την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Σύμφωνα με τους Παπάνη και συν. (2011), έχει διαπιστωθεί αλλαγή στη στάση της κοινωνίας ως προς το επάγγελμα, καθώς συμπεριλαμβάνεται πλέον στα επαγγέλματα υψηλού κύρους, αντίθετα με τη στάση των προηγούμενων δεκαετιών. Σήμερα, οι οικογένειες των φοιτητών των παιδαγωγικών

τιμημάτων έχουν μέσο και υψηλό μορφωτικό επίπεδο (Παπάνης και συν., 2011), όπως οι συμμετέχοντες.

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί ο ρόλος του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών. Πιο συγκεκριμένα, επιδιώχθηκε η εις βάθος διερεύνηση του ρόλου της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος και της επίδρασής της στην επαγγελματική τους πορεία. Ταυτόχρονα, στόχος ήταν να εξεταστεί η επίδραση της σημερινής οικογένειας των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη, καθώς και ο ρόλος τους στη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος και επαγγελματικής ανάπτυξης των παιδιών τους, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν οι παράγοντες που επηρέασαν τις αποφάσεις τους συνεχίζουν να επιδρούν στις επιλογές των παιδιών τους.

Τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης επιβεβαίωσαν την άμεση και έμμεση επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού, όπως αναδεικνύεται στη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία (Clutter, 2010· Καραμπατζάκη, 2011· Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Lankard, 1995· Naylor, 1986· Palos & Drobot, 2010· Παπάνης και συν., 2011· Roach, 2010· Τσιαπαρίκου, 2014· Wyatt-Smith et al., 2017). Σε συμφωνία με το συμπέρασμα της Πάντου (2017), αν και οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος υπήρξε προσωπική τους επιλογή, φαίνεται πως οι συνθήκες στις οποίες ανατράφηκαν, οι αξίες και οι οικογενειακοί δεσμοί επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την επιλογή τους, κάτι που διαφαίνεται ξεκάθαρα ή υποδηλώνεται από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Όπως διαπιστώθηκε, το μοντέλο ανατροφής και διαπαιδαγώγησης, οι πεποιθήσεις και οι συμπεριφορές των γονέων που σχετίζονται με τη μόρφωση επηρεάζουν την προσωπικότητα των παιδιών και εφήβων, τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και τις συμπεριφορές που σχετίζονται με την εργασία (Καραμπατζάκη, 2011· Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Naylor, 1986· Palos & Drobot, 2010· Roach, 2010· Τσιαπαρίκου, 2014). Επιπλέον, επιβεβαιώθηκε ότι οι ρόλοι και οι δεσμοί μέσα στην οικογένεια, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων και οι αξίες, οι στάσεις και οι συμπεριφορές των μελών της οικογένειας επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματος (Clutter, 2010· Καραμπατζάκη, 2011· Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Palos & Drobot, 2010· Roach, 2010), δεδομένου ότι επιδρούν σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση της ταυτότητας, την αυτοεκτίμηση, την αυτονομία και την ακαδημαϊκή απόδοση των παιδιών (Roach, 2010).

Πιο αναλυτικά, βρέθηκε ότι το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο της οικογένειας και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η στάση της οικογένειας προς τη μόρφωση και το

διδασκαλικό επάγγελμα, οι αξίες και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις που κυριαρχούσαν στην οικογένεια, τα εξωτερικά ερεθίσματα και πρότυπα, οι σχέσεις στην οικογένεια και το μοντέλο ανατροφής, όπως και η στήριξη των προσωπικών επιλογών των εκπαιδευτικών από τους γονείς τους επηρέασαν τη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο της οικογένειας, το οποίο διαμορφώνεται από την κοινωνική θέση, το εισόδημα της οικογένειας και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων (Clutter, 2010· Καραμπατζάκη, 2011) επηρεάζει τη διαδικασία επιλογής του επαγγέλματος (Clutter, 2010· Καραμπατζάκη, 2011· Lankard, 1995· Μουσιάδου, 2012· Πετικοπούλου, 2018· Taveira et al., 2016· Τσιαπαρίκου, 2014). Μάλιστα, έχει διαπιστωθεί ότι οι εκπαιδευτικοί, συνήθως, προέρχονται από οικογένειες με μεσαίο ή χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (Balyer & Özcan, 2014· Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013· Παπάνης και συν., 2011), ενώ οι γονείς που χαρακτηρίζονται από χαμηλό μορφωτικό επίπεδο συχνά ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να επιλέξουν το διδασκαλικό επάγγελμα (Πάντου, 2017). Από την άλλη πλευρά, και οι γονείς με υψηλό μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, οι οποίοι θεωρούν τη μόρφωση απαραίτητο προσόν για τα παιδιά τους, στηρίζουν τα παιδιά τους στην απόφασή τους να γίνουν εκπαιδευτικοί (Πάντου, 2017· Παπάνης και συν., 2011).

Όπως διαπιστώθηκε από τα αποτελέσματα της έρευνας, το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο των οικογενειών των παιδιών που επέλεξαν να ακολουθήσουν το διδασκαλικό επάγγελμα ήταν μεσαίο ή χαμηλό, σε συμφωνία με παλαιότερες έρευνες (Balyer & Özcan, 2014· Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013· Παπάνης και συν., 2011). Κάποιοι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί προέρχονται από οικογένειες που διέμεναν σε αγροτικές περιοχές και ανήκαν σε χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, σε συμφωνία με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Καραμπατζάκη, 2011· Watt & Richardson, 2008). Για τα παιδιά αυτά, που ανατρέφονται σε αγροτικές περιοχές, έχει διαπιστωθεί ότι επιλέγουν, συνήθως, παιδαγωγικές σχολές (Καραμπατζάκη, 2011).

Ωστόσο, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί μεγάλωσαν σε αστικό περιβάλλον. Σύμφωνα με προηγούμενη έρευνα (Καραμπατζάκη, 2011), τα παιδιά που ανατρέφονται σε αστικά κέντρα έχουν μεγαλύτερες φιλοδοξίες και καλύτερη σχολική ακαδημαϊκή απόδοση από τα παιδιά που μεγαλώνουν σε αγροτικές περιοχές, γεγονός που αποτυπώνεται στην επιλογή επαγγελμάτων με υψηλό κύρος, ένα από τα οποία φαίνεται πως είναι και αυτό του εκπαιδευτικού (Κωστόπουλος, 2012). Γενικότερα, έχει διαπιστωθεί πως η δυνατότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την οικονομική

κατάσταση της οικογένειας (Taveira et al., 2016). Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα επιλέγουν, συνήθως, επαγγέλματα διαφορετικά από αυτά των γονέων τους, καθώς δεν αποτελούν επαγγελματικά πρότυπα για αυτά και δεν ταυτίζονται με τους γονείς τους (Clutter, 2010).

Επιπλέον, διαπιστώθηκε πως η στάση των γονέων προς τη μόρφωση και το επάγγελμα του εκπαιδευτικού βρέθηκε πως επηρέασε τις αποφάσεις των συμμετεχόντων. Λαμβάνοντας υπόψη τη σχετική βιβλιογραφία (Μουσιάδου, 2012· Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013· Πετικοπούλου, 2018), σύμφωνα με την οποία η στάση των γονέων με χαμηλό μορφωτικό προς τη μόρφωση είναι θετική, οι περισσότεροι γονείς των συμμετεχόντων, όντας απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, έθεταν τη μόρφωση των παιδιών τους ως οικογενειακή προτεραιότητα. Επίσης, σε συμφωνία με προηγούμενες έρευνες, οι οποίες αναδεικνύουν την υποστήριξη και ενθάρρυνση των παιδιών να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από τους γονείς τους, που ανήκαν στα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και θεωρούσαν τη μόρφωση μέσο για την κοινωνική τους αναβάθμιση (Κανταρτζή, 2006· Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013· Πετικοπούλου, 2018), οι γονείς των συμμετεχόντων είχαν παρόμοιες συμπεριφορές, παρόλο που το κοινωνικοοικονομικό τους επίπεδο ήταν μέτριο.

Σε συμφωνία με το συμπέρασμα που προκύπτει από τις προϋπάρχουσες μελέτες (Αλβανού και συν., 2011· Manuel & Hughes, 2006· Παπάνης και συν., 2011· Schutz, Crowder & White, 2001· Thomson et al., 2012· Τσιαπαρίκου, 2014· Wyatt-Smith et al., 2017), οι γονείς των συμμετεχόντων ενθάρρυναν τα παιδιά τους να επιλέξουν το διδασκαλικό επάγγελμα. Έχει διαπιστωθεί πως, ειδικά παλαιότερα, το χαμηλό μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας υποδηλώνει την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού από τα παιδιά σε μικρή ηλικία (Παπάνης και συν., 2011). Οι οικογένειες με υψηλό μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο συνήθως δεν προέτρεπαν τα παιδιά τους να επιλέξουν το επάγγελμα, λόγω του χαμηλού κύρους που το συνόδευε. Ειδικότερα, οι γονείς που ήταν γιατροί, δικηγόροι ή μηχανικοί θεωρούσαν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού περισσότερο υποβαθμισμένο, σε σύγκριση με το δικό τους και, επομένως, θεωρούσαν πως και η κοινωνική τους θέση υποβιβάζοταν (Παπάνης και συν., 2011). Ωστόσο, αργότερα, το επάγγελμα έγινε δελεαστικό, χάρη στην άμεση επαγγελματική αποκατάσταση, οπότε η στάση των γονέων έγινε πιο θετική (Οικονομίδης & Ελευθεράκης, 2013).

Την απόφαση των συμμετεχόντων φαίνεται, ακόμη, να επηρέασαν οι αξίες και αρχές της οικογένειας. Οι αξίες με τις οποίες ανατράφηκαν οι συμμετέχοντες φαίνεται πως

μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά, καθώς διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη ζωή των ίδιων και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Εξάλλου, αξίες, όπως ο αλτρουισμός, η τιμιότητα, η υπευθυνότητα και η αλληλεγγύη αποτελούν μέρος της ελληνικής κουλτούρας (Πετικοπούλου, 2018). Επιπλέον, το πολιτισμικό κεφάλαιο της κάθε οικογένειας επηρέασε τη διαμόρφωση του χαρακτήρα, του αξιακού συστήματος και της συμπεριφοράς των παιδιών, και, επομένως, και τις αποφάσεις τους που σχετίζονται με την επαγγελματική ανάπτυξη σε συμφωνία με την έρευνα της Πετικοπούλου (2018). Όπως διαπιστώνεται, οι αξίες της οικογένειας διαμορφώνουν τον χαρακτήρα των παιδιών και τις αξίες που θα κατευθύνουν τη μελλοντική τους ζωή, ενώ αναπτύσσουν πρότυπα ζωής και επαγγελματικά πρότυπα, τα οποία επιδρούν στις επιλογές τους σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής (Brown, 2002· Chorp, 2005· Clutter, 2010· Καραμπατζάκη, 2011· Πετικοπούλου, 2018· Τσιαπαρίκου, 2014).

Αναφορικά με τις στερεοτυπικές αντιλήψεις της οικογένειας σχετικά με το φύλο, φαίνεται πως μια μικρή μειοψηφία συμμετεχουσών υποστήριξε ότι το φύλο τους καθόρισε την επιλογή του επαγγέλματος. Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Clutter, 2010· Depolo & Brunì, 2015· Κανταρτζή, 2006· Κατίδου, 2019· Πάντου, 2017· Παπάνης και συν., 2011), το επάγγελμα θεωρούνταν κατάλληλο για τις γυναίκες, προκειμένου να μπορούν να ισορροπήσουν την επαγγελματική και οικογενειακή τους ζωή, καθώς οι εργασιακές συνθήκες επέτρεπαν περισσότερο χρόνο για τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Ωστόσο, το σύνολο των συμμετεχόντων αποκάλυψε ότι οι γονείς τους ανατράφηκαν σε περιβάλλοντα στα οποία κυριαρχούσαν οι έμφυλες στερεοτυπικές αντιλήψεις, τις οποίες, όμως, δεν μετέφεραν στις δικές τους οικογένειες. Οι συμμετέχοντες εξήγησαν ότι οι παππούδες τους θεωρούσαν ως προτεραιότητα τη μόρφωση των αγοριών, παρά των κοριτσιών, κάτι που αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως χαρακτηριστικό παλαιότερων γενεών (Lankard, 1995).

Σε συμφωνία με την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Chang-Kredl & Kingsley, 2014· Kniveton, 2004· Πετικοπούλου, 2018· Strekalova-Hughes et al., 2015· Τσιαπαρίκου, 2014), κατά την οποία οι έφηβοι επηρεάζονται από τους γονείς τους και το σχολείο σε πολύ μεγάλο βαθμό, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως τα ερεθίσματα που έλαβαν από το οικογενειακό και σχολικό τους περιβάλλον ήταν καθοριστικά. Οι πρώιμες εμπειρίες των παιδιών επιδρούν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας, των αξιών, των αντιλήψεων και των φιλοδοξιών τους, επηρεάζοντας τις πεποιθήσεις τους σχετικά με τον ρόλο και το έργο τους ως εκπαιδευτικοί και τις στάσεις τους προς τη διδασκαλία (Chang-Kredl & Kingsley, 2014· Chong et al., 2011· Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017· Strekalova-Hughes et al., 2015· Τσιαπαρίκου, 2014). Παρομοίως, και στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον μπορούν να

εντοπιστούν πρότυπα προς μίμηση (Καραμπατζάκη, 2011· Τσιαπαρίκου, 2014), όπως διαπιστώθηκε και στην παρούσα έρευνα. Σε περιπτώσεις που οι γονείς ή άλλοι συγγενείς που θεωρούνται πρότυπα υπήρξαν εκπαιδευτικοί, τα παιδιά είναι πιθανό να επιλέξουν το ίδιο επάγγελμα (Han & Yin, 2016· Lankard, 1995· Manuel και Hughes, 2006· Πάντου, 2017· Phillips & Hatch, 1999· Schutz, Crowder & White, 2001· Tillman, 2015· Thomson et al., 2012· Tomšik, 2016). Μάλιστα, οι πρότερες θετικές εμπειρίες σχετικά με τη διδασκαλία και τη μάθηση, όπως και η επίδραση της οικογένειας και του σχολείου έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία ως κίνητρα για την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού (Liakorouli, 2013· Παπάνης και συν., 2011· Richardson & Watt, 2005, 2006· Watt & Richardson, 2008).

Μια ακόμη παράμετρος που επηρέασε την επιλογή επαγγέλματος ήταν οι σχέσεις στην οικογένεια και το μοντέλο ανατροφής, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Καραμπατζάκη, 2011· Μουσιάδου, 2012· Palos & Drobot, 2010). Οι συμμετέχοντες ανατράφηκαν σε ένα περιβάλλον που χαρακτηριζόταν από αποδοχή, αγάπη και στήριξη, υποδηλώνοντας το δημοκρατικό μοντέλο ανατροφής (Τσιαπαρίκου, 2014· Palos & Drobot, 2010), το οποίο προωθεί την αυτονομία και την ανάληψη πρωτοβουλιών. Οι γονείς των συμμετεχόντων δημιουργούσαν ευνοϊκές συνθήκες για τη μελέτη και μόρφωση των παιδιών τους (Clutter, 2010· Palos & Drobot, 2010), με αποτέλεσμα αυτά να εξελιχθούν σε εξωστρεφείς, κοινωνικούς και υπευθύνους ενήλικες, που χαρακτηρίζονται από αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση, συναισθηματική σταθερότητα, αλλά και τάση για πειραματισμούς, όπως εξάλλου έχει αναδειχθεί στη βιβλιογραφία (Clutter, 2010· Palos & Drobot, 2010· Τσιαπαρίκου, 2014). Το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες εμφανίστηκαν ικανοποιημένοι από την επιλογή του επαγγέλματος υποδηλώνει τις ποιοτικές σχέσεις μέσα στις οικογένειές τους και την απουσία σοβαρών προβλημάτων (Tziner et al., 2011), δεδομένου ότι οι δυσλειτουργικές σχέσεις στην οικογένεια αντανακλώνται στις λανθασμένες επιλογές των παιδιών (Clutter, 2010).

Σε ένα τέτοιο κλίμα, η στήριξη των προσωπικών επιλογών των συμμετεχόντων από τους γονείς τους αποτέλεσε έναν ακόμη παράγοντα που επηρέασε την απόφασή τους να επιλέξουν το επάγγελμα. Οι συμμετέχοντες, χωρίς να έχουν απόλυτα συνειδητοποιήσει τον μεγάλο βαθμό της επίδρασης της οικογένειας τους, θεωρούν ότι έλαβαν τη συγκεκριμένη απόφαση, χωρίς καμία παρέμβαση ή καθοδήγηση από τους γονείς τους. Το εύρημα αυτό συνάδει με εκείνο της Παπαοικονόμου (2015), η οποία διαπίστωσε ότι μόνο κάποιοι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ότι επηρεάστηκαν από τους γονείς τους, εφόσον το ενδιαφέρον τους για το επάγγελμα αποτέλεσε το ισχυρότερο κίνητρο. Παρομοίως, η υπάρχουσα βιβλιογραφία

αναδεικνύει πως η επιλογή των δασκάλων είναι συνειδητή, παρά λύση ανάγκης, καθώς η αγάπη για τα παιδιά, η ανάγκη για κοινωνική συνεισφορά και ο αλτρουισμός υποδαυλίζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων τους (Balyer & Özcan, 2014· Furlong, 2013· Κατίδου, 2019· Κωστόπουλος, 2012· Liakoroulou, 2013· Παπαγεωργίου, 2009· Παπάνης και συν., 2011· Richardson & Watt, 2005, 2006· Watt & Richardson, 2008). Ταυτόχρονα, αρκετοί συμμετέχοντες ανέφεραν το όνειρό τους να επιλέξουν το επάγγελμα, επιβεβαιώνοντας ότι η διαδικασία επαγγελματικής ανάπτυξης αρχίζει κατά την παιδική ηλικία (Μωυσιάδου, 2012· Naylor, 1986· Palos & Drobot, 2010· Παπάνης και συν., 2011).

Αναφορικά με τον ρόλο της οικογένειας καταγωγής των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους πορεία, αναδύθηκαν δύο παράγοντες, η επίδραση της οικογένειας στη διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών και η οικονομική στήριξη των σπουδών τους.

Η επαγγελματική ταυτότητα των συμμετεχόντων φαίνεται πως διαμορφώθηκε με βάση τις αξίες και τις αρχές που καθόρισαν τις αντιλήψεις τους και τη συμπεριφορά τους, το πλαίσιο στο οποίο ανατράφηκαν, τον ρόλο τους στην οικογένεια και τη στάση των γονέων τους προς τη μόρφωση και την εργασία, επιβεβαιώνοντας τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών (Furlong, 2013· Liakoroulou, 2013· Πάντου, 2017). Μάλιστα, έχει διαπιστωθεί πως, ειδικότερα για τους εκπαιδευτικούς, η επαγγελματική τους ταυτότητα διαμορφώνεται από νωρίς και δεν μεταβάλλεται σημαντικά, ακόμη και μετά το πέρας των σπουδών τους (Γιαννακοπούλου, 2008· Liakoroulou, 2013). Ουσιαστικά, ο βαθμός δέσμευσης των εκπαιδευτικών και ο τρόπος που ασκούν το εκπαιδευτικό έργο επηρεάζεται από τις αντιλήψεις τους για τη διδασκαλία και τους παράγοντες που επιδρούν στη διαδικασία της επαγγελματικής τους ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος (Liakoroulou, 2013).

Την επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών επηρέασε και η δυνατότητα οικονομικής στήριξης των σπουδών τους. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έλαβαν επαρκή οικονομική στήριξη και κατάλληλες ευκαιρίες μόρφωσης, επιβεβαιώνοντας τα συμπεράσματα προηγούμενων μελετών, σύμφωνα με τις οποίες οι μορφωτικές ευκαιρίες και οι διαθέσιμοι οικονομικοί πόροι επιδρούν στην ακαδημαϊκή τους πορεία, την επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία (Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Naylor, 1986· Palos & Drobot, 2010· Πετικοπούλου, 2018· Τσιαπαρίκου, 2014). Οι οικογένειες των συμμετεχόντων, παρά τη μέτρια ή δύσκολη οικονομική κατάσταση, έθεταν τη μόρφωση και τις σπουδές ως προτεραιότητα, σε αντίθεση με τη βιβλιογραφία (Μωυσιάδου, 2012· Taveira et al., 2016), στην οποία επισημαίνεται η ανάγκη επιλογής ενός

επαγγέλματος με άμεση επαγγελματική αποκατάσταση, που θα μπορούσε να ενισχύσει το εισόδημα της οικογένειας. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως οι γονείς των συμμετεχόντων δεν προσπάθησαν να κατευθύνουν τα παιδιά τους προκειμένου να επιλέξουν επαγγέλματα παρόμοια με τα δικά τους ή να καταφύγουν σε οποιαδήποτε εργασία θα βελτίωνε την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, αλλά καλλιέργησαν φιλοδοξίες στα παιδιά τους (Μωυσιάδου, 2012).

Σχετικά με τον ρόλο της σύγχρονης οικογένειας των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική τους πορεία και εξέλιξη, βρέθηκε πως τα οικονομικά εμπόδια και οι οικογενειακές υποχρεώσεις, όπως και το εργασιακό άγχος επηρεάζουν τις αποφάσεις των εκπαιδευτικών. Ωστόσο, το νόημα και η αξία που αποδίδουν οι ίδιοι στο επάγγελμά τους, η στήριξη από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον και η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου, η ικανοποίηση από την απόφασή τους να επιλέξουν το συγκεκριμένο επάγγελμα και η εσωτερική ανάγκη τους για επαγγελματική εξέλιξη επιδρούν θετικά στην ευημερία και την επαγγελματική ζωή των εκπαιδευτικών.

Για την πλειοψηφία των συμμετεχόντων, οι οικογενειακές υποχρεώσεις και τα οικονομικά εμπόδια που τις συνοδεύουν αποτέλεσαν τροχοπέδη στην επαγγελματική τους εξέλιξη, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και, ιδιαίτερα, στην αρχή της σταδιοδρομίας τους, όταν τα παιδιά τους ήταν μικρότερα, αν και κάποιοι ανέφεραν την οικονομική κατάσταση ως αποτρεπτικό παράγοντα για την αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων τους, ανεξάρτητα από τις συνθήκες, εξαιτίας του μεγάλου κόστους των περαιτέρω σπουδών. Ωστόσο, παρά τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις, οι συμμετέχοντες ανταπεξέρχονταν και εξακολουθούν να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του επαγγέλματός τους, αντλώντας ικανοποίηση και από την οικογενειακή τους ζωή και από την επαγγελματική τους πορεία. Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία (Maeran et al., 2013· Παπαγεωργίου, 2009· Watt & Richardson, 2008), διαπιστώνεται πως για τα άτομα που επιλέγουν το συγκεκριμένο επάγγελμα, η ικανοποίηση των αναγκών της οικογένειας αποτελεί προτεραιότητα, κάτι που επιτρέπουν οι συνθήκες εργασίας τους. Επομένως, είναι εμφανές ότι η σημερινή οικογένεια επιδρά στη διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων και επηρεάζει την επαγγελματική πορεία ανδρών και γυναικών σε όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής (Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Mansfield et al., 2014).

Το εργασιακό άγχος των συμμετεχόντων, που προκύπτει από ποικίλους λόγους, όπως τις παρεμβάσεις των γονέων, τις συμπεριφορές των παιδιών, την έλλειψη στήριξης και κοινωνικής αναγνώρισης και τις προσωπικές ανησυχίες, επιτείνει τη σύγκρουση που πιθανά

υπάρχει μεταξύ της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, έχοντας επιπτώσεις και στους δύο τομείς, δεδομένου ότι αλληλεπιδρούν και αποτελούν δυναμικά, παρά στατικά, συστήματα (Καραμπατζάκη, 2011· Kirkpatrick Johnson & Mortimer, 2002· Maeran et al., 2013). Σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία, οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι καλούνται να ανταποκριθούν σε πολλαπλούς ρόλους και να αντιμετωπίσουν καθημερινά ποικίλα προβλήματα (Irfan & Azmi, 2015· Κατίδου, 2019· Κωστόπουλος, 2012· Φυτιλή, 2008). Αντίθετα, οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εκπαιδευτικοί δήλωσαν χαμηλότερα επίπεδα άγχους, πιθανά επειδή, χάρη στην εμπειρία τους, κατορθώνουν να εφαρμόζουν καλύτερες στρατηγικές διαχείρισης των κρίσεων και των προβλημάτων και να διατηρούν την ισορροπία μεταξύ της εργασίας και της οικογένειάς τους (Maeran et al., 2013).

Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι το νόημα που οι συμμετέχοντες αποδίδουν στο επάγγελμά τους μετριάζει το άγχος που βιώνουν στην εργασία τους και που θα μπορούσαν να μεταφέρουν στην οικογένειά τους. Το σύνολο των εκπαιδευτικών εντόπισε την αξία του επαγγέλματός τους σε ποικίλες πηγές, με κυριότερες την επαφή τους με τα παιδιά και τον ρόλο που διαδραματίζουν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των μαθητών και τη διαπαιδαγώγηση και μόρφωσή τους. Οι συμμετέχοντες, πέρα από τα επιθυμητά μαθησιακά αποτελέσματα, αποδίδουν ένα ξεχωριστό νόημα στο έργο τους, επιδιώκοντας να επιδρούν θετικά στις ζωές των μαθητών τους και να αποτελούν πρότυπα για αυτούς, όπως, εξάλλου, έχει αναδειχθεί και σε προηγούμενη έρευνα (Furlong, 2013).

Ταυτόχρονα, η στήριξη που λαμβάνουν οι συμμετέχοντες από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον και η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού τους βίου, αποδείχθηκε πως αποτελούν παράγοντες που ευνοούν την επαγγελματική τους εξέλιξη. Στις οικογένειες των συμμετεχόντων, οι οποίες αποτελούνται από ζευγάρια που εργάζονται, όπως οι περισσότερες σύγχρονες ελληνικές οικογένειες (Αλιπράντη-Μαράτου και συν., 2016), η στήριξη από τους συντρόφους ενισχύει την ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών, επιτρέποντάς τους να παραμένουν προσηλωμένοι στο έργο τους, παρά τις πιθανές δυσκολίες (Mansfield et al., 2014). Επιπλέον, φαίνεται πως ο χρόνος που δύνανται να αφιερώσουν στην οικογένεια και η εργασιακή ασφάλεια και η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικού και οικογενειακού βίου αποτελεί σημαντικό παρακινητικό παράγοντα για περαιτέρω σπουδές, εκτός από κίνητρο για την επιλογή του επαγγέλματος (Παπάνης και συν., 2011· Richardson & Watt, 2005, 2006· Thomson et al., 2012· Watt & Richardson, 2008). Γενικότερα, το εργασιακό ωράριο των εκπαιδευτικών θεωρείται πως επιτρέπει τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

(Beauregard, 2007) και διασφαλίζει την ποιότητα της οικογενειακής ζωής (Watt & Richardson, 2008).

Επιπρόσθετα, η ικανοποίηση των συμμετεχόντων από την απόφασή τους να επιλέξουν το συγκεκριμένο επάγγελμα και η εσωτερική ανάγκη τους για επαγγελματική εξέλιξη επιδρούν θετικά στην επαγγελματική πορεία τους. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης από την επιλογή του επαγγέλματός τους και την εργασία τους, σε συμφωνία με την έρευνα της Φυτιλή (2008). Η ικανοποίηση των εκπαιδευτικών, παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, υποδηλώνει τον υψηλό βαθμό δέσμευσης στο έργο τους (Maeran et al., 2013· Tillman, 2015), όπως και η εσωτερική ανάγκη που εξέφρασαν οι εκπαιδευτικοί για περαιτέρω μόρφωση και επαγγελματική εξέλιξη, που, ωστόσο, δεν θα μπορούσε να ικανοποιηθεί χωρίς τη στήριξη της οικογένειάς τους.

Τέλος, σε σχέση με τον ρόλο των εκπαιδευτικών στην επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους, επιβεβαιώθηκε η επίδραση της οικογένειας στη διαδικασία επιλογής επαγγέλματος και την επαγγελματική πορεία των παιδιών τους, μέσα από τη μεταβίβαση αξιών και την εμφύσηση της αγάπης τους για το επάγγελμα.

Ακολουθώντας το παράδειγμα των γονέων τους, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους με βάση τις αξίες με τις οποίες ανατράφηκαν οι ίδιοι, σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία, η οποία αναδεικνύει τη συνειδητή ή ασυνείδητη μεταβίβαση αξιών από γενιά σε γενιά (Beauregard, 2007· Δημάκη κ.ά., 2004· Μωυσιάδου, 2012· Παπάνης και συν., 2011· Πετικοπούλου, 2018· Taveira et al., 2016) και τη σχετική σταθερότητα των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών (Γιαννακοπούλου, 2008· Liakopoulou, 2013).

Ακόμη, οι συμμετέχοντες επηρεάζουν την επαγγελματική ανάπτυξη των παιδιών τους, εμφυσώντας και εκδηλώνοντας την αγάπη τους για το επάγγελμα, χωρίς, ωστόσο, να παρεμβαίνουν στις προτιμήσεις τους. Κάποια από τα παιδιά το έχουν ήδη επιλέξει, άλλα το έχουν συμπεριλάβει στα μελλοντικά τους σχέδια και κάποια άλλα προτιμούν διαφορετικά επαγγέλματα. Τα παιδιά που έχουν θετική άποψη για το επάγγελμα πιθανά τη διαμόρφωσαν επειδή οι γονείς τους δείχνουν ικανοποιημένοι από την επιλογή τους και παρέχουν σχετικές πληροφορίες με προθυμία ή επειδή, μέσω της παρατήρησης και των συζητήσεων με τους γονείς τους, έχουν καταλήξει σε θετικά συμπεράσματα (Palos & Drobot, 2010· Taveira et al., 2016· Τσιαπαρίκου, 2014· Watson & McMahon, 2005). Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι ποιοτικές σχέσεις μεταξύ παιδιών και γονέων αντανακλώνονται στην επιλογή επαγγέλματος

των παιδιών, τα οποία, έχοντας ως πρότυπο τους γονείς τους, ακολουθούν την ίδια σταδιοδρομία (Clutter, 2010· Μουσιάδου, 2012· Tziner et al., 2011).

Συμπερασματικά, οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες αποτελούν μέρος μιας γενιάς που διαφοροποιείται από αυτή των γονέων τους, αλλά και από εκείνη των παιδιών τους, διατηρώντας κάποια στοιχεία από την οικογένεια καταγωγής τους και αναπτύσσοντας νέες συμπεριφορές, οι οποίες, με τη σειρά τους, επιδρούν στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους. Γενικότερα, διαπιστώθηκε ότι η συγκεκριμένη γενιά εκπαιδευτικών αποτελεί ένα συνδετικό κρίκο μεταξύ της προηγούμενης και της επόμενης γενιάς εκπαιδευτικών. Σήμερα, οι μεταβολές στα δομικά στοιχεία και τις διεργασίες της σύγχρονης οικογένειας, στις στάσεις των ατόμων προς τη μόρφωση και την εργασία, καθώς και στον εργασιακό χώρο και τις συνθήκες του συγκεκριμένου επαγγέλματος, έχουν διαφοροποιήσει τις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος. Ωστόσο, η επίδραση του οικογενειακού υπόβαθρου στις διαδικασίες αυτές αναδείχθηκε πως είναι ισχυρή σε όλες τις περιπτώσεις. Η διερεύνηση του ρόλου της οικογένειας καταγωγής και της σύγχρονης οικογένειας σε αυτές τις διαδικασίες, όπως και του ρόλου των εκπαιδευτικών στις διαδικασίες που αφορούν τα παιδιά τους ανέδειξε τη σημασία και το νόημα που οι ίδιοι αποδίδουν στο επάγγελμα τους, την επαγγελματική τους ταυτότητα και το εκπαιδευτικό τους έργο.

5.1 Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει μερικούς περιορισμούς. Αρχικά, θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα αποτελέσματά της δεν μπορούν να γενικευθούν, καθώς αφορούν μόνο το συγκεκριμένο δείγμα. Ωστόσο, η γενίκευση των αποτελεσμάτων δεν υπήρξε μεταξύ των στόχων της έρευνας, δεδομένου του ποιοτικού της χαρακτήρα και επειδή σκοπός της ήταν η ανάδειξη των προσωπικών ιστοριών των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν, παρά η εξαγωγή συμπερασμάτων που ισχύουν για το συνολικό πληθυσμό των εκπαιδευτικών.

Επιπλέον, η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μια συγκεκριμένη περίοδο ρευστότητας και μεταβολών, λόγω της οικονομικής κρίσης που προηγήθηκε, των εκπαιδευτικών αλλαγών και της πανδημίας του κορονοϊού. Επομένως, προτείνεται η έρευνα να επαναληφθεί σε μελλοντικό χρόνο, όταν η κατάσταση θα είναι πιο ομαλή, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών. Ακόμη,

θα είχε ενδιαφέρον να αναδειχθούν οι αντιλήψεις και εμπειρίες των εκπαιδευτικών που βίωσαν όλη αυτή την κατάσταση ως παιδιά ή έφηβοι.

Επιπλέον, η παρούσα έρευνα θα μπορούσε να επαναληφθεί με διαφορετικούς συμμετέχοντες, όπως νεότερους εκπαιδευτικούς ή εκπαιδευτικούς που ανατράφηκαν, ζουν και υπηρετούν σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας. Είναι πιθανό οι αντιλήψεις και εμπειρίες των νέων εκπαιδευτικών να διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό από αυτές των συμμετεχόντων στη συγκεκριμένη έρευνα, ενώ οι εκπαιδευτικοί που ανατράφηκαν σε απομακρυσμένες περιοχές ή σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα μπορεί να αναδείξουν διαφορετικές πτυχές του θέματος. Επιπρόσθετα, η έρευνα θα μπορούσε να επεκταθεί σε εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή εκπαιδευτικούς διαφορετικών ειδικοτήτων, προκειμένου να παρουσιαστούν περισσότερες και διαφορετικές προσωπικές ιστορίες.

Μια διαχρονική μελέτη, στην οποία θα συμμετείχαν νεοδιοριζόμενοι εκπαιδευτικοί, θα αναδείκνυε πιθανές αλλαγές στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, όπως και στις εργασιακές ή οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, καθώς και τη διαδικασία από την οποία προκύπτουν οι μεταβολές αυτές. Ακόμη, μια συγκριτική μελέτη, που θα εντόπιζε ομοιότητες και διαφορές στις αντιλήψεις και εμπειρίες των εκπαιδευτικών των δύο βαθμίδων, θα ήταν, επίσης, διαφωτιστική. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε να διερευνηθεί η επίδραση του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών στη γενικότερη φιλοσοφία τους ως εκπαιδευτικών και στις διδακτικές πρακτικές τους.

5.2 Αναστοχασμός

Η επιλογή του θέματος ήταν αποτέλεσμα ποικίλων ανησυχιών και ερωτημάτων σχετικά με το οικογενειακό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών. Έχοντας μεγάλη διδακτική εμπειρία και υπηρετώντας τον κλάδο πλέον ως διευθύντρια, έχω έρθει σε επαφή με διαφορετικές προσωπικότητες και διαφορετικούς χαρακτήρες εκπαιδευτικών. Κατά την περίοδο των τριάντα δύο ετών ως εκπαιδευτικός, έχω συναναστραφεί με πολλούς συναδέλφους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι είχαν διαφορετικό οικογενειακό υπόβαθρο. Μέσα από τις συζητήσεις μας άκουσα διάφορες ιστορίες για το πώς οδηγήθηκε ο καθένας από αυτούς στην επιλογή του επαγγέλματος του δασκάλου. Άλλων ήταν η πρώτη τους επιλογή και άλλοι βρέθηκαν τυχαία στο σχολικό χώρο.

Η έμφυτη περιέργειά μου για τον άνθρωπο και η εσωτερική μου ανάγκη να εμβαθύνω τη σκέψη μου και να μην συμβιβάζομαι με τα προφανή ή επιφανειακά δεδομένα συνέβαλαν

στην απόφασή μου να ασχοληθώ με το οικογενειακό υπόβαθρο των εκπαιδευτικών. Από τη σκοπιά της διευθύντριας πια, θέλοντας να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου και να αναπτύξω αποτελεσματικές ικανότητες στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού του σχολικού περιβάλλοντος, αποφάσισα να παρακολουθήσω το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών ««Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης». Έτσι μέσα στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου εργασίας αποφάσισα να ερευνήσω σε βάθος και με πιο επιστημονικό τρόπο τον ρόλο του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική τους πορεία.

Στόχος μου ήταν να διαπιστώσω εάν οι προσωπικές ιστορίες των συναδέλφων μου ταυτίζονται, μοιάζουν ή αποκλίνουν από τη δική μου και να κατανοήσω βαθύτερα τον ρόλο της οικογένειας στην επιλογή του επαγγέλματος και την επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών. Ακόμη, κίνητρο για τη διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος αποτέλεσε το γεγονός ότι θα μου δινόταν η δυνατότητα να διερευνήσω σε βάθος τις απόψεις και εμπειρίες των συναδέλφων μου. Ως εκπαιδευτικός και ως διευθύντρια σχολικής μονάδας, με ενδιέφερε πάντα η βαθύτερη κατανόηση των συμπεριφορών των εκπαιδευτικών με τους οποίους συνεργάζομαι. Ταυτόχρονα, προσπαθούσα πάντοτε να ανακαλύψω τα εσωτερικά τους κίνητρα για την επαγγελματική τους ανάπτυξη και τις αρχές που διέπουν τη φιλοσοφία τους, ώστε να μπορώ να τους ενθαρρύνω και να δημιουργώ τις κατάλληλες συνθήκες για να παραμένουν προσηλωμένοι στο έργο τους.

Ξεκίνησα την έρευνά μου το Μάρτιο του 2020 με ενθουσιασμό και έχοντας πολλές προσδοκίες για τα αποτελέσματά της. Ωστόσο, επειδή ήταν κάτι καινούριο και πρωτόγνωρο για μένα είχα την αγωνία για την εξέλιξή της. Ξεκινώντας την έρευνά μου, ανέτρεξα σε ευρήματα προηγούμενων ερευνών σχετικά με το ρόλο του οικογενειακού υπόβαθρου των εκπαιδευτικών στην επιλογή του επαγγέλματος. Μελέτησα αρκετές έρευνες που ήταν σχετικές με το θέμα μου, αλλά δε βρήκα κάποια έρευνα που να απαντά στα δικά μου ερωτήματα. Ωστόσο, οι προηγούμενες έρευνες με βοήθησαν να διαμορφώσω το θεωρητικό μου υπόβαθρο και να καταλήξω πού ακριβώς θέλω να εστιάσει η έρευνά μου.

Δυστυχώς όμως, η διαδικασία των συνεντεύξεων διακόπηκε στο ξεκίνημά της λόγω του covid-19, αφού σταμάτησε η λειτουργία των σχολείων και δεν μπορούσα να έχω άμεση επαφή με συναδέλφους, οι οποίοι είχαν δηλώσει προθυμία να συμμετέχουν στην έρευνά μου. Με την έναρξη των μαθημάτων και το άνοιγμα των σχολείων τον Ιούνιο του 2020 ξεκίνησε και πάλι το ερευνητικό μου έργο. Αρωγοί στην προσπάθειά μου αυτή στάθηκαν οι

εκπαιδευτικοί του σχολείου στο οποίο υπηρετώ, καθώς και συνάδελφοι με τους οποίους είχα συνεργαστεί παλαιότερα.

Η επιλογή των συμμετεχόντων με τη μέθοδο της βολικής διαδικασίας προέκυψε μετά από μια επίπονη επεξεργασία και διαλογή των συναδέλφων μου, ώστε το δείγμα να είναι σχετικά ομοιογενές, προκειμένου να είμαι συνεπής με τις οδηγίες των Braun και Clarke (2006) για τη θεματική ανάλυση, αλλά και να μην αποκλείσω εκπαιδευτικούς που είχαν ενδιαφέρουσες ιστορίες να αφηγηθούν. Δεδομένου ότι υπηρετώ αρκετά χρόνια τον κλάδο, οι υποψήφιοι συμμετέχοντες ήταν πολλοί και η επιλογή τους δύσκολη. Ωστόσο, υπήρξε κορεσμός (Ισαρη & Πουρκός, 2015) σχετικά γρήγορα και, επομένως, δεν χρειάστηκε να επεκτείνω το δείγμα μου, επαναλαμβάνοντας την ίδια απαιτητική διαδικασία.

Ένα από τα πράγματα που με δυσκόλεψαν ήταν η μορφή των ερωτήσεων, καθώς δεν ήθελα να κατευθύνω τους συναδέλφους ή να τους κάνω να απαντούν μονολεκτικά. Ήταν ένα θέμα που είχε να κάνει με την οικογένεια των εκπαιδευτικών και μόνο μέσα από μια συζήτηση οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να εκφράσουν τις σκέψεις τους, τα συναισθήματα και τις απόψεις τους για το ρόλο της οικογένειας τους τότε και τώρα. Χρειάστηκε να δουλέψω αρκετά τις ερωτήσεις για την συνέντευξη, έκανα αρκετές αλλαγές, και πάντα με τη βοήθεια της επιβλέπουσας ώστε να είναι απλές, κατανοητές και άμεσες, για να κάνουν τους συμμετέχοντες να νιώθουν άνετα, ώστε να μπορέσουν να μιλήσουν για προσωπικά τους θέματα.

Η διαδικασία των συνεντεύξεων, ωστόσο, αποτέλεσε την πιο ευχάριστη διαδικασία της έρευνας, καθώς συμμετείχα σε μια εποικοδομητική συζήτηση με συναδέλφους μου, με τους οποίους συνεργάζομαι ή είχα συνεργαστεί στο παρελθόν. Μέσα από αυτή τη διαδικασία ανακάλυψα την σχετικά επιφανειακή γνώση που είχα για τις ζωές τους και άκουσα με εξαιρετικό ενδιαφέρον τις αναμνήσεις τους, κατορθώνοντας να κατανοήσω τον τρόπο σκέψης τους και νοηματοδότησης των εμπειριών τους. Το κλίμα κάθε συνέντευξης ήταν θετικό, λόγω της οικειότητας και των καλών σχέσεων που προϋπήρχαν με τους συμμετέχοντες, οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να ανακαλέσουν στιγμές του παρελθόντος τους και να περιγράψουν την τρέχουσα κατάστασή τους, διευκολύνοντας την εις βάθος διερεύνηση του θέματος. Επιπλέον, η πιλοτική συνέντευξη με εξοικείωσε με τη διαδικασία των συνεντεύξεων και, επομένως, ενίσχυσε την αυτοπεποίθησή μου και απομάκρυνε τις επιφυλάξεις μου σχετικά με την έρευνα.

Η κωδικοποίηση και ερμηνεία των δεδομένων ήταν μια χρονοβόρα και απαιτητική διαδικασία. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η υποκειμενικότητα στην ποιοτική έρευνα είναι τόσο δεδομένη όσο και επιθυμητή (Schutt, 2015), επιδιώκοντας, ωστόσο, να μην παρεμβάλλονται οι προκαταλήψεις μου (Clarke and Braun, 2013· Walker, R. & Solvason, 2014), προσπάθησα να αποδώσω τα νοήματα και τον τρόπο νοηματοδότησης των συμμετεχόντων με συνέπεια. Ταυτόχρονα, επιδίωξα η αιτιολόγηση των αποφάσεων και επιλογών μου να είναι σαφής, ώστε οι αναγνώστες να ακολουθήσουν τη λογική μου και να διαπιστώσουν τη σχετικότητα των αποτελεσμάτων, καταλήγοντας στα ίδια συμπεράσματα, όπως απαιτείται στην ποιοτική έρευνα (Ormston et al., 2013· Schutt, 2015). Προσπάθησα αρκετά να μην συγκρίνω τις δικές μου εμπειρίες με αυτές των συναδέλφων μου, από σεβασμό στη μοναδικότητα του καθενός και με στόχο να ξεπεράσω τις προκαταλήψεις που προϋπήρχαν και συνδέονταν με την προσωπική μου ζωή και τις απόψεις μου για τον εκπαιδευτικό κλάδο και τους ανθρώπους που τον υπηρετούν.

Συνολικά, οφείλω να εκφράσω την ικανοποίησή μου για την επιλογή του θέματος, ιδιαίτερα αφού και οι συμμετέχοντες συνάδελφοι το αξιολόγησαν θετικά και έδειξαν προθυμία να συνεισφέρουν στην έρευνα. Όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν οι ίδιοι, τους γύρισα πολλά χρόνια πίσω, και σκέφτηκαν πράγματα που δεν είχαν συνειδητοποιήσει για τις επαγγελματικές τους επιλογές. Μάλιστα, όλοι οι συμμετέχοντες μού ζήτησαν να τους ενημερώσω για τα αποτελέσματα της έρευνας, όταν ολοκληρωνόταν.

Επίσης, είμαι ικανοποιημένη από τη διαδικασία της ποιοτικής έρευνας, η οποία μου επέτρεψε να εξετάσω σε βάθος το θέμα μου και να εμπλουτίσω τις γνώσεις μου, καθώς αναδύθηκαν πτυχές του θέματος που με διαφορετικό τρόπο δεν θα μπορούσαν να έχουν εντοπιστεί. Τελειώνοντας την ερευνητική διαδικασία και μελετώντας τα αποτελέσματά της, αντιλήφθηκα πολλά πράγματα ακόμα και για τις δικές μου επιλογές. Επιπλέον, τώρα μπορώ να κατανοήσω καλύτερα τους συναδέλφους μου και να ερμηνεύω τις συμπεριφορές τους, έχοντας διεισδύσει στον κόσμο τους και ανακαλύπτοντας τις πεποιθήσεις τους, τις εμπειρίες τους και τα συναισθήματά τους. Ταυτόχρονα, ευελπιστώ η παρούσα έρευνα να συμβάλλει στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, αναδεικνύοντας την προσωπική θεωρία και ιστορία του κάθε εκπαιδευτικού που συμμετείχε.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αλβανού, Π., Μαργέλλου, Φ. & Μόσχος, Μ. (2011). *Απόψεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης για την επιλογή του επαγγέλματός τους*. Πτυχιακή εργασία. Αλεξανδρούπολη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Αλιπράντη-Μαράτου, Λ., Κατσής, Α. & Παπαδημητρίου, Π. (2016). *(Αν)ισορροπία εργασίας και προσωπικής ζωής. Μια ποσοτική έρευνα στην Ελλάδα της κρίσης*. Αθήνα: Κέντρο Μέριμνας Οικογένειας και Παιδιού.
- Balyer, A., & Özcan, K. (2014). Choosing Teaching Profession as a Career: Students' Reasons. *International Education Studies*, 7(5), 104-115.
- Beauregard, T. A. (2007). Family influences on the career life cycle. In M. Ozbilgin & A. Malach-Pines (Eds.). *Career Choice in Management and Entrepreneurship: A Research Companion* (pp. 101-126). Cheltenham, England: Edward Elgar Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brown, D. (2002). The Role of Work Values and Cultural Values in Occupational Choice, Satisfaction, and Success: A Theoretical Statement. In D. Brown & associates (Eds.). *Career choice and development* (4th edn) (pp. 465-509). San Fransisco, CA: John Wiley & Sons.
- Chang-Kredl, S., & Kingsley, S. (2014). Identity expectations in early childhood teacher education: Pre-service teachers' memories of prior experiences and reasons for entry into the profession. *Teaching and Teacher Education*, 43, 27-36.
- Chong, S., Ling, L. E., & Chuan, G. K. (2011). Developing Student Teachers' Professional Identities- An Exploratory Study. *International Education Studies*, 4(1), 30-38.
- Chope, R. C. (2005). Qualitatively assessing family influence in career decision making. *Journal of Career Assessment*, 13(4), 395-414.
- Γιαννακοπούλου, Ε. (2008). Η μικροδιδασκαλία στην εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων: από την ανατροφοδότηση στον αναστοχασμό. *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 14(2), 11-16.
- Clarke, V. & Braun, V. (2013) 'Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning', *The Psychologist*, 26(2), pp. 120-123.
- Clarke, V., Braun, V. & Hayfield, N. (2015). Thematic analysis. In J. A. Smith (Ed.). *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (3rd edn) (pp. 222- 248). London: Sage.
- Clutter, C. (2010). The effects of parental influence on their children's career choices. Master's thesis. Manhattan, Kansas: Kansas State University.

- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th edn). London: Sage publications.
- Depolo, M., & Bruni, I. (2015). Teachers' Facilitation Between Work and Family Roles: Myth or Reality?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 186, 886-893.
- Desforges, C., & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievement and adjustment: A literature review*. Research Report RR433. Department for Education and Skills. Retrieved from https://www.nationalnumeracy.org.uk/sites/default/files/the_impact_of_parental_involvement.pdf
- Devers, K. J., & Frankel, R. M. (2000). Study design in qualitative research-2: Sampling and data collection strategies. *Education for Health*, 13(2), 263–271.
- Δημάκη, Κ., Καμινιώτη, Ο., Κωστάκη, Α., Τσούρη, Ζ. & Ψαράκης Στ. (2004). Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές προτιμήσεις των μαθητών του Λυκείου στα αστικά κέντρα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 114, 147-176.
- Dikko, M. (2016). Establishing construct validity and reliability: Pilot testing of a qualitative interview for research in Takaful (Islamic insurance). *The Qualitative Report*, 21(3), 521.
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1-4.
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's Theory of Circumscription, Compromise, and Self-Creation. In D. Brown & associates (Eds.). *Career choice and development* (4th edn.) (pp. 85-148). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Grzywacz, J. G., & Carlson, D. S. (2007). Conceptualizing work—family balance: Implications for practice and research. *Advances in Developing Human Resources*, 9(4), 455-471.
- Han, J., & Yin, H. (2016). Teacher motivation: Definition, research development and implications for teachers. *Cogent Education*, 3(1), 1217819, 1-18.
- Howitt, D., & Cramer, D. (2008). *Introduction to research methods in psychology* (2nd edn). Essex, England: Pearson Education.
- Irfan, A., & Azmi, F. (2015). Work-life balance among teachers: An empirical study. *IOSR Journal of Business and Management*, 17(2), 1-11.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα (www.kallipos.gr).

- Johnson, S. M., & Birkeland, S. E. (2002). Pursuing a “sense of success”: New teachers explain their career decisions. *American Educational Research Journal*, 40(3), 581-617.
- Joseph, L. L. (2012). *The impact of family influence and involvement on career development*. Thesis. Orlando: University of Central Florida.
- Κανταρτζή, Ευ. (2006). Η συμμετοχή των δύο φύλων στη στελέχωση της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 11, 5-19.
- Καραμπατζάκη, Α. (2011). *Η μετάβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: η επιλογή σπουδών και η επιλογή επαγγέλματος: η περίπτωση της Μαγνησίας*. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κατίδου, Ε. (2019). *Η ενημερία των εκπαιδευτικών: διαμορφωτικοί παράγοντες και διαστάσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Διπλωματική εργασία. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.
- Kirkpatrick Johnson, M., & Mortimer, J. T. (2002). Career choice and development from a sociological perspective. In D. Brown & associates (Eds.). *Career choice and development* (4th edn.) (pp. 37-84). San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- Kniveton, B. H. (2004). The influences and motivations on which students base their choice of career. *Research in Education*, 72, 47-59.
- Κωστόπουλος, Ι. (2012). *Οι λόγοι επιλογής του επαγγέλματος του δασκάλου μετά το 2006*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Lankard, B. A. (1995). Family Role in Career Development. *ERIC Digest No. 164*. Retrieved from <https://www.ericdigests.org/1996-3/family.htm>.
- Liakopoulou, M. (2013). Investigating motivational factors influencing pre-service teachers' choice of profession and personal theories of teaching and learning. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*, 1, 20-29.
- Maeran, R., Pitarelli, F., & Cangiano, F. (2013). Work-life balance and job satisfaction among teachers. *Interdisciplinary Journal of Family Studies*, 18(1), 51-72.
- Mansfield, C., Beltman, S., & Price, A. (2014). ‘I’m coming back again!’ The resilience process of early career teachers. *Teachers and Teaching*, 20(5), 547-567.
- Manuel, J., & Hughes, J. (2006). ‘It has always been my dream’: Exploring pre-service teachers’ motivations for choosing to teach. *Teacher Development*, 10(1), 5-24.
- Merriam, S. B. (2002). Introduction to qualitative research. *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*, 1, 1-17.
- Μουσιάδου, Αικ. (2012). Κοινωνικοί παράγοντες που επηρεάζουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό κατά την εφηβεία. *C.V.P. Παιδαγωγικής & Εκπαίδευσης*. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://www.scientific-journal-articles.org/greek/free-online->

journals/education/education-articles/moisiadou-aikaterini-prosanatolismos-efiveia/moisiadou-epaggelmatikos-prosanatolismos.htm (13/9/2020).

- Naylor, M. (1986). Family Influences on Employment and Education. Overview. *ERIC Digest No. 56*. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <https://www.ericdigests.org/pre-924/family.htm> (15/9/2020).
- Οικονομίδης, Β. & Ελευθεράκης, Θ. (2013). Το κοινωνικό κύρος του επαγγέλματος του/της νηπιαγωγού. *Επιστήμες Αγωγής*, 1-2, 105-124.
- Ormston, R., Spencer, L., Barnard, M., & Snape D. (2013). The foundations of qualitative research. In J. Ritchie, J. Lewis, C. M. Nicholls, & R. Ormston. *Qualitative research practice: A guide for social science students and researchers* (2nd edn.) (pp. 1-26). London: Sage publications.
- Palos, R., & Drobot, L. (2010). The impact of family influence on the career choice of adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3407-3411.
- Πάντου, Αικ. (2017). *Η οπτική των εκπαιδευτικών για το ρόλο της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή επαγγέλματος. Μία μελέτη θεμελιωμένης θεωρίας*. Διπλωματική εργασία. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Παπαγεωργίου, Ι. (2009). *Η επίδραση του εργασιακού χώρου και των εργασιακών συνθηκών στην διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού. σύγκριση εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε σχολικές μονάδες με εκπαιδευτικούς που υπηρετούν ως διοικητικοί υπάλληλοι στην Κεντρική Υπηρεσία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. Μεταπτυχιακή διατριβή*. Χίος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Παπάνης, Ε., Βίκου, Α., & Μπαλάσα, Αικ. (2011). Τα κίνητρα των φοιτητών των Παιδαγωγικών τμημάτων για την επιλογή του διδασκαλικού επαγγέλματος. Στο Π. Γιαβρίμης, Ε. Παπάνης & Α. Βίκου (Επιμ.). *Έρευνα και εκπαιδευτική πράξη στην ειδική αγωγή* (Τόμος β'). Αθήνα: Αφοί Κυριακίδη. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: http://epapanis.blogspot.com/2011/09/blog-post_20.html (16/9/2020).
- Παπαοικονόμου, Α. Δ. (2015). Η Επαγγελματική Ωριμότητα του Έλληνα εκπαιδευτικού: Εμπειρική προσέγγιση. *Action Researcher in Education*, 6, 184-163.
- Πετικοπούλου, Ζ. (2018). *Η διασύνδεση της ακαδημαϊκής επίδοσης με την κοινωνική προέλευση. Ανιχνεύοντας το πολιτιστικό κεφάλαιο στο επαγγελματικό προφίλ των ενηλίκων*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Phillips, M. B., & Hatch, J. A. (1999). Why Teach? Prospective Teachers' Reasons for Entering the Profession. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 21(3), 373-384.
- Richardson, P. W., & Watt, H. M. (2005). 'I've decided to become a teacher': Influences on career change. *Teaching and teacher education*, 21(5), 475-489.

- Richardson, P. W., & Watt, H. M. (2006). Who chooses teaching and why? Profiling characteristics and motivations across three Australian universities. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 34(1), 27-56.
- Roach, K. L. (2010). *The role of perceived parental influences on the career self-efficacy of college students*. Master's Thesis. New York: State University of New York.
- Schutt, R. K. (2015). *Investigating the social world: The process and practice of research* (8th edn). Singapore: Sage Publications.
- Schutz, P. A., Crowder, K. C., & White, V. E. (2001). The development of a goal to become a teacher. *Journal of Educational Psychology*, 93(2), 299.
- Strekalova-Hughes, E., Maarouf, S., & Keskin, B. (2015). Influences of Childhood Experiences on Early Childhood Education Students. *Journal of Education and Future*, 8(1), 1-14.
- Taveira, M. D. C., Oliveira, Í. M., & Araújo, A. M. (2016). Ecology of Children's Career Development: A Review of the Literature. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 32(4).
- Thomson, M. M., Turner, J. E., & Nietfeld, J. L. (2012). A typological approach to investigate the teaching career decision: Motivations and beliefs about teaching of prospective teacher candidates. *Teaching and Teacher Education*, 28(3), 324-335.
- Tillman, K. (2015). *Parental influence on college students' career aspirations*. Thesis. Statesboro, GA: Georgia Southern University.
- Tomšik, R. (2016). Choosing teaching as a career: importance of the type of motivation in career choices. *Tem Journal*, 5(3), 396-400.
- Τσιαπαρίκου, Ι. Α. (2014). *Οικονομικοί και θεσμικοί παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή επαγγέλματος και την ανάπτυξη σταδιοδρομίας*. Διδακτορική διατριβή. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς.
- Tziner, A., Loberman, G., Dekel, Z., & Sharomi, G. (2012). The influence of the parent-offspring relationship on young people's career preferences. *Revista de Psicología del Trabajo y de las Organizaciones*, 28(2), 99-105.
- Van Teijlingen, E. & Hundley, V. (2001). The Importance of Pilot Studies. *Social Research Update*, 35, 1-4.
- Walker, R. & Solvason, C. (2014). *Success with your early years' research project*. Los Angeles: Sage.
- Wang, M., & Wanberg, C. R. (2017). 100 years of applied psychology research on individual careers: From career management to retirement. *Journal of Applied Psychology*, 102(3), 546.

- Watson, M., & McMahon, M. (2005). Children's career development: A research review from a learning perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 119-132.
- Watt, H. M., & Richardson, P. W. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction*, 18(5), 408-428.
- Wyatt-Smith, C., Wang, J., Alexander, C., Du Plessis, A., Hand, K., & Colbert, P. (2017). *Why choose teaching? A matter of choice: evidence from the field*. A report prepared for the Queensland College of Teachers. Brisbane, Queensland: Learning Sciences Institute Australia.
- Φυτιλή, Δ. (2008). *Οι κοινωνικές αιτίες της ανόδου του επαγγελματισμού και οι προοπτικές του εκπαιδευτικού επαγγέλματος*. Μεταπτυχιακή εργασία. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Οδηγός συνέντευξης

- Πώς και έγινες δάσκαλος/δασκάλα;
- Τι ρόλο έπαιξε η οικογένειά σου στην απόφασή σου αυτή;
- Πώς νιώθεις σήμερα για την επιλογή σου αυτή;
- Ποιες είναι οι αξίες με τις οποίες σε έχουν μεγαλώσει οι γονείς σου;
- Ποια η στάση των γονιών σου απέναντι στη μόρφωση και κατά πόσο αυτή επηρεάστηκε από το μορφωτικό τους επίπεδο;
- Ποια ήταν η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειάς σου;
- Θεωρείς ότι το φύλο σου έπαιξε ρόλο στην επιλογή του επαγγέλματός σου;
- Θεωρείς ότι το οικογενειακό σου υπόβαθρο έπαιξε ρόλο στη μετέπειτα εκπαιδευτική σου πορεία ως εκπαιδευτικός και πώς;
- Η σημερινή οικογενειακή και οικονομική σου κατάσταση νιώθεις ότι σε εμποδίζει στην εκπαιδευτική σου πορεία; αν ναι με ποιους τρόπους;
- Έχεις ή είχες την επιθυμία να ακολουθήσεις περαιτέρω σπουδές και για ποιους λόγους;
- Υπήρξαν ή υπάρχουν άνθρωποι που θα σε στήριζαν στην απόφασή σου για περαιτέρω σπουδές;
- Πιστεύεις ότι έχεις μεταδώσει στα παιδιά σου τις αξίες με τις οποίες μεγάλωσες;
- Έχεις εμφυσήσει την αγάπη σου για το επάγγελμά σου στα παιδιά σου;
- Τι είναι αυτό που σε αγχώνει στο επάγγελμά σου;
- Τι θεωρείς ότι έχει αξία σ' αυτό που κάνεις;
- Αν σου δινόταν σήμερα η δυνατότητα να επιλέξεις ένα επάγγελμα ποιο θα επέλεγες και γιατί;

Παράρτημα Β: Θεματικές κατηγορίες, θεματικές υπο-κατηγορίες και αποσπάσματα συνεντεύξεων

Θεματικές κατηγορίες	Θεματικές υπο-κατηγορίες	Αποσπάσματα συνεντεύξεων
Επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επιλογή επαγγέλματος	Στάση της οικογένειας προς τη μόρφωση	<p>Θεωρούσε πολύτιμη την απόκτηση μόρφωσης (Ελευθέριος)</p> <p>Την απόκτηση της μόρφωσης την θεωρούσαν απόλυτη προτεραιότητα (Ελευθέριος)</p> <p>Οι γονείς μου ήθελαν να μορφωθώ, επειδή είναι και οι δύο αγρότες και η μαμά ειδικά που ασχολούνταν με τα παιδιά έλεγε πρέπει να μορφωθείτε για να ζείτε καλύτερα, γιατί θεωρούσαν η ζωή τους είναι πολύ δύσκολη (Υπομονή)</p> <p>Θεωρούσαν ότι το σχολείο ήταν ένα μέσο με το οποίο θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε επαγγελματικά σ' έναν χώρο που θα μας εξασφάλιζε μια καλύτερη ζωή (Πολυτίμη)</p> <p>... δίνουν μεγάλη σημασία στη μόρφωση (Πολυτίμη)</p> <p>Οι γονείς μου ενδιαφέρονταν πάρα πολύ για τη μόρφωσή μας... και για το σχολείο... που ήταν το μέσο για να μπορέσουμε να ανέβουμε κοινωνική βαθμίδα (Γαληνός)</p> <p>... έδιναν πάρα πολύ μεγάλη βάση στη μόρφωση, και στόχος τους ήταν το Πανεπιστήμιο (...) όλες μας οι σπουδές και τα εξωσχολικά μας μαθήματα είχανε στόχο τη μόρφωση (Ελπίδα)</p> <p>αυτό έλεγαν, πάντοτε να μάθετε γράμματα παιδιά, να μάθετε γράμματα (Σοφία)</p> <p>... μου 'λεγε πρέπει να σπουδάσεις για σένα πρώτα και για μια καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση (Σεβαστή)</p> <p>... ήταν πολύ θετικοί στο να σπουδάσουμε εμείς, γιατί σίγουρα ένας καλλιεργημένος άνθρωπος, μορφωμένος μπορεί να ανταποκριθεί σε όλα τα επίπεδα πολύ καλύτερα, έχει και ένα καλύτερο μέλλον, έτσι το βλέπανε εκείνοι (Σεβαστή)</p> <p>... γιατί δεν ήθελε να έχω τη δική τους ζωή, ήταν αγρότες και 'θελαν κάτι καλύτερο γιατί ήταν δύσκολη η αγροτιά και οικονομικά και κοινωνικά και θέλαν το καλύτερο. (Σεβαστή)</p> <p>... γενικά οι γονείς μου ήταν θετικοί απέναντι στη μόρφωση (Επιφάνιος)</p> <p>Η στάση τους απέναντι στη μόρφωση ήταν θετικότερη, με μεγάλο ενδιαφέρον το να σπουδάσουν τα παιδιά τους, να μορφωθούν (Μελέτιος)</p> <p>... ήθελα την μόρφωση, όποτε ζητούσα κάποιο βιβλίο μου το παίρνανε, στις δυνατότητές τους μου παρείχανε τη μόρφωση (Επιστήμη)</p> <p>... έδιναν πάρα πολύ μεγάλη σημασία να πάω στο σχολείο, στο να διαβάζεις, στο να μορφωθείς, δηλαδή να καταφέρεις να σπουδάσεις (Υπομονή)</p> <p>... να πάτε να σπουδάσετε, τέλος πάντων μια μέση οικογένεια της Ελλάδος, αυτό έλεγαν (Μελέτιος)</p> <p>... γιατί λόγω των δυσκολιών που περάσανε, μεγάλες δυσκολίες, το είχανε έννοια, το χανε μαράζι να δουν τα παιδιά τους να σπουδάζουν (Μελέτιος)</p>

	<p>Στάση της οικογένειας προς το επάγγελμα</p>	<p>... ο μπαμπάς μου έλεγε η καλύτερη επιλογή, θα χεις τα παιδιά σου στην ηλικία που πρέπει κοντά σου ας πούμε στο σχολείο που θα είσαι εσύ θα μπορείς να τα ελέγχεις μετά όταν θα πάνε στο γυμνάσιο αρχίζουν και ξεφεύγουν δεν θα έχουν ανάγκη (Πίστη)</p> <p>... ήταν ένα επάγγελμα που το δέχονταν και το θεωρούσαν ότι είναι καλό ειδικά για γυναίκα οπότε ήταν σύμφωνοι (Υπομονή)</p> <p>... θεωρούσε ότι το επάγγελμα της δασκάλας είναι ... «ότι πρέπει» για μια γυναίκα η οποία θέλει να δουλέψει για να είναι οικονομικά ανεξάρτητη ,αλλά και να έχει χρόνο για να μεγαλώνει τη μελλοντική οικογένειά της (Πολυτίμη)</p> <p>... στην ουσία εκείνοι είχαν απορρίψει από την πρώτη φάση των εξετάσεων τη νομική και με κατεύθυναν (...) στα παιδαγωγικά (...) ήτανε πολύ σημαντική η απόφαση και η κατεύθυνση των γονιών μου προς αυτό (Ελπίδα)</p> <p>... γιατί εκείνη την εποχή το όνειρο κάθε γονιού ήταν τα παιδιά τους να γίνουν δάσκαλοι... (Γαληνός)</p> <p>... ο μπαμπάς μου (...) με βοήθησε και με έσπρωξε προς αυτή την κατεύθυνση και μου επέτρεψε να θυμηθώ πόσο ωραίο πράγμα είναι να γίνεις δάσκαλος και να επενδύσεις πάνω σ' αυτό το λειτούργημα (Αρετή)</p> <p>Ο ρόλος της οικογένειάς μου ήταν πάρα πολύ θετικός και καταλυτικός εεε... εν κατακλείδι ο ρόλος του πατέρα μου (Αρετή)</p> <p>... πάντα με προέτρεπαν να συνεχίσω σπουδές και πιστεύω ότι και οι δύο γονείς ήταν αρκετά ικανοποιημένοι με την απόφασή μου να γίνω δάσκαλος (Επιφάνιος)</p> <p>(Επιφάνιος)</p> <p>... ήταν ένα επάγγελμα που το δέχονταν και το θεωρούσαν ότι είναι καλό (Υπομονή)</p> <p>... ο πατέρας μου (...) μου λέει δεν πας να γίνεις δάσκαλος, μια χαρά θα είσαι με τα παιδάκια εκεί πέρα, με ήσυχο κεφάλι και αυτά, ε με επηρέασε (Μελέτιος)</p> <p>... πίστευαν ότι έπρεπε να έχουμε ένα επάγγελμα (...) για την καλύτερη δομή της οικογένειας (Σοφία)</p> <p>Η οικογένειά μου γενικότερα έπαιξε ρόλο ως προς την ώθηση που έδωσε στο ζήτημα της απόκτησης μόρφωσης, όχι ιδιαίτερα στο να γίνω δάσκαλος (Ελευθέριος)</p> <p>... δεν με απέτρεψαν ούτε με προέτρεψαν να ασχοληθώ με το επάγγελμα αυτό (Ειρηναίος)</p> <p>... να σπουδάσω ήταν θετικοί πολύ, εκείνοι με παροτρύναμε (Σεβαστή)</p> <p>... να πάτε να σπουδάσετε, άλλος να γίνει δικηγόρος, άλλος να γίνει γιατρός ή δάσκαλος (Μελέτιος)</p> <p>... μου χε σπείρει το μικρόβιο να γίνω φοιτήτρια οπωσδήποτε (Καλλιστή)</p>
	<p>Αξίες, και αρχές της οικογένειας</p>	<p>... ανθρωπιστικές αξίες, η αγάπη για τον συνάνθρωπο, η αγάπη για τη μόρφωση... για την αυτομόρφωση (Ελευθέριος)</p> <p>Με δίδαξαν να είμαι δίκαιη ,να κατανοώ και να βοηθάω όσους έχουν ανάγκη και να κάνω πάντα αυτό που θεωρώ εγώ σωστό (Πολυτίμη)</p>

		<p>... να είμαι δίκαιος (Γαληνός)</p> <p>Οι κλασικές παραδοσιακές ελληνικές αξίες, πατρίδα, οικογένεια, θρησκεία (Ελπίδα)</p> <p>... να είσαι πάντα δίκαιος, σωστός, να κάνεις το καλύτερο που μπορείς και να δίνεις απ' τον εαυτό σου αυτό που μπορείς να δώσεις με ειλικρίνεια και αγάπη (Καλλίστη)</p> <p>... η οικογένεια έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στη δομή της κοινωνίας μας και η πατρίδα επίσης (...) όλα αυτά εντυπωθήκανε και παίζαν καταλυτικό ρόλο στις επιλογές και στις αποφάσεις μου (Αρετή)</p> <p>Σεβασμός, τιμιότητα, πίστη στο Θεό (Σοφία)</p> <p>... αγάπη για το συνάνθρωπο, προσφορά, ευγένεια (Σεβαστή)</p> <p>... να είμαστε έντιμοι, αλληλέγγυοι, αλληλοσεβασμός, αποδοχή του άλλου (...) αξίες που εμπεριέχονται στη θρησκεία και γενικά αξίες πανανθρώπινες. (Επιφάνιος)</p> <p>... πολλή αγάπη και θέλω να δίνω αγάπη (...) να είμαι έντιμη σ' αυτό που κάνω και γενικά στις συναλλαγές μου και τις διαπροσωπικές μου σχέσεις, αξιοπρέπεια (Πίστη)</p> <p>Παραδοσιακές, αυστηρώς παραδοσιακές αξίες, λόγω του πατέρα μου, και η μάνα μου φυσικά ήταν παλιάς κοπής άνθρωποι, οι αξίες που κουβαλούσαν ήταν οι πατροπαράδοτες που όλοι ξέρουμε και φυσικά και γω γαλουχήθηκα μ' αυτές τις αξίες και τις ακολουθώ και τις συνεχίζω (Μελέτιος)</p> <p>... οι αξίες ήταν οι παραδοσιακές, δηλαδή πως πρέπει να είσαι καλός άνθρωπος, να πηγαίνεις στην εκκλησία, οι ίδιοι ήταν θρησκευόμενοι, να προσφέρεις στην κοινωνία, τα κλασικά δηλαδή που πίστευαν οι παλιοί άνθρωποι (Υπομονή)</p> <p>... παραδοσιακοί, παραδοσιακή ελληνική οικογένεια (Ευγενία)</p> <p>... σε χριστιανικό περιβάλλον μεγαλωμένες (...) οπότε η αγάπη προς το συνάνθρωπο, η αλληλεγγύη, η ανιδιοτελής προσφορά, η εργατικότητα και η συνέπεια λόγων και έργων (Ειρηναίος)</p>
	<p>Στερεοτυπικές αντιλήψεις στην οικογένεια</p>	<p>... σαφώς και έπαιξε κάποιο ρόλο το φύλο μου. Εεε... υποσυνείδητα βέβαια χωρίς να θέλω να το παραδεχτώ, αυτή τη στιγμή έρχονται στο μυαλό μου τα λόγια των γονιών μου ότι είναι ένα επάγγελμα που μπορεί να με βοηθήσει και στο μέγεθος αργότερα της οικογένειάς σου με ασφάλεια, σου δίνει χρόνο, μπορείς να βοηθήσεις τα παιδιά σου αργότερα στα μαθήματα, θα είσαι πιο ξεκούραστη, αυτό θεωρούσαν, θα έχεις διακοπές το καλοκαίρι (Αρετή)</p> <p>... το φύλο μου, ναι, με οδήγησε στην επιλογή του επαγγέλματος (Ελπίδα)</p> <p>... με κατεύθυναν και λόγω φύλου στα παιδαγωγικά γιατί τότε ήταν συνυφασμένη η έννοια ότι δασκάλα ίσον γυναίκα (Ελπίδα)</p> <p>Μπορεί ναι, νομίζω ναι, (Σεβαστή)</p> <p>... ναι μεν ήθελα να γίνω δασκάλα, αλλά περνούσαν και κάποια άλλα απ' το μυαλό μου που ήτανε ας το πούμε αντρικά, γιατί σκεφτόμουν προς τα οικονομικά, ΑΣΟΕ και τέτοια που πήγα και κάποια στιγμή (...) δεν ξέρω αν ήμουν άνδρας αν το διάλεγα (Υπομονή)</p> <p>... ιδιαίτερα η μητέρα μου που είναι δυναμικός χαρακτήρας, μας ωθούσε</p>

		<p>πάντα να κάνουμε πράγματα ανεξάρτητα από το αν ήμασταν κορίτσια εγώ και η αδερφή μου (Πολυτίμη)</p> <p>... ήταν θέμα καθαρά γιατί μου άρεσε. Δε νομίζω ότι το φύλο παίζει τόσο ρόλο (Καλλίστη)</p> <p>Δε θα το έλεγα γιατί το επάγγελμα νομίζω ότι γυναικοκρατείται (Ελευθέριος)</p> <p>Δε νομίζω (Γαληνός)</p> <p>θεωρώ ότι δεν έχει να κάνει με το φύλο η επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού (Σοφία)</p> <p>Όχι (Επιφάνιος)</p> <p>Όχι δε νομίζω, οποιοσδήποτε μπορεί να επιλέξει ανεξαρτήτως φύλου αν τον ενδιαφέρει η εκπαίδευση πραγματικά και ενσυνείδητα (Ειρηναίος)</p> <p>... όμως η συνθήκες εκείνης της εποχής που έζησε δεν την ευνόησαν να συνεχίσει τις σπουδές στο γυμνάσιο μιας και ήταν επιλογή περισσότερο για τα αγόρια της οικογένειας και όχι για τα κορίτσια (Επιφάνιος)</p> <p>... αλλά ο παππούς μου δεν την άφησε να σπουδάσει ποτέ (Πολυτίμη)</p> <p>... η μητέρα μου για κοινωνικούς λόγους δεν προχώρησε, ήταν μια καλή μαθήτρια (Σεβαστή)</p> <p>Η μαμά ήταν απόφοιτη Λυκείου, μάλιστα ήταν και απουσιολόγος, δεν μπόρεσε όμως να συνεχίσει τις σπουδές γιατί τότε ήταν δύσκολες οι καταστάσεις σε μια οικογένεια, ειδικά για ένα κορίτσι να πάει να σπουδάσει (Ειρηναίος)</p> <p>... νομίζω ότι επειδή εκείνοι θέλανε να μορφωθούν προσωπικά ήταν αναπόφευκτο να στρέψουν και τα παιδιά τους προς αυτό (Ελπίδα)</p> <p>Όσον αφορά τη μητέρα μου που ήτανε κι αυτή απόφοιτος ΑΕΙ, οπότε με ενθάρρυνε πάρα πολύ στο να γίνω φοιτήτρια (Καλλίστη)</p> <p>... διψούσαν για γράμματα (Σοφία)</p> <p>... και λόγω των συνθηκών της περιόδου της κατοχής... οι ίδιοι δεν κατάφεραν να προχωρήσουν όσο θα ήθελαν (Ελευθέριος)</p> <p>... η μητέρα μου (...) στις αφηγήσεις της έλεγε ότι ήθελε να γίνει δασκάλα όμως η συνθήκες εκείνης της εποχής που έζησε δεν την ευνόησαν να συνεχίσει τις σπουδές στο γυμνάσιο (Επιφάνιος)</p> <p>γιατί ήθελε και η ίδια να γίνει δασκάλα (Πολυτίμη)</p> <p>... ό,τι δεν κάνανε, ειδικά η μητέρα μου, ότι δεν έκανε η ίδια ήθελε να το μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά της (Μελέτιος)</p> <p>η μητέρα μου στο σπίτι, αν και ήταν πολύ καλή μαθήτρια, λόγω συγκυριών δεν μπόρεσε να σπουδάσει (Ειρηναίος)</p> <p>Η μητέρα μου μάλιστα μου είπε ότι εκπλήρωνα το όνειρό της (Πολυτίμη)</p> <p>Ήθελαν πολύ να μορφωθούμε επειδή ήταν κάτι που το στερήθηκαν, και ειδικά η μητέρα μου, κάνανε τα πάντα... ώστε και τα έξι αδέρφια να σπουδάσουμε, και ήταν αρωγοί στη προσπάθειά μας αυτή, δηλαδή με λίγα λόγια μέσω ημών εκπληρώσανε τις δικές τους ως ένα σημείο ανεκπλήρωτες επιθυμίες να σπουδάσουν(Ειρηναίος)</p> <p>η μητέρα μου (...) πάντα όμως στις αφηγήσεις της έλεγε ότι ήθελε να γίνει δασκάλα (Επιφάνιος)</p>
--	--	--

<p>Εξωτερικά ερεθίσματα και πρότυπα</p>	<p>... ο μπαμπάς μου είχε μεγάλη λαχτάρα για τα γράμματα έτσι μου έλεγε και μου κουβαλούσε συνέχεια βιβλία βιβλία βιβλία, βιβλία που μ' άρεσαν και διαβάσαμε μαζί (Ευγενία)</p> <p>... είχε πάρα πολύ μεγάλη λαχτάρα για το σχολείο και για τα γράμματα και ήθελε να μορφωθούμε και γι αυτό μας κουβαλούσε και μια ζωή βιβλία στο σπίτι (Ευγενία)</p> <p>Ο πατέρας μου είχε τελειώσει το Ελληνικό Σχολείο (...) πάντα μου έκανε αναφορές σε κείμενα των αρχαίων, εμπειρίες της σχολικής του ζωής (Επιφάνιος)</p> <p>... η μητέρα μου όσο τη θυμάμαι πάντα ήταν με ένα βιβλίο στα χέρια και διάβαζε, της άρεσε πάρα πολύ να διαβάσει, μας έφερνε και σε μένα και στον αδερφό μου πάρα πολλά βιβλία, διαβάσαμε συνέχεια και εκτός μαθημάτων, ας πούμε τα καλοκαίρια πάντα είχαμε βιβλία είτε λογοτεχνικά είτε με γραμματικές ασκήσεις είτε με μαθηματικά (Καλλίστη)</p> <p>... η μαμά ήταν πολύ για το κομμάτι αυτό ένθερμη οπαδός του διαβάσματος και σαφώς στο κομμάτι αυτό επηρεαστήκαμε πάρα πολύ και ως πρότυπο βλέποντας την να διαβάσει αλλά και πιέζοντάς μας (Καλλίστη)</p> <p>Στην οικογένειά μου βέβαια υπήρχαν και πολλοί δάσκαλοι και το έβλεπα έτσι μου άρεζε όλο αυτό, που άκουγα ιστορίες με τους μαθητές και ίσως επηρεάστηκα και απ' αυτό (Πίστη)</p> <p>Ενδεχομένως το ότι ο μπαμπάς μου ήτανε καθηγητής, οι θείοι μου ήτανε δάσκαλοι, έβλεπα πως ήταν η επαφή τους με τα παιδιά ,να έπαιξε ίσως κάποιο ρόλο (Πίστη)</p> <p>Έχω και έναν θείο, ο οποίος ήταν δάσκαλος. Είχε εξαντλήσει την ιεραρχία, είχε φτάσει μέχρι επιθεωρητής, είχα δει τα βιώματά του και με ενδιαφέρονε (Ειρηναίος)</p> <p>Οι πρώτοι μου δάσκαλοι στο δημοτικό αλλά και η νηπιαγωγός μου επίσης στο πρώτο μου σχολείο ήταν άνθρωποι πλούσιοι με έντονο χαρακτήρα και προσωπικότητα, έτσι εντυπώθηκαν στην ψυχή μου (Αρετή)</p>	<p>Μας αφήγανε ελεύθερους, δεν επιμείνανε αν δε σπουδάσεις και παράδειγμα ο αδερφός μου δε σπούδασε ενώ είχε όλη τη δυνατότητα (Επιστήμη)</p> <p>... ό,τι αποφάσιζα το στήριζαν (Ευγενία)</p> <p>.. γενικά η οικογένειά μου ήταν άνθρωποι πολύ ανοιχτόμυαλοι και οι δύο και πολύ βοηθητικοί προς τα παιδιά τους (Σοφία)</p> <p>Ήταν μια δεμένη οικογένεια (Πολυτίμη)</p> <p>... περάσαμε καλά παιδικά χρόνια (Ελπίδα)</p> <p>... οπωσδήποτε υπήρχανε στόχοι και όνειρα ακόμη και σε υλικό επίπεδο να μπορέσουμε να ανταπεξέλθουμε και να φτάσουμε αυτούς τους στόχους (Αρετή)</p> <p>... υπήρχε πάντα η θετική στάση των γονέων μου σ' αυτά που κάνω (Επιφάνιος)</p> <p>... η μαμά μου πάντα ήτανε πάντα δίπλα μας, ήξερε νομίζω τις δυνατότητες μας και επέμενε σ' αυτό το πράγμα (...) οπότε πάντα τα λόγια της ήταν μέσα στο μυαλό μου, τα επεξεργαζόμουνα (...) Ο μπαμπάς μου ήταν</p>
<p>Σχέσεις στην οικογένεια και μοντέλο ανατροφής</p>		

		<p>υποστηρικτικός σε όλα της μαμάς μου, ήταν πιο χαμηλών τόνων σαν άνθρωπος πάντα δηλαδή και τις εντάσεις που είχαμε ερχόταν και εξισορροπούσε τις καταστάσεις και έριχνε τους τόνους (Πίστη)</p> <p>... οι γονείς μου τότε ήταν οι παλιοί άνθρωποι, παλιά οικογένεια, με την οικογένεια έτσι πολύ, η μάνα μου και ο πατέρας μου μας στήριζαν μέχρι που πέθαναν οι άνθρωποι (Ευγενία)</p> <p>... πέρασα πολύ ευτυχισμένα παιδικά χρόνια (Ευγενία)</p> <p>Μπορώ να πω ότι είχα τα πάντα στη συγκεκριμένη οικογένεια (Ειρηναίος)</p> <p>... ήταν απ' τους γονείς που ήταν πάντα υποστηρικτικοί προς εμάς και σε μένα και στον αδελφό μου και πάντα μας βοηθούσαν όσο μπορούσαν (Σοφία)</p> <p>... ο μπαμπάς μου παρόλο που πήγε δευτέρα δημοτικού τα γράμματα του ήταν υπέροχα (...) η μαμά όσο μπορούσε μας βοηθούσε στο δημοτικό, μας βοηθούσαν και η μαμά και ο μπαμπάς. (Σοφία)</p> <p>... πάντα ήτανε δίπλα μας στα μαθήματα, δεν ήταν δηλαδή από τις γυναίκες που έλεγε δεν πειράζει ας πας και αδιάβαστη, πάντα θυμάμαι ότι διαβάζαμε, ήταν στα πρώτα βήματα μου δίπλα μου. Ο μπαμπάς μου δούλευε, γιατί ήταν ο μοναδικός που δούλευε στην οικογένεια. Η μαμά μου το επάγγελμά της ήτανε οικιακά, πάντα ήτανε εκεί να ελέγχει, με καθοδήγησε στη πρώτη δημοτικού (...) Ο μπαμπάς μου ήταν υποστηρικτικός (Πίστη)</p>
	<p>Στήριξη των προσωπικών επιλογών των εκπαιδευτικών από τους γονείς</p>	<p>Ήταν πρώτη επιλογή μου... γενικά ήθελα να γίνω εκπαιδευτικός, δηλαδή κάτι σε σχέση με την εκπαίδευση. Με το σύστημα των Πανελλαδικών, είχα δηλώσει πρώτο το Παιδαγωγικό, γιατί θεωρούσα ότι ταιριάζει πιο πολύ στον χαρακτήρα μου και στην ιδιοσυγκρασία μου. (Ελευθέριος)</p> <p>ήταν αυτό που ήθελα (Πίστη)</p> <p>Στο σπίτι ο μπαμπάς, η μαμά δεν είχαν κάποια προτίμηση, ήταν καθαρά δική μου επιλογή το να ασχοληθώ μ' αυτό το επάγγελμα – λειτούργημα (Ειρηναίος)</p> <p>... εγώ ήθελα να πάω στη Νομική (Σοφία)</p> <p>... δεν ήταν η πρώτη μου επιλογή, μπορώ να πω ότι έτυχε. Δεν ήξερα τι ακριβώς ήθελα να κάνω όταν έδινα Πανελλήνιες (Σεβαστή)</p> <p>Ήταν η δεύτερη μου επιλογή μετά τη θεολογία (Επιφάνιος)</p> <p>... δεν ήταν η πρώτη μου επιλογή, για αλλού πάγαινα κι αλλού έφθασα, σαφώς παίζει ρόλο και ο πατέρας μου γιατί ήταν αστυνομικός και ήθελα και εγώ να γίνω αστυνομικός, (Μελέτιος)</p> <p>Από σύμπτωση, βασικά από σύμπτωση, ήταν η τρίτη επιλογή (Επιστήμη)</p> <p>Δεν με ικανοποιούσαν όμως οι δουλειές που έβρισκα, πότε γραμματέας σε φροντιστήριο, μέχρι και δικό μου μαγαζί άνοιξα με ρούχα και ήταν η τελευταία χρονιά που λειτουργούσε το Παιδαγωγικό της Λάρισας ε και έδωσα κατατακτήριες πέρασα, (Ευγενία)</p> <p>Ήταν κάτι που με ενδιέφερε, και ήθελα να ασχοληθώ ούτως ή άλλως με την εκπαίδευση. Πρώτη μου επιλογή ήταν το μαθηματικό τμήμα (Ειρηναίος)</p> <p>... προτεραιότητα να περάσω στη Νομική, την πρώτη χρονιά που έδωσα εξετάσεις έχασα παρά λίγο τη Νομική και γι' αυτό τη δεύτερη χρονιά έδωσα, όμως τη δεύτερη χρονιά έβαλα πρώτα τα παιδαγωγικά γιατί τελικά</p>

		<p>διαπίστωσα ότι θα είναι η σχέση μου με τα παιδιά, θα μου προσφέρει μάλλον κάτι περισσότερο σαν άνθρωπο, θα με εξελίξει σαν άνθρωπο, και άφησα τη Νομική στο πλάι (Ελπίδα)</p> <p>... αν βουτήξω τη σκέψη μου στις παιδικές αναμνήσεις θα δω ότι όταν ήμουν παιδί μαζί με τα παιδιά της γειτονιάς παίζαμε ένα παιχνίδι όπου εγώ είχα το ρόλο του δασκάλου και τα υπόλοιπα παιδιά το ρόλο του μαθητή, επομένως πιστεύω ότι ήταν κάτι το οποίο υπήρχε πάντα ως στόχος για το μέλλον μου (Επιφάνιος)</p> <p>... μου άρεσε πολύ η επαφή με τα παιδιά, πάντα θυμάμαι όταν ερχόντουσαν θείοι με παιδιά από Αθήνα, από άλλες πόλεις, πάντα ήμουν εγώ αυτή που τα κρατούσε και γειτονόπουλα (Πίστη)</p> <p>Μου άρεσε να ασχολούμαι με παιδιά και ιδιαίτερα παιδιά μικρής ηλικίας (Πολυτίμη)</p> <p>... αν δεν πετύχαινα στην πρώτη μου επιλογή που ήταν δασκάλα δευτέρα ήταν νηπιαγωγός, γιατί θεωρώ ότι μπορώ να προσφέρω περισσότερα στα παιδιά της πρώτης σχολικής ηλικίας (Πολυτίμη)</p> <p>Μου άρεσαν πολύ τα παιδιά, μου άρεσε να ασχολούμαι μαζί τους (Καλλίστη)</p> <p>... μου άρεσε κιόλας αυτή η δουλειά, και η επαφή με τα παιδιά, είχα ήδη 2 παιδιά (Ευγενία)</p> <p>... κάτι ήθελα με παιδιά αλλά δεν ήξερα ακριβώς τι, ήθελα κάτι που να προσφέρω στην κοινωνία (Σεβαστή)</p> <p>Πάντα ήθελα να ακολουθήσω αυτό το επάγγελμα, από μικρή θυμάμαι έλεγα ήθελα να γίνω νηπιαγωγός, (Πίστη)</p> <p>Από αρκετά νωρίς, όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, αποφάσισα ότι ήθελα να γίνω δάσκαλος (Γαληνός)</p> <p>... μου άρεσαν τα παιδιά από μικρή το είχα στο μυαλό μου, ότι θα ήθελα να γίνω δασκάλα, να ασχοληθώ με τα παιδιά με την εκπαίδευση (Υπομονή)</p> <p>Η οικογένειά μου με στήριζε σε αυτή μου την επιλογή (Πολυτίμη)</p> <p>Η οικογένειά μου ήταν σύμφωνη με την επιλογή μου (Γαληνός)</p> <p>... πάντα με στήριζαν, ότι ήθελα να κάνω, ότι ήθελα να σπουδάσω (Ευγενία)</p>
<p>Επίδραση της οικογένειας καταγωγής στην επαγγελματική πορεία των εκπαιδευτικών</p>	<p>Διαμόρφωση επαγγελματικής ταυτότητας</p>	<p>Νομίζω ότι η στάση ζωής και οι αξίες που κάθε οικογένεια δίνει στα παιδιά που ανατρέφει... βοηθάει στο να αναπτύξουν και αυτά μια στάση ζωής τόσο στον επαγγελματικό τους χώρο... όσο και στη ζωή τους γενικότερα (...) προσπάθησα να εφαρμόσω στο διδακτικό μου έργο τις αρχές και τις αξίες με τις οποίες με μεγάλωσαν (Πολυτίμη)</p> <p>... την επηρέασε εμμέσως με την έννοια (...) των αρχών που μου είχε μεταδώσει και κληροδοτήσει τις οποίες αρχές τηρώ απαρέγκλιτα και στη ζωή μου και στην επαγγελματική μου πορεία (Ελευθέριος)</p> <p>... ναι, στο θέμα των αρχών, πιστεύω, πάρα πολύ (Επιστήμη)</p> <p>... νομίζω ότι το κουβαλάμε πάνω σ' αυτό μετά χτίζουμε, αφαιρούμε κάποια πράγματα προσθέτουμε κάποια άλλα, σίγουρα με επηρέασε και νομίζω και πράγματα που θέλαμε να ξεφύγουμε ως παιδιά τα εφαρμόζουμε και εμείς μετά, νομίζω ότι υπάρχουν στο υποσυνείδητο, δρούμε ανάλογα πως έχουμε μεγαλώσει, και χτίζουμε πάνω σ' αυτό νομίζω (Ελπίδα)</p>

		<p><i>Ναι με επηρέασε μάλλον γιατί όταν η οικογένειά σου σε θέλει να είσαι κοντά, και μένα στόχος μου ήταν να έρθω στην πόλη μου, ναι με επηρέασε, θα μπορούσα να είχα ταλαιπωρηθεί λιγότερο ίσως, να 'μαι σε κάποια άλλη πόλη που θα μπορούσα να την πιάσω πιο εύκολα και να μην έχω τον καημό να επιστρέψω στην πόλη μου, ας πούμε που για μένα ήταν ένας πάρα πολύ δύσκολος στόχος, οπότε ναι, σίγουρα επηρέασε (Καλλιόστη)</i></p> <p><i>Η μητέρα μου ήταν άτομο της ανοιχτής αγκαλιάς (...) σ' αντίθεση με τον πατέρα μου ο οποίος ήταν δυναμικός, στόχευε κάπου (...) Ήταν λογικός άνθρωπος προσπαθούσε να τον πραγματοποιήσει αυτόν το στόχο βήμα βήμα. Το ίδιο έκανα και εγώ (...) Και προσπάθησα να ανέλθω, προσπάθησα, έκανα τις αναζητήσεις μου και σε κάποιον άλλο χώρο και σε κάποια άλλη σχολή, και κάπου διαφορετικά έτσι ώστε να συμπληρώσω πιθανόν κενά ή να γνωρίσω πράγματα το οποία για μένα ήταν άγνωστα (Αρετή)</i></p> <p><i>... πάντα η οικογένεια μου ήμασταν με κάποιες σταθερές αξίες, πάντα είχαμε την τιμιότητα σαν μότο, έτσι πάντα πορευόμασταν δεν ξέρω κατά πόσο με επηρέασε, δεν μπορούσα δηλαδή να φανταστώ πως θα ήμουν αλλιώς (Σοφία)</i></p> <p><i>... ίσως το έβλεπα εγώ σαν αδιαφορία, αλλά δε γνώριζαν πράγματα, αυτό να πω την αλήθεια θετικά το πήρα, ότι από το αρνητικό αυτό που βίωσα να το γυρίσω στο θετικό, να ασχοληθώ πιο πολύ με το αντικείμενο μου (Σεβαστή)</i></p> <p><i>Νομίζω αυτή η αγάπη που πήρα από την οικογένειά μου και οι αξίες περνάνε και μέσα στη διδασκαλία μου και στους μαθητές μου (Πίστη)</i></p> <p><i>... πιστεύω τις αρχές τις οποίες πήρα από την οικογένειά μου φυσικά ήταν ένας φάρος στη μετέπειτα ζωή μου, δε νομίζω ότι υπήρξε καθοριστικός ο ρόλος αυτός στη μετέπειτα εξέλιξη μου, απλώς υπήρχε πάντα η θετική στάση των γονέων μου σ' αυτά που κάνω (Επιφάνιος)</i></p> <p><i>Μια μικρη μειοψηφια των συμμετεχόντων θεωρει ότι η επίδραση της οικογένειας είναι μεγαλύτερη από την αρχη της σχολικής ζωής έως την ολοκλήρωση των σπουδών:</i></p> <p><i>Δε νομίζω τόσο πολύ, ενώ στην αρχή με βοήθησαν πάρα πολύ μου δώσανε την ώθηση απ' κει και πέρα πιστεύω ότι τα πράγματα πήρανε το δρόμο τους, ανεξάρτητα από τους γονείς (Μελέτιος)</i></p> <p><i>Δεν νομίζω να με επηρέασαν ιδιαίτερα (...) νομίζω άλλαξα λίγο, ας το πούμε ξέφυγα από το χώρο αυτό, οπότε είχα άλλες επιρροές περισσότερο στο πως θα προχωρήσω (Υπομονή)</i></p> <p><i>... νομίζω το οικογενειακό υπόβαθρο είναι για να σου δώσει το έναυσμα, να σου δώσει και τις προϋποθέσεις οικονομικές και οτιδήποτε άλλο μέσο στήριξης μέχρι να μπορέσεις να πάρεις το πτυχίο. Από κει και πέρα νομίζω ο καθένας μόνος του πορεύεται στο τι θα κάνει, στο αν θα δημιουργήσει κάτι παραπάνω μετά τις σπουδές (Ειρηναίος)</i></p> <p><i>Νομίζω καθόλου, τώρα δεν ξέρω αν υπήρχαν κάποιες αρχές οι οποίες βγήκαν ή αν κινιόμουν με βάση αυτές (Γαληνός)</i></p>
	<p>Οικονομική στήριξη των σπουδών</p>	<p><i>... προσπαθούσε να μας παράσχει όλα τα απαραίτητα (Ελευθέριος)</i></p> <p><i>... έκαναν ότι μπορούσαν για να αποκτήσουμε πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εγώ και η αδελφή μου (Πολυτίμη)</i></p> <p><i>... έκαναν ότι μπορούσαν για να μας βοηθήσουν και εμένα και την αδερφή μου να μπορέσουμε να σπουδάσουμε (Γαληνός)</i></p> <p><i>... ήταν άλλα τα χρόνια, με ένα μισθό, από ένα σπίτι μας πήρανε οι</i></p>

		<p>άνθρωποι, και μπορέσανε και μας σπουδάσανε (Ευγενία)</p> <p>... με στήριξε, χρειαζόταν χρηματική υποστήριξη για τις σπουδές, τα είχα όλα απλόχερα από την οικογένειά μου (Ειρηναίος)</p> <p>Στερήθηκαν και πάρα πολλά πράγματα οικονομικά οι ίδιοι οι γονείς μου προκειμένου να μπορέσουν να μας σπουδάσουν και να μας παράσχουν όλα τα απαραίτητα. (Ελευθέριος)</p> <p>Μπορεί να μην μας αγόραζαν άλλα πράγματα, αλλά αυτά τα δίνανε για τις σπουδές μας (Ελπίδα)</p> <p>... η οικογένειά μου με στήριξε να μπορέσω να πραγματοποιήσω αυτό το όνειρο, στερήθηκε και με σπούδασε (Επιστήμη)</p>
<p>Επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στην επαγγελματική πορεία</p>	<p>Οικονομικά εμπόδια και οικογενειακές υποχρεώσεις</p>	<p>... η οικονομική κατάσταση, τώρα προτεραιότητα δεν έχω εγώ έχουν τα παιδιά μου, σίγουρα επηρεάζει, αλλά θα μπορώ όταν τελειώσουν τα παιδιά μου, αν θέλω να συνεχίσω αν έχω κουράγιο, δε με σταματά σ' αυτό (Σοφία)</p> <p>Δεν νομίζω ότι με εμποδίζει στην εκπαιδευτική μου πορεία μόνο ίσως πράγματα που θα θελα να κάνω επιπλέον ως μόρφωση πάνω στο επάγγελμά μου γιατί προκύπτουν θέματα που αφορούν τα παιδιά και τη δική τους μόρφωση πια (Ελπίδα)</p> <p>... θεωρώ ότι από τη στιγμή που (...) έχω τα τέσσερα παιδιά, πιστεύω ό,τι χρήματα θα δαπανήσω θα τα δαπανήσω για τα παιδιά μου, δε θα τα στερήσω να σπουδάσω εγώ κάτι (Επιστήμη)</p> <p>... πλέον η μόρφωση τείνει να γίνει ένα ακριβοπληρωμένο προϊόν... άρα όλες οι προσπάθειες αυτομόρφωσης που επιλέγει κάποιος πληρώνονται και μάλιστα πληρώνονται αδρά, οπότε νομίζω ότι αποτελεί ένα εμπόδιο στην εξέλιξη όχι μόνο τη δική μου αλλά του εκπαιδευτικού γενικότερα (Ελευθέριος)</p> <p>... θα ήθελα να κάνω και κάποιες επιπρόσθετες επιμορφώσεις οι οποίες είναι επί πληρωμή και σίγουρα αυτό το οικονομικό κομμάτι αυτή τη στιγμή με τρία παιδιά (Πολυτίμη)</p> <p>... λόγω του ότι τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα έχουν αλλάξει πάλι δεν είναι εύκολο να στραφώ σε εκπαιδεύσεις και επιμορφώσεις, είναι λίγο δύσκολο (Καλλίστη)</p> <p>... στη φάση που είμαι τώρα με τρία παιδιά το κόστος με εμποδίζει (Σεβαστή)</p> <p>Βάζει κάποια όρια. Αν στηριχτώ στα χρήματα που παίρνω μόνο ως δάσκαλος δεν μπορώ να κάνω κάποια πράγματα (Γάληνος)</p> <p>Οι μισθοί δεν είναι το ίδιο όπως ήταν πριν κάποια χρόνια οπότε είναι δύσκολο τώρα πια και ως μητέρα να εξελιχθώ (Καλλίστη)</p> <p>... θα ήθελα να κάνω κάποιες περαιτέρω σπουδές, αλλά υπάρχει ένα κόλλημα οικονομικό, δηλαδή το κόστος για ένα μεταπτυχιακό και λοιπά μπαίνει ως τροχοπέδη και δεν το σκέφτομαι, ενώ θα ήθελα να κάνω, αν ήταν δωρεάν ένα μεταπτυχιακό που με ενδιέφερε θα το προσπαθούσα (Επιφάνιος)</p> <p>... δεν νομίζω ότι παίζει ρόλο, το ότι είμαι παντρεμένη και έχω ένα παιδί, και η οικονομική κατάσταση πάλι το ίδιο είναι σε μια νορμάλ κατάσταση, είμαστε και οι δυο εκπαιδευτικοί και θα μπορούσα αν ήθελα να κάνω περαιτέρω σπουδές (Υπομονή)</p> <p>... δεν έχουμε μεγάλη ευχέρεια, αλλά αυτό που θέλω εγώ να κάνω και με</p>

		<p>ικανοποιεί για το έργο μου στην τάξη νομίζω ότι το κάνω και τα καταφέρνουμε οικονομικά (Πίστη)</p> <p>Νομίζω η οικονομική μου κατάσταση είναι τέτοια που να μπορώ αξιοπρεπώς να καλύψω τις βιοτικές μου ανάγκες, οπότε δεν είναι τροχοπέδη στην εκπαιδευτική μου πορεία (Ειρηναίος)</p> <p>Οι οικογενειακές υποχρεώσεις όταν τα παιδιά ήταν μικρά ήταν πολλές και γι' αυτό δεν μπορούσα να κάνω μεταπτυχιακές σπουδές παρόλο που το ήθελα (Πολυτίμη)</p> <p>... ήθελα πάρα πολύ να κάνω ένα μεταπτυχιακό (...) δεν μπορούσα όμως γιατί ήμουν τοποθετημένη για δέκα χρόνια στη νησιωτική Ελλάδα και σε δυσπρόσιτα μέρη, οπότε δεν τα κατάφερα. Όταν ήρθα στην πόλη μου, ήμουν πλέον μητέρα, δεν μου ήταν εύκολο (Καλλίστη)</p> <p>... ήμουν αναγκασμένη να μεταφέρομαι από το ένα σπίτι στο άλλο, καθότι δεν υπήρχε σταθερή μόνιμη κατοικία (...) αναγκαζόμουν να πηγαίνω από τόπο σε τόπο (Αρετή)</p> <p>... τεχνικά θέματα υπήρχαν, όπως σε όλους μας, οι μετακινήσεις δεξιά και αριστερά που λίγο η οικογένεια επιβαρύνθηκε οικονομικά με τα δύο σπίτια (Ελπίδα)</p> <p>... όταν η οικογένειά σου σε θέλει να είσαι κοντά, και μένα στόχος μου ήταν να έρθω στην πόλη μου (...), θα μπορούσα να είχα ταλαιπωρηθεί λιγότερο ίσως, να μαι σε κάποια άλλη πόλη που θα μπορούσα να την πιάσω πιο εύκολα και να μην έχω τον καημό να επιστρέψω στην πόλη μου (Καλλίστη)</p> <p>... νωρίς παιδιά, νωρίς και εγγόνια, παράλληλα με το σχολείο και όλα αυτά το απόγευμα έτρεχα να βοηθήσω τα παιδιά μου (Ευγενία)</p> <p>Η σημερινή μου οικογενειακή κατάσταση δεν επηρεάζει άμεσα την εκπαιδευτική μου πορεία με την έννοια ότι τα παιδιά μου είναι ενήλικα και δε με έχουν τόσο ανάγκη όσο σε μικρότερες ηλικίες (Ελευθέριος)</p>
	Εργασιακό άγχος	<p>... το πλαίσιο εργασίας με τα χρόνια έχει γίνει δυσκολότερο, λόγω ... περισσότερων ευθυνών και αρμοδιοτήτων... που καλείται ο σύγχρονος δάσκαλος να φέρει σε πέρας (Πολυτίμη)</p> <p>Πιο πολύ με στεναχωρεί δεν με αγχώνει όταν βλέπω παιδιά που θα μπορούσαν να προοδεύσουν δεν προοδεύουν λόγω της οικογένειάς τους (Επιστήμη)</p> <p>... δύσκολα παιδιά, παιδιά που ίσως δεν προχωράνε όσο θα ήθελα (Υπομονή)</p> <p>κάποιες αντιδράσεις γονέων (...) είναι σε θέση να διαταράζουν το κλίμα (...) με αγχώνει επίσης το οικονομικό ζήτημα... γιατί θεωρώ ο επαγγελματίας δάσκαλος δεν αμείβεται όπως θα έπρεπε (Ελευθέριος)</p> <p>Το να έχω να αντιμετωπίσω πολλές δύσκολες περιπτώσεις και παιδιών και γονέων, που ειδικά τώρα με την κρίση αντιμετωπίζουν χίλια δυο προβλήματα στο σπίτι τους, οπότε τα βγάζουν στο σχολείο. Με δυσκολεύει πολλές φορές το ότι δεν μπορώ να βρω σημεία επικοινωνίας είτε με κάποιο παιδί είτε με κάποιους γονείς. Η οικονομική κατάσταση είναι μια πηγή άγχους για έναν εκπαιδευτικό, και για μένα, γιατί αν πρέπει να στηριχτώ μόνο στο μισθό που παίρνω σαν εκπαιδευτικός δεν μπορώ να τα βγάλω πέρα με τίποτα (Γαληνός)</p> <p>Η συσσωρευμένη ύλη και πώς θα μπορέσω να την κάνω κατανοητή σε</p>

		<p>αδύναμους μαθητές (...) αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών που έχουν προβλήματα συμπεριφοράς ... λόγω οικογενειακών προβλημάτων. Η παρέμβαση των γονιών (...) στο έργο μας με διάφορους τρόπους είτε θα έρθουν θα μας κάνουν παρατηρήσεις... είτε θα... διαμαρτυρηθούν είτε για αυτά που κάνουμε στο σχολείο μαθησιακά είτε όταν κάνουμε προγράμματα έξω από τη συγκεκριμένη ύλη (Πολυτίμη)</p> <p>Με αγχώνει το ότι δεν μπορώ να κάνω τα παιδιά να φανούν αντάξια των υποχρεώσεων τους, με αγχώνει που οι γονείς έχουν άλλες προτεραιότητες σε σχέση με τα παιδιά τους και σε σχέση με το διάβασμα και των υποχρεώσεων που έχουν τα παιδιά τους απέναντι στο σχολείο. Με αγχώνει ότι η κοινωνία γενικότερα και ένα μέρος των γονέων απαξιώνει τους εκπαιδευτικούς και την προσπάθεια που καταβάλουν και με αγχώνει πάρα πολύ ο τεράστιος όγκος της ύλης την οποία καλούμαστε να βγάλουμε κάθε χρόνο (Καλλίστη)</p> <p>... είμαστε λίγο αβοήθητοι οι δάσκαλοι, θέλαμε επιμορφώσεις, σεμινάρια, χρειάζονται, γιατί υπάρχουν πολλά ζητήματα πλέον στις τάξεις που δεν τα γνωρίζουμε και λυπάμαι γιατί επειδή κάνω ένα πρόγραμμα τώρα και ανακάλυψα ότι πολλά πράγματα δεν τα ήξερα και αν δεν πληρώσω δεν θα τα μάθω (Σεβαστή)</p> <p>... η υπερβολική ύλη που χάνεται και το πασάλεμμα αυτό, δηλαδή να είναι πιο εστιασμένα τα πράγματα να είναι 5 και να τα κατέχω καλά και να τα δουλεύω και να πάω παραπέρα, αυτό το πασάλεμμα (...) αισθάνομαι ότι δεν υπάρχει οργάνωση και προσπαθούμε εμείς σαν δάσκαλοι από μόνοι μας να κάνουμε πράγματα (Ευγενία)</p> <p>Νομίζω περισσότερο είναι ότι δεν υπάρχει μια συνέχεια στην εκπαιδευτική μας πολιτική (...) μια πληθώρα της ύλης στο δημοτικό και μία συμπίεση προς τα κάτω και δεν υπάρχει πολύς ελεύθερος χρόνος στα παιδιά να κάνουν και άλλες δραστηριότητες πέρα από το να καλύψουμε μια ύλη (Επιφάνιος)</p> <p>... όλη αυτή η κατάσταση στην παιδεία που δεν υπάρχει κάτι σταθερό για τα παιδιά που κάθε χρόνο αλλάζει το σύστημα (Ευγενία)</p> <p>... το να είμαι συνεπής στη δουλειά μου, αυτό πραγματικά είναι ψυχοφθόρο για μένα (...) αλλά δεν μπορώ να κάνω και αλλιώς, υπάρχει μέσα μου κάτι που μου λέει πρέπει να είσαι ευσυνείδητος (Μελέτιος)</p> <p>Τα κενά μου, τα λάθη μου (...) Πρόσφερα το μέγιστο των δυνατοτήτων μου; Συνειδησιακά μπορώ να κοιμηθώ ήσυχα το βράδυ; για το Νικολάκη, για το Γιαννάκη, για τη Μαρία για την Ελένη. Ήμουν εντάξει; Ήμουν οκ σήμερα μπορώ να πάω παρακάτω; και κάτω από ποιες συνθήκες; (Αρετή)</p> <p>Απλά θέλω να υπάρχει ένα πρόγραμμα, να ξέρω τι θα κάνω την κάθε μέρα (Σοφία)</p> <p>Το να φανώ ανεπαρκής, το να μην μπορώ μια κατάσταση να την αντιμετωπίσω, είτε αφορά το μαθησιακό κομμάτι είτε αφορά το προσωπικό κομμάτι της σχέσης μου με το παιδί, τη συμπεριφορά του, αυτό με αγχώνει (Ελπίδα)</p> <p>Σ' αυτή την φάση που είμαι τώρα λίγο πριν τη σύνταξη δεν με αγχώνει τίποτα (Ειρηναίος)</p> <p>... η υπερβολική ύλη με αγχώνει, τη χειρίζομαι εγώ πλέον, έχω μια εμπειρία τέτοια και μια ηλικία τέτοια που μπορώ να τα διαχειρίζομαι (Ευγενία)</p>
	<p>Το νόημα και η αξία που αποδίδουν οι</p>	<p>Η προσπάθεια που κάνω να μεταδώσω αξίες και στάσεις ζωής στους μικρούς μαθητές σε μια εποχή, όπου πολλά από τα ιδανικά με τα οποία</p>

<p>εκπαιδευτικοί στο επάγγελμά τους</p>	<p>έχουμε γαλουχηθεί, πλέον δεν υφίστανται (Πολυτίμη)</p> <p>... είναι η ίδια επαφή με τα παιδιά που νομίζω είναι αναζωογονητική, θα ήθελα να πιστεύω ότι αυτό που έχει αξία για μένα έχει αξία και για τα ίδια παιδιά... ότι καταφέρνω να δίνω πράγματα στα παιδιά όχι με την έννοια της υστεροφημίας, αλλά τέλος πάντων να θυμούνται με αγάπη τον δάσκαλό τους (Ελευθέριος)</p> <p>Η καθημερινή επαφή και επικοινωνία με τα παιδιά μου κάνει πολύ καλό (Γαλήνός)</p> <p>... γεμίζει η ψυχή σου βασικά, κάθε μέρα βιώνεις κάτι καινούριο και γεμίζεις συναισθήματα (Ελπίδα)</p> <p>... είναι τι θα του προσφέρεις στην ψυχή, την εκπαίδευση νομίζω θα τη λάβει έτσι κι αλλιώς, ακόμα και προσωπικά, νομίζω η προσωπική σχέση που θα αναπτύξεις και οι αρχές που θα του δώσεις αυτό, σαν συνέχεια της οικογένειά του δηλαδή, έστω και ένα πράγμα ας πούμε να μάθουμε από άποψη συμπεριφοράς στα παιδιά, αυτό νομίζω θα είναι που εγώ θα κερδίσω ως άνθρωπος (Ελπίδα)</p> <p>Για μένα η μεγαλύτερη αξία στην εκπαίδευση είναι το να κάνεις ευτυχισμένα παιδιά, να εμφυσήσεις μέσα τους την αγάπη για το σχολείο, να μπαίνουν στην αίθουσα και να είναι ευτυχισμένα πρώτα από όλα. Μέσα από αυτή και αν τα ίδια είναι ικανοποιημένα με τον εαυτό τους... θα έρθει και η μάθηση, θα έρθει και η εκπαίδευση (Ειρηναίος)</p> <p>... την επαφή με τα παιδιά όχι μόνο ως προς το θέμα της γνώσης, το θέμα της διαπαιδαγώγησης, να δώσεις ότι μπορείς καλύτερο, να πάρουν 5 αξίες σαν άνθρωποι, να κάνουν σωστές οικογένειες να γίνουν σωστοί άνθρωποι, να γίνουν πολιτισμένοι άνθρωποι (Ευγενία)</p> <p>... να πλάσω αν μπορώ να το πω τους χαρακτήρες των μαθητών μου, ώστε να γίνουμε καλά παιδιά, πρώτα απ' όλα να έχουν αγάπη στο συμμαθητή τους και να τους μεταδώσω και γνώσεις, αυτές που χρειάζονται για να πάνε παραπέρα έστω στην επόμενη τάξη (Πίστη)</p> <p>... το θεωρώ ευλογία γιατί έχω να κάνω με παιδιά, και έχω ευθύνη απέναντί τους ηθική πρώτα, είναι παιδιά τα οποία από μένα θα πάρουν πολλά πράγματα, απ τον κάθε δάσκαλο, οπότε έχω υποχρέωση να τους εμφυσήσω αξίες και αρετές και ιδέες με επίκεντρο των άνθρωπο ώστε να γίνουν και εκείνοι καλοί πολίτες πρώτα, καλοί άνθρωποι, και όταν κάποιος είναι καλός και θα καλλιεργηθεί και θα μορφωθεί και θα δώσει την αγάπη που έχει να δώσει, να την προσφέρει (Σεβαστή)</p> <p>Το ότι μετά την οικογένεια είμαστε το πρώτο άτομο αναφοράς για το παιδί και το παιδί βρίσκει μια αγκαλιά μετά την οικογένεια, που μπορεί να μην υπάρχει πάντα στην οικογένεια η αγκαλιά ή η κατανόηση (Καλλίστη)</p> <p>... να μπορώ να βοηθώ παιδιά και εγώ που έχουν αντίστοιχα προβλήματα, γιατί ακόμα και σήμερα υπάρχουν παιδιά παρόλο που έχει περάσει μια γενιά έχουν τα ίδια προβλήματα που είχα και εγώ μικρή (Σεβαστή)</p> <p>... ζυμώνομαι καθημερινά με ανθρώπινες υπάρξεις και παίρνω πολύ περισσότερα από όσα δίνω (Αρετή)</p> <p>... έχω να κάνω με παιδιά (Σοφία)</p> <p>... μ' αρέσει όλη αυτή η καθημερινή επαφή με τα παιδιά (Πίστη)</p> <p>... και από άποψη ωραρίου και από άποψη ότι είμαστε με τα παιδιά και παίρνουμε ζωή απ' αυτά (Σοφία)</p>
---	---

		<p>Χαμογελούν και τους χαμογελώ, λεν αυτά κάτι αστειό λέω και γω (Σοφία)</p> <p>... έχω να κάνω με ζωντανούς οργανισμούς που παίρνω και εγώ από εκείνους πολλά πράγματα, τους δίνω, θεωρώ ότι συμβάλλω λίγο στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους (Σεβαστή)</p> <p>... αυτό που θέλω να δώσω στα παιδιά είναι τα μαθητικά τους χρόνια πέρα από κάποιες γνώσεις που θα πάρουν να είναι βιώματα που θα τους βοηθήσουν να γίνουν ενεργοί πολίτες, να αποκτήσουν δεξιότητες, να αποκτήσουν αξίες ώστε να αντιμετωπίσουν το αύριο με αισιοδοξία αλλά και ενστερνιζόμενοι τις ανθρωπίνες αξίες (Επιφάνιος)</p> <p>... να έρχονται τα παιδιά μέσα στην τάξη την επόμενη μέρα για μάθημα και να θέλουν να κάνουν μάθημα, να νιώθουν χαρά, να το περιμένουν και να βγαίνουν τελικά καλά παιδιά και να προχωράνε (Πίστη)</p> <p>... η επαφή μου με τα παιδιά μου, τα παιδιά (Μελέτιος)</p> <p>... μόνο που μαθαίνουμε στα παιδιά τα πρώτα τους γράμματα και τις αρχές, έχει αξία, πιστεύω δηλαδή ότι επηρεάζουμε τα παιδιά (Επιστήμη)</p> <p>... είσαι με παιδιά που μεγαλώνουν και που συμμετέχεις και συμβάλεις σ' αυτό και νιώθεις ότι κάτι μπορείς να αλλάξεις (...) να τους περάσεις κάποιες ιδέες (...) είναι ένα επάγγελμα που δε σε αφήνει να σκουριάσεις (...) συνεχώς σε ανανεώνει το να είσαι με παιδιά, προσπαθείς να γίνεις και συ καλύτερος (Υπομονή)</p> <p>... νιώθω ευτυχία όταν είμαι στο σχολείο, δηλαδή ξεχνάω και προβλήματα και έννοιες που μπορεί να έχω, σαν να η ψυχολογία μου να αλλάζει τελείως όταν μπαίνω στην τάξη (Πίστη)</p>
	<p>Στήριξη από το οικογενειακό και ευρύτερο περιβάλλον και διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού βίου</p>	<p>... έχουμε κοινό ελεύθερο χρόνο (Γαληνός)</p> <p>... μάλλον εγώ κάπου τη βοήθησα στο ξεκίνημά της ως φοιτήτρια στην Παιδαγωγική Ακαδημία (Επιφάνιος)</p> <p>Ο σύζυγός μου, ο οποίος ανήκει στον ίδιο κλάδο και πιστεύει και ο ίδιος ότι πρέπει να παρακολουθούμε τις εξελίξεις στην εκπαίδευση και να μην μένουμε αμέτοχοι και απροετοίμαστοι σε αυτές... ήταν αυτός που με προέτρεψε για το μεταπτυχιακό και το κάναμε και οι δυο μαζί (Πολυτίμη)</p> <p>... όλα τα μέλη της οικογένειάς μου με στηρίζουν... και τα παιδιά μου και η σύζυγός μου... και μου δίνουν και έξτρα κίνητρα θα έλεγα, με την έννοια της ενθάρρυνσης, της βοήθειας (Ελευθέριος)</p> <p>... νομίζω όλοι (Γαληνός)</p> <p>Όλοι ήτανε θετικοί, το οικογενειακό περιβάλλον σίγουρα, το φιλικό επίσης, άλλωστε και οι φίλοι ήτανε στήριγμα (...) όλος ο περίγυρος στήριζε τις προσπάθειές μου και δε με αποθάρρυνε κανείς (Ελπίδα)</p> <p>... και στο οικογενειακό μου περιβάλλον και στο ευρύτερο περιβάλλον (Ειρηναίος)</p> <p>Και η μητέρα μου και ο σύζυγός μου με στήριζαν και ήταν θετικοί. Ο σύζυγός μου ακόμα και τώρα προσπαθεί να με στηρίξει και να με προτρέψει (Καλλίστη)</p> <p>... είναι πολύ ενθαρρυντικός, με στηρίζει, με ενθαρρύνει (Καλλίστη)</p> <p>... και ο άνδρας μου σκέφτεται μόλις πάρει τη σύνταξη του να κάνει κάτι σε σχέση μ' αυτό, με τη δια βίου μάθηση (Σοφία)</p>

		<p>... είναι λίγο δύσκολο με τρία παιδιά και μικρά αλλά πιστεύω ότι έχω ακόμα περιθώρια εξέλιξης, μπορώ να συνεχίσω (Σεβαστή)</p> <p>... με παροτρύνει κιόλας για πολλά πράγματα, τον συμβουλευόμαι κι εγώ, βέβαια είναι σε άλλο τομέα εκείνος αλλά έχοντας και εμείς παιδιά, θέλει κι εκείνος το καλύτερο, και εκείνος μάλιστα με παροτρύνει για περαιτέρω σπουδές (Σεβαστή)</p> <p>Ξέρω αν το αποφάσιζα δεν θα είχα εμπόδια και ο άντρας μου θα με βοηθούσε δηλαδή κρατώντας τα παιδιά όπως και το κάνει. Κρατά τα παιδιά για να μπορέσω να διαβάσω ή να κάνω κάτι άλλο (Πίστη)</p> <p>... με υποστηρίζει πάρα πολύ (Επιστήμη)</p> <p>Κάποιες φορές συνυπηρετούσαμε, κάποιες άλλες όχι, οπότε τα πρώτα χρόνια της ζωής μας ήτανε δύσκολα και μαζί και μόνη με το παιδί (Αρετή)</p> <p>... όταν χρειάστηκε να διοριστώ μακριά και να λείπω για 2 χρόνια, δεν μπήκε ποτέ το θέμα να μην το κάνω, να μην συμβεί, γιατί υπήρχε τότε οικογένεια (Ελπίδα)</p> <p>Όταν ξεκινάς το πρωί απ' το σπίτι για να πας στη δουλειά και αισθάνεσαι ότι πας κάπου για να περάσεις καλά και δημιουργικά, μόνο αυτό τα λέει όλα (Ειρηναίος)</p> <p>... ενίοτε μπορεί να είναι τροχοπέδη, ενίοτε όχι, ανάλογα το τι περνάς μέσα στην οικογένεια (...) σαφώς και επηρεάζει την πορεία σου, πολλές φορές έχω επηρεαστεί, κακά τα ψέματα, όλοι επηρεαζόμαστε (Μελέτιος)</p> <p>Αν είσαι πλήρης και γεμάτος, αφήνεται το αποτόπωμα στην εκπαιδευτική διαδικασία (Ειρηναίος)</p>
	<p>Ικανοποίηση από την επιλογή του επαγγέλματος και ανάγκη για επαγγελματική εξέλιξη</p>	<p>Είμαι απόλυτα ικανοποιημένη από την επιλογή μου, μου αρέσει το επάγγελμά μου και ο χώρος εργασίας και τα παιδιά (Πολυτίμη)</p> <p>Θα διάλεγα το ίδιο ακριβώς επάγγελμα, γιατί... παρόλες τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζω, με ικανοποιεί το γεγονός ότι μπορεί να επηρεάσω θετικά έστω και ένα μικρό ποσοστό από τους μικρούς μαθητές μου (Πολυτίμη)</p> <p>Είναι μια επιλογή που θα έλεγα ότι με γεμίζει (Ελευθέριος)</p> <p>... είναι ένα επάγγελμα που με γεμίζει ικανοποίηση (Ελευθέριος)</p> <p>έκανα σωστή επιλογή... γιατί είχα αρκετό χρόνο για να κάνω και άλλα πράγματα που ήθελα να κάνω... όπως το να ασχοληθώ με το παιδί μου, να ασχοληθώ με διάφορα χόμπι που έχω και να οργανώσω κάποια πράγματα που μου αρέσουν... μπόρεσα ακόμη να γνωρίσω διάφορα μέρη-στην Ελλάδα και στο εξωτερικό- μέσα από τη δουλειά μου (Γαληνός)</p> <p>νομίζω ότι καλά τελικά έκανα και το αποφάσισα (Ελπίδα)</p> <p>το ίδιο θα διάλεγα χωρίς δεύτερη σκέψη(...) μ' αυτό που κάνω ήδη είμαι πού γεμάτη, δε νομίζω ότι θα διάλεγα κάτι άλλο (Ελπίδα)</p> <p>Μ' αρέσει πάρα πολύ αυτή η δουλειά, την αγαπώ πάρα πολύ (Καλλίστη)</p> <p>Το ίδιο, απλά δεν θα ήμουνα τόσο ανασφαλής όσο στη αρχή της καριέρας μου (...) για να μπορώ να αποδώσω καλύτερα πάλι στα παιδιά μου, πάλι στην κοινωνία, πάλι στο σχολείο (Αρετή)</p> <p>... δικαιωμένη, δεν νομίζω ότι μπορούσα να έχω καλύτερη επιλογή ή</p>

	<p>καλύτερο επάγγελμα (Σοφία)</p> <p>Δασκάλα ασυζητητί, δεν τίθεται θέμα (Σοφία)</p> <p>... πάλι να γίνω δασκάλα και να πάω έξω, θα ήθελα να πάω 5 χρόνια σε κάποια άλλη χώρα (Ευγενία)</p> <p>Ευλογημένη (γελώντας), νιώθω πάρα πολύ καλά, νιώθω τυχερή πάρα πολύ (Σεβαστή)</p> <p>... δικαιώθηκε αυτή μου η επιλογή και αυτό καθρεφτίζεται περισσότερο μέσα από τις αντιδράσεις των μαθητών και μαθητριών μου που είναι πια με οικογένειες, συνεχίζουμε να έχουμε επαφή και πολλές φορές όταν οι δικές τους αναμνήσεις γυρίζουν στα παιδικά τους και σχολικά τους χρόνια έχουν να θυμούνται με πολύ αγάπη τα χρόνια αυτά που ήμουν δάσκαλός τους (Επιφάνιος)</p> <p>... είμαι αρκετά ικανοποιημένος από όλη μου την πορεία των τριάντα πέντε χρόνων (Επιφάνιος)</p> <p>... αισθάνομαι ικανοποίηση για τον εαυτό μου, ότι έχω επιλέξει ένα επάγγελμα που προσφέρω στο κοινωνικό σύνολο, είναι ένα λειτούργημα (Μελέτιος)</p> <p>Δε θα το άλλαζα το επάγγελμά σήμερα γιατί βρήκα τον τρόπο και τα άλλα που ήθελα να γίνω, να τα υπηρετώ να τα συνδυάζω μέσω αυτού του επαγγέλματος (Επιστήμη)</p> <p>... νιώθω γεμάτη (Ευγενία)</p> <p>Απόλυτα δικαιωμένος και πολύ χαρούμενος (Ειρηναίος)</p> <p>Δεν θα το άλλαζα με κανένα άλλο επάγγελμα (Ειρηναίος)</p> <p>... είναι μεγάλο πλεονέκτημα να έχεις ως επάγγελμα κάτι που το αγαπάς (Ειρηναίος)</p> <p>Ίσως αρχιτέκτονας (Γαληνός)</p> <p>... αυτό που ονειρευόμουν, πιλότος (Μελέτιος)</p> <p>... δεν ξέρω αν θα το επαναλάμβανα παρόλη την αγάπη που έχω στο επάγγελμα (...) Θα θελα να ασχοληθώ με την διακόσμηση, μου αρέσει πάρα πολύ (Καλλίστη)</p> <p>Μπορεί να επέλεγα πάλι το ίδιο επάγγελμα γιατί είπαμε εμένα με ικανοποιεί, ίσως να διάλεγα και κάτι άλλο που να έχει σχέση με εικαστικά (Υπομονή)</p> <p>Με ενδιαφέρει η συνεχής επιμόρφωση και για το λόγο αυτό απόκτησα μεταπτυχιακό δίπλωμα σπουδών, παρακολουθώ σεμινάρια και επιμορφώσεις που προσφέρουν νέες γνώσεις γιατί οι απαιτήσεις στην εκπαίδευση αλλάζουν... και δεν πρέπει να μένουμε έξω από αυτές τις αλλαγές (Πολυτίμη)</p> <p>... ιδιαίτερα στο επάγγελμά μας χρειάζεται ανεξαρτήτου ηλικίας οι εκπαιδευτικοί να μαθαίνουν διά βίου (Ελευθέριος)</p> <p>Πάντα υπήρχε (διάθεση για περαιτέρω σπουδές) και υπάρχει αν το αντικείμενο είναι ενδιαφέρον (Γαληνός)</p> <p>Το ξεκίνησα κιόλας δυο φορές (...) Βέβαια κάποια που μου διέθετε το κράτος, σεμινάρια, επιμορφώσεις και άλλα, όλα αυτά τα έκανα (Ελπίδα)</p> <p>Την είχα, την επιθυμία από την πρώτη στιγμή (Καλλίστη)</p> <p>... υπάρχει αυτό το ζιζάνιο, αυτή η αλογόμυγα η οποία πάντα με κεντρίζει</p>
--	--

		<p>(Αρετή)</p> <p>Έχω την επιθυμία να ακολουθήσω περαιτέρω σπουδές (...) μπορεί να κάνω κάτι στο δια βίου μάθησης (Σοφία)</p> <p>... θεωρώ ότι χρειάζεται, πρέπει, να εξελιχθώ, εγώ, σαν εκπαιδευτικός, γιατί κάθε παιδί είναι διαφορετικό, αντιμετωπίζουμε διαφορετικές καταστάσεις, τα πράγματα αλλάζουν, υπάρχουν παιδιά με πολύ διαφορετικά background, διαφορετικά οικογενειακά περιβάλλοντα, πλέον είναι πολλά τα μαθησιακά προβλήματα στα παιδιά (Σεβαστή)</p> <p>Ήθελα να κάνω κάποιες σπουδές και τώρα ακόμη θέλω (Μελέτιος)</p> <p>... ήταν ένα δεύτερο πτυχίο που με βοήθησε πολύ ώστε να δω από άλλη οπτική πολλά θέματα της καθημερινότητας αλλά και της παιδαγωγικής μου διαδικασίας (Επιφάνιος)</p> <p>... κάποια που μου διέθετε το κράτος, σεμινάρια, επιμορφώσεις και άλλα, όλα αυτά τα έκανα (Ελπίδα)</p> <p>Υπάρχει η ανάγκη μέσα μου, έχω κάνει ένα πτυχίο κατάρτισης στην ειδική αγωγή, θα ήθελα να κάνω κάτι περισσότερο (Ειρηναίος)</p> <p>... αν ήμουν πιο νέα και ήθελα να κάμω μεταπτυχιακό θα μπορούσα (Ευγενία)</p> <p>... αυτό που κάμω είναι να παρακολουθώ σεμινάρια όποτε μπορώ διά ζώσης ή εξ αποστάσεως και να ενημερώνομαι σε θέματα σχετικά με την εκπαίδευση (Υπομονή)</p>
<p>Επίδραση της σύγχρονης οικογένειας στις διαδικασίες επαγγελματικής ανάπτυξης και επιλογής επαγγέλματος των παιδιών τους</p>	<p>Μεταβίβαση αξιών</p>	<p>Ναι, όπως μαθαίνουμε και στα παιδιά και εμείς με τη σειρά μας, το πρώτο κύτταρο του καθένα μας στην διαδικασία εξέλιξης είναι η οικογένεια. Αν στην οικογένεια πάρεις τα εφόδια και όλα όσα σου χρειαστούν στο μέλλον θα είσαι και πλήρης και ευτυχισμένος οπότε μπορείς να ανταποκριθείς στις απαιτήσεις (Ειρηναίος)</p> <p>... κάθε φορά που κάνουμε μία συζήτηση με τα παιδιά γενικότερου ενδιαφέροντος και αναφερόμαστε στον τρόπο με τον οποίο μεγαλώνουμε, σε τι πρέπει να πιστεύουμε και τι αξίες πρέπει να έχουμε στην πορεία της ζωής μας νομίζω ότι αυτό το οποίο βίωσα ως παιδί αυτό μεταδίδω κιόλας (Πολυτίμη)</p> <p>θέλει έναν αγώνα συνεχόμενο δε γίνεται απ' τη μία μέρα στην άλλη (Καλλίστη)</p> <p>... ναι, έχουν περάσει όλες αυτές οι αξίες και οι αρχές, φαίνονται στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει η κόρη μου κάποια πράγματα (...) σε κάποιες αποφάσεις που παίρνει στη ζωή της (Αρετή)</p> <p>Ναι, προσπαθώ τουλάχιστον (Σεβαστή)</p> <p>Θέλω να πιστεύω πως ναι (Πίστη)</p> <p>Ναι, ναι, ναι, σ' αυτό είμαι απόλυτος (Μελέτιος)</p> <p>Δύσκολο μεν αλλά πιστεύω ότι τα κατάφερα γιατί ήταν και το κύριο μέλημά μου να μεγαλώσω το παιδί μου αντίστοιχα με τις αξίες που μεγάλωσα και εγώ... προσαρμοζόμενες στην εποχή που ζει πλέον ο γιος μου (Ειρηναίος)</p> <p>το πιστεύω, το πιστεύω, το βλέπω δηλαδή κιόλας και από τις γιαγιάδες και τους παππούδες έχουν πάρει (Ευγενία)</p> <p>Ναι, μερικές φορές το ρήμα εμφυσώ δεν είναι μόνο λόγια είναι πράξη... τι</p>

		<p>κάνεις στη ζωή σου... ποιο είναι το παράδειγμά σου. Εγώ πιστεύω μέσα από το παράδειγμα και μέσα απ' αυτά που βίωσε το παιδί μου, ότι νομίζω του την εμφύσησα, ναι. (Ειρηναίος)</p> <p>... το καλύτερο που έχει να κάνει ο γονέας δεν είναι να μεταδίδει τα δικά του θέλω και τα δικά του πιστεύω στα παιδιά του... αλλά να μάθει στα παιδιά του... την ελευθερία (...) να εμπνεύσει τα παιδιά του... με το προσωπικό του παράδειγμα (...) έτσι «συνεχίζονται» οι δικές του αξίες, και το παιδί θα βρει από μόνο του τον δρόμο του (Ελευθέριος)</p> <p>... κάποιες ας πούμε ναι, κάποιες γιατί πολλές απ αυτές τις αξίες που μεγάλωσα είδα στην πορεία ότι ήταν λάθος, οπότε τις άλλαξα (Γαληνός)</p> <p>Νομίζω ως ένα βαθμό, το έχουμε κάνει σίγουρα, κάποια τα έχουμε αφήσει στο πλάι ίσως γιατί δεν μας άρεζαν και προσθέσαμε κάποια καινούρια, αλλά η βάση είναι η ίδια, ναι (Ελπίδα)</p> <p>Κάποιες ναι, που κράτησα, που θεώρησα ότι έπρεπε να τις κρατήσω και κάποιες άλλες όχι γιατί θεωρούσα ας πούμε ήταν πολύ συντηρητικές και δε συμφωνούσα μ' αυτές (Υπομονή)</p> <p>Ας πούμε ούτε να διαχωρίζουμε αγόρια κορίτσια, όπως διαχωρίζαν παλιά, θα ήθελα να είχα μεγαλώσει λίγο πιο ελεύθερα, να σκέφτεται αλλιώς και να επιλέγει να μην είναι τόσο υπάκουος ας πούμε σ' αυτά που λένε οι μεγάλοι, αλλά να έχει μια άποψη μια κρίση να εκφράζεται (Υπομονή)</p> <p>Πιστεύω ναι (...) είναι τίμια τα παιδιά, είναι προσηλωμένα στο στόχο τους, είναι εργατικά, τώρα τα άλλα που σκέφτομαι εγώ, για την πατρίδα, για το ένα για το άλλο, αυτά όχι αντιδρούν, έχουν την αντίδραση της εφηβείας, για τη θρησκεία αυτοί δε νιώθουνε όπως νιώθω εγώ (Επιστήμη)</p> <p>Θέλω να πιστεύω ότι το κάνω, τώρα δεν ξέρω κατά πόσο, είναι και τα 3 συγκροτημένα, έχουν κάποιες ηθικές αξίες και πιστεύω ότι θα μεταδώσουν αυτές και στις οικογένειές τους (Σοφία).</p>
	<p>Αγάπη για το διδασκαλικό επάγγελμα</p>	<p>... η κόρη μου είναι εκπαιδευτικός (Ελπίδα)</p> <p>... πολλές φορές έχω ακούσει τους γιους μου, τον μεγάλο και τον μεσαίο, να λένε θέλω να γίνω δάσκαλος (Πίστη)</p> <p>... η μεγάλη (...) ήδη δουλεύει σε σχολείο. Η μικρή όχι (Ευγενία)</p> <p>... ως ένα σημείο τον επηρέασα, γιατί η πρώτη του επιλογή ήταν φιλόλογος, και αυτές είναι οι βασικές σπουδές του (Ειρηναίος)</p> <p>... όλοι είναι θετικοί μέχρι στιγμής (...) οπότε ακολουθούν αυτή την κατεύθυνση, αλλά δεν τους είπα και «γίνετε δάσκαλοι» (Επιστήμη)</p> <p>Αν και καταλαβαίνουν την αγάπη που έχω στη δουλειά μου και πόσο πασχίζω γι' αυτή, ωστόσο κανένα από τα τρία παιδιά μου, παρόλο που θέλησαν να ακολουθήσουν τριτοβάθμιες σπουδές, δεν ήθελε να γίνει δάσκαλος (Πολυτίμη)</p> <p>... καμιά τελικά δε θα το ακολουθήσει. (Ελευθέριος)</p> <p>όχι (Γαληνός)</p> <p>... δεν υπάρχει τέτοια θετική κλίση. (Αρετή)</p> <p>Νομίζω εκτιμούν το επάγγελμα του δασκάλου αν και η κόρη μου δεν το ακολούθησε, δεν ήθελε σε καμία περίπτωση να γίνει εκπαιδευτικός</p>

		<p>(Επιφάνιος)</p> <p>.... δεν θα ήθελα να γίνει εκπαιδευτικός ξεκάθαρα. Γιατί έχουν αλλάξει πάρα πολύ τα δεδομένα, το πώς αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι μαθητές το σχολείο και πώς αντιμετωπίζει η κοινωνία το σχολείο, αλλά και μισθολογικά είμαστε εξαθλιωμένοι πλέον (Καλλίστη)</p> <p>Για να μια ειλικρινής (...) δεν προσπάθησα, αλλά νομίζω δεν το αγαπάει το επάγγελμα (...) δε νομίζω προς το παρόν να το θεωρεί επάγγελμα καλό (Υπομονή)</p> <p>... τα παιδιά μου τα άφησα να διαλέξουν αυτά, θα ήθελα πάρα πολύ να γίνουν δάσκαλοι (...) Τα αφήνω να διαλέξουν ελεύθερα (Σοφία)</p> <p>... θα ήθελα να ακολουθήσουν το δικό μου επάγγελμα (...) αρκεί να το αγαπήσουν και εκείνα. Θα είμαι θετική σε ότι κι αν επιλέξουν, αρκεί να το αγαπούν (Σεβαστή)</p> <p>Στα δικά μου παιδιά προσπάθησα η επιλογή αυτό που θα ακολουθήσουν να είναι της δικής τους επιλογής και όχι τα τυχόν όνειρα ή προσδοκίες των γονέων. Η επιλογή τους δηλαδή ήταν σεβαστή (Επιφάνιος)</p>
--	--	---

